

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÇAĞ ATLATMA SERÜVENİ

TÜRKEL MİNİBAŞ

ÇAĞ ATLATMA SERÜVENİ (1453-1980) TÜRKEL MİNİBAŞ

1

BAĞLAM

Bağlam Yayınları /69
İnceleme-Araştırma / 33

Birinci Basım Mart 1994

ISBN 975 - 7696 - 55 - 2

Kapak Karikatürü: Ramiz Gökçe, *Akbaba*, 6.4.1925

Dizgi: Studio Mac
Baskı: Umut Matbaası

BAĞLAM YAYINCILIK
Ankara Cad. 13/1 34410
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (212) 513 59 68

Sevgican Yağcı'nın gençliğine...

ŞÜKRAN

Bu çalışma siyaset, ekonomi, tarih ve toplumbilim alanında yoğun araştırmaya dayanan yapıtlardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Her biri özgün emek ürünü olan bu çalışmaların araştırmacı yazarlarına;

Zaman dizinine başladığım 1992 yazından beri beni destekleyen, engin hoşgörüsü ve yüreğine güvenerek başım her sıkıştığında başvurduğum sevgili hocam Prof.Dr. Toktamış Ateş'e;

Yayına hazırlama sırasında derin dostluğuyla beni yüreklendirerek gözden geçirmeyi üstlenen Dr. Yavuz Yıldız'a;

Özverilerinin sınırlarını zorlamama rağmen, yanıbaşımdaya olmaktan bir an dahi vazgeçmeyen sevgili aileme;

Yoğun çalışmalarına rağmen kapakta kullanılacak malzemenin seçimini üstlenen sayın Turgut Çeviker'e;

El yazımı çözmekte gösterdiği sabır ve titizlikten dolayı fakültemizin bölüm sekreteri Sibel Vardarcı'ya, ve Bağlam Yayınevi'ne duyduğum şükran sonsuzdur.

Ne var ki, bu çalışmanın asıl sahibi özgür düşünceden yana, bilime inanan öğrencilerim ve umudumun simgesi olan Sevgican Yağcı'nın gençliğidir.

S U N U Ş

Türkel Minibaş, şu anda elinizde tutmakta olduğunuz "Zaman Dizini"ni hazırlarken, belli konuları zaman zaman tartışmıştık. Biraz da "zamanla yarışarak" bu metni ortaya çıkardığı zaman, amacın çok ilerisine varılmış olduğunu gördüm. Zira Türk İktisat Tarihi'nin gelişim sürecini ortaya koymak amacıyla çalışmalarına başlayan Minibaş, Türkiye'nin siyasal tarihinin de renkli ve zengin bir derlemesini gözler önüne seriyordu.

Aslında "siyaset" ve "iktisat" birbirleriyle tümüyle örtüşen iki kavramdır. Ve bu bakımdan iktisat tarihi ile siyasal tarih birbirinden soyutlanamaz. Siyaset, en yaygın tanımlarından birine göre, "bir toplumda kaynak paylaşımı için yapılan örgütlü mücadele"dir. İktisat ise gene yaygın bir tanıma göre, "bir toplumdaki kıt kaynakları çoğaltmak ve bu kıt kaynaklar ile, sonsuz gereksinimler arasında optimum bir dengeye ulaşmak çabası"dır. İşte bu iki tanımdan açıkça görülen örtüşme, Türkel Minibaş'ın "Zaman Dizini"nde, net bir biçimde sergilenmektedir.

Eskiden tarih kitapları da, iktisat kitapları da bambaşka bir mantık ve üslup içinde kaleme alınırdı. İktisatta belli kavramlar üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulur ve salt varsayımsal bir çerçeve içinde açıklamalar yapılmaya çalışılırdı. Daha sonraları, gene varsayımlara dayanan "modeller" üzerinde çalışılmaya başlandı. Ve en sonunda da, bu modeller ekonometrik bir biçimde geliştirilmeye çalışıldı. Günümüzde de geçerli olan bu tür çalışmaların yararı yok mu? Elbette var. Ama sorunları anlayabilmek açısından, başka birşeyler üretmek ve geliştirmek gerekiyordu.

Siyasal tarih ve tarih kitaplarının gelişimi de benzer bir seyir izledi. Önceleri olaylar tek tek ele alınır ve mümkün olduğunca ayrıntılı bir biçimde incelenirdi. Kimi çalışmalar kronolojik bir çizgi içinde olur; kimi çalışmalar ise kavramlar, ya

da olaylar derlemesi olarak okuyucuya sunulurdu. Bu tür çalışmalar günümüzde de yapılıyor ve elbette büyük emek ürünü ve yararlı çalışmalar.

Ancak 2. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, özellikle toplumbilim alanında da biraz "at koşturmuş" yeni bir tarihçi modeli ortaya çıktı. Bunun ilk örneklerini Anglo-Sakson bilim dünyasında gördük. Marksist, ya da maddeci bir tarih yaklaşımını pek dillerine getirmemekle birlikte, siyasal gelişmeleri açıklarken, bunların iktisadi boyutları üzerinde de duruyor ve renkli bir üslup içinde yazıyorlardı, kolay okunuyor ve anlaşılıyorlardı.

Kıta Avrupa'sında 19. Yüzyıl'dan itibaren; tarihi, maddeci bir gözlükle inceleyen yazarlara rastlıyoruz. Ancak özellikle 1917 Devrim'inden sonra, bu tür maddeci yazarların çalışmaları "kuru" bir üslup içinde oluyor ve okuyucuyu zorluyordu.

İşte bu farklı dünyalardaki yazarların ardından, her iki dünyanın "yararlı" taraflarını alarak özümleyen yeni bir tarih yazma anlayışı ortaya çıktı. Bizde de, eski "belgeci" tarihçilerimizin yanısıra, bunlar "yorumlayacak" toplumbilimsel "aletleri" kazanmış genç araştırmacılar görülmeye başlandı. Bunlardan bir kısmı, kendi belgelerini kendileri okuyor ve sonra da gene kendileri yorumluyordu. Bu arada ciddi yanlışlıklar yapılmadı mı? Elbette yapıldı. Özellikle, çok az "veri" ile yapılan "genellemeler", kimi zaman bu genellemeleri yapanları gülünç hale düşürdü. Ama zaman içinde bu tür hatalar azaldı.

Türkel Minibaş'ın bu çalışması, yukarda değindiklerimizden farklı bir tür. Herhangi bir yoruma girişmeden, belli "kilometre taşları" okuyucuya sunuluyor. Artık bunların yorumlanması ve aralarındaki bağlantıların kurulması okuyucuya bırakılmış. Ya da hiç böylesine çabalara girişmeden, toplumsal yaşamımızın değişik yönlerinin derlitolu bir sergilemesini okumanın tadına varmak isteyenler hedef alınmış. Okuyucu hangi beklenti ve heves içinde olursa olsun, yararlı bir çalışma olmuş.

Titiz bir okuyucu, burada değinilen hususlar arasında kimi eksiklikler bulabilir. Doğaldır bu. Zira farklı açılardan bakan insanların, farklı beklentileri olur ve bir çalışmanın tüm beklentileri karşılaması mümkün değildir. Ancak her şeye karşın, Türkel Minibaş'ın "Zaman Dizini" zevkle okunan, yararlı bir çalışma.

Toktamış Ateş

ZAMAN DİZİNİ
İMPARATORLUKTAN CUMHURİYET
ÜMMETTEN ULUS
KULDAN BİREY
olmaya çalışan bir topluma dair

Zaman zaman geriye dönüp baktığımızda, dünle-bugün arasında çok fazla değişiklik yokmuş gibi gelir ve "Şu güneşin altındaki herşey değişti de biz mi aynı kaldık ?" sorusu aklımıza takılıverir. Salt mekanlardan ve giysilerden ya da kişilerin geçmişe duydukları özlemleri yaşam biçimi haline dönüştürme çabalarından yola çıktığımızda pek de haksız sayılmayız. Oysa, biz dahil güneşin altındaki herşey, her an sürekli değişim içindedir de akrebin yer değiştirdiğini ancak bir saat sonra farketmemiz gibi ortaya çıkan başkalaşımı daha geç algılamaktayızdır. Örneğin, son yıllarda dünya genelinde yaşanan siyasi değişimler... Ekonomik, sosyal ve kültürel alandakilerden bilim ve teknolojiye kadar ortaya çıkan bir dizi gelişme birlikte değerlendirildiğinde, son 3 yıldır yaşananların 70'li yılların sonunda belirginleşmeye başladığını söylemek hiç de yanlış olmaz. Sadece 1920'de çıkan krizi 1929'da gösteren akrep, bu kez saat başını 1990'da gösterdiğinden şaşkınlık yaratmıştır. Diğer bir deyişle, algılamakta geciktiğimiz olayları, dünya genelinden soyutlamadan zaman dizinine göre değerlendirdiğimizde hiçbirinin beklenmedik olmadığını ve öngörülebilir olduklarını söyleyebiliriz.

"Zaten Türk İktisat Tarihi" konulu belgeselde araştırma grubu başkanı olarak çalışmam önerildiğinde hiç düşünmeden kabul etmemin nedeni de buydu.

Bilirsiniz bazı olaylar vardır ki, bir anda kamuoyunun tüm ilgisini üstüne çeker. Büyük-küçük kahvede, evde, işte, mey-

danlarda hep aynı konu tartışılır. Herkes kendince çözüm yolları önerir. Diğer olaylar ise ne kadar önemli olurlarsa olsunlar, farklı bir dünyaya aitmişçesine dışlanıverir. Oysa, o başka dünyaya ait olduğunu zannettiklerimiz yaşamımızı çoktan biçimlendirmeye başlamıştır bile !

Ne var ki, eğer yüzyıllarca düşünmesi yasaklanmış, aileden devlete kadar tüm kesim ve kurumlarının dini yasa ve kurallara göre biçimlendiği bir toplumdan geliyorsanız; dahası yıllarca ideolojisiz bir toplum olmayı matahmış gibi savuşmuşsanız; önemli olan olayların kaynağı ya da nedenleri değil, günlük küçük mutluluk ve çıkarların nasıl etkileneceğidir.

Hattâ bu uğurda taraftarı olmadığınız dünya görüşlerini savunup; yakışıp yakışmadığına bakmaksızın sırf moda diye ideolojileri ve kavramları üstünüze geçirebilirsiniz. Böylelikle günlük bireysel yaşamdan toplumun bütününe ilgilendiren genel politikalara kadar her alanda yaşamı biçimlendiren kararlarda söz sahibi olmadığımızı da ilan etmiş oluruz.

Bir ülke düşünün ki, öğrenimi medrese geleneğiyle sürmekte; tüm dünyada hayranlıkla okunan yazarlar yasaklar listesine girmekte; kitaplar kütüphane rafları yerine, depolarda imha edilmeyi beklemekte; dahası silah gibi can alıcı araçlarla birlikte sergilenmekte; ayrılıkçı, bağnaz ve tek yanlı düşünce alkışlanmakta;

Bir ülke düşünün ki, gökdelenleri, uluslararası finans kurumları, MC Donald hamburgerleri, Lewis pantolonları, 900'lü telefonları, evleri süsleyen bilgisayarlarıyla yaşadığı çağı bile atlamış;

Bir ülke düşünün ki "Asmayalım da besleyelim mi ?" diyen generaller; "Benim memurum işini bilir" diyen başbakanlar; "Çevre uğruna kalkınmadan mı vazgeçeceğiz ?" diyen sanayi bakanları görev yapmıştır.

Böyle toplumlarda insanı insan olarak var eden, düşünmek, sorgulamak, bilmek, inanmak, sevmek birer hak ve özgürlük haline dönüşür. Ve tarih, geçmişin sadece bir bilançosudur.

"Tarihten adam ibret almıuş, ne masal şey; Kaç bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi ?" diyen Mehmet Akif'e hak vermemek elde değil.

Doğduğumda NATO'ya girilmiş, Kore Savaşı'na gidenler geri dönmeye başlamış, dış borcum 7 dolar artmıştı... 27 Mayıs Devrimi'ni haber veren gazete manşetlerini kesip bir resim defterine yapıştırarak ilkokul öğretmenime verdiğimde ilk kez

karne almanın da heyecanını yaşıyordum. 1960'lı yılların sonunu lise öğrencisi olarak geçiren biri için 12 Mart Darbesi pek de şaşırtıcı değildi. Ne var ki, tarihin dün, bugün ve yarın üçlüsünün bir bileşkesi olduğunu anlamak için yine de 1970'li yılların rahle-i tedrisatından geçmek gerekecekti.

Yeni yeni düşünmeye, ne-neden-nasıl diye sorgulamaya; kısacası insanların birey olmaya başladığı bir toplumun bir darbeyle kul yapılmaya çalışılma stratejileri sırasında artık orta yaşa gelmiştim. Parçacıklar bir araya getirildiğinde, ortaya hiç de yabancı olmamız, bildik bir tablo çıkıyordu.

Ne var ki, biz tarihi sadece savaşlar, barışlar... ve bir takım isimler olarak algılamış, olayların nedenlerini, farklı farklı oluşumların birbirini nasıl etkilediğini hiç mi hiç düşünmemiştik. Bir belgesel film hazırlığından yola çıkılarak hazırlanan bu çalışma hiç bir şekilde bir tarih araştırması değildir. Sadece geçmişle övünen, tarihe zamana karşı direnen, çağı yakalayamadan çağı atlatmanın mucizesini yaşayan bir toplumun serüvenini zaman dizini içinde sergilemeyi hedeflemektedir.

Türkel Minibaş
1. Şubat.1994

KONSTANTİNİYE'DEN İSTANBUL'A

Şöyle bir sokağa çıkıp "İstanbul'u kim aldı ?" diye soracak olsak, herkes ağız birliği etmişcesine "Fatih Sultan Mehmet" diye cevaplandırır. Ne gariptir ki, hiç kimse 21 yaşındaki birinin bunu nasıl becerebildiğini sorgulamayı düşünmez. Hiç mi komutanı yoktur? Surlardan içeri girene kadar ne gibi pazarlıklar yapılmıştır? Gemileri karadan denize indirirken kaç kişi telef edilmiştir? Bizanslılar söylendiği gibi gerçekten ahmak ve vatan haini midirler? Yerli halkın canı ve malı ne karşılığında bağışlanmıştır ? Eğer Hunyadi Yanoş, Venedik, Cezayir ve Rodos şövalyeleriyle barış yapmayıp Bizans'ı tek başına bırakmasaydı, İstanbul alınabilir miydi?

TARİH, 29 Mayıs 1453... Konstantiniye ele geçirilir.

- Rum, Yahudi ve Cenevizli'lerden oluşan kent nüfusu içinde Osmanlı azınlık durumundadır. Sinop ve çevresinden getirilen Türkler yerli halkın arasına yerleştirilir. Saray, çarşı, cami, medrese, hamam inşaatları ve su şebekelerinin onarımı gerçekleştirilir.

* Çarsuyu Kebir (Kapalı çarşı)

* 5 büyük hamam; İrgat Hamamı, Azepler Hamamı, Vefa Hamamı, Eyüp Hamamı, Fatih Çukur Hamamı.

- İlk medrese eğitimi Ayasofya'da yapılır. Daha sonra Zeyrek Camii, 8 medrese ve herbirinin ardında 8 küçük medrese bulunan Fatih Medreseleri önemli eğitim kurumları olarak işlevlerini sürdürecektir. Askerlik, yöneticilik, güzel sanatların öğretildiği Enderun Okulu ise orta dereceli saray okullarını bitirenleri kabul edecektir.
- Başvezir Çandarlı Halil Paşa çoktan idam edilmiş...
- Yeniçeri devşirmesi başlamıştır.

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Akşemsettin : Mutasavvıf, hekim

Molla Zeyrek, Hızır Çelebi: Müderris

Ali Kuşçu: Matematik-Astronomi (Eserleri: Hallu'l-Eşkali'l-Kamer, Fetih. Fatih Camii'ne kum saati yapmıştır.

Yusuf Sinan Paşa: Matematik (Tazarruat)

Sabuncuoğlu Şerafeddin: Hekim (Cerrah-Name-i ilhani, Mücerreb -Name

Altuncu-Zade:Hekim

Hocazade: Felsefe-Bilim (Hidayetu'l Hikmü, Tehâfutu'l-Felâsife)

Sinan-ı Atik: Mimar

- Fatih'in İstanbul patriği Gennadios'la Hıristiyan inançlarını, sarayında konaklayan Cyriacus'la arkeoloji tartıştığı bu yıllarda...
- İngilterede, Calais dışında kıta Avrupa'sındaki topraklarını yitirmeye başlamıştır.

1458 - Atina'nın fethi...

1462 - 12 Havari Kilisesi'nin yerine Mimar Sinan-ı Atik tarafından Fatih Külliyesi inşası başlar.

1466 - Konya ve Karaman'ın fethi...

1470 - Fatih Şifahanesi...

1472 - Yönetim ve eğitim merkezi olarak da Topkapı Sarayı inşaatına başlanır. Böylelikle iktidarı ellerinde bulunduranlar bir yandan azınlık konumundan kurtulmaya çalışırlarken, bir yandan da yerleşik düzenin kurumlarını oluşturmuşlardır.

1473 - Otlukbeli Zaferi (Akkoyunlu Uzun Hasan'a Karşı).

1475 - Kırım'ın fethi....

1479 - Venedik'li ressam Gentile Bellini, Verona'lı ressam ve madalyacı Matteo di Patse sarayda yaşarlar.

1480 - İlk Rus Çarı III. İvan Moğol boyunduruğundan çıkar-ken...

- Osmanlılar İtalya yarımadasına çıkarak Otranto'yu fethetmişlerdir.

- Saray kitaplığında ise İslam dilleri dışında 587 civarında eser vardır !

1481 - II. BAYEZİT PADİŞAH (1481-1512)

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Tokatlı Molla Lütü: Matematik - Astronomi

İbrahim Abdullah el-Cerrah : Tıp

Mirim Çelebi: Astronomi

- İstanbul yazlıkları, özellikle Kâğıthane ün kazanmaya; zevk ve eğlence, içki yaygınlaşmaya başlamıştır.
- Orduya gelince, Osmanlı deniz savaşları vakanüvisi, KATİP ÇELEBİ'ye (HACI HALİFE) göre:

" 300 gemi tezgâha konmuş ki, bunlar arasında 2000 gemici ve asker taşıyabilecek büyüklükte, ikişer güverteli iki tekne de vardır. Bu tekneler, iki yanda herbiri 9 forsayla çekilen 42'şer kürekle çekilmekteydiler".

(The Story of the Maritime War of Turks, London, 1831).

- 1485 - Galatasaray Kışlası kurulur. Ders programında müzik bile vardır !

YENİ KITA VE YENİ KÖLELERİ

VE TARİH 1492- CHRISTOF COLOMB, Amerika'yı keşfeder.

- Yahudilerin İspanya'dan kovulması...
 - Granada'nın alınması ..., derken
 - İspanya'da Müslüman hakimiyeti sona erer... ve
 - İspanyollar Kuzey Afrika'da fetihlere başlarlar.
- 1493 - İspanya ve Portekiz yeni kıtayı paylaşmaya çalışırken...
- İspanyol engizisyonundan kaçan Yahudiler de İstanbul'da ilk matbaayı kurarlar.
- 1494 - Avrupa iktidarı belirleyecek İtalya Savaşları'nı yaşarken...
- Osmanlı'da yeni bir şehzade dünyaya gelir; Süleyman (Kanuni).
- 1498 - Vasco de Gama, Hindistan deniz yolunu keşfederken...
- Alvares Cabral da Brezilya'ya ayak basıyordu.

VE 1500'LÜ YILLAR ...

- Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffaello Botticelli, Machiavelli, Ficino... ve daha niceleriyle İtalya

Rönesans'ı yaşamaktadır.

- Bu arada, II. Beyazıt adına cami inşa ettirmektedir.
- 1502 - Portekiz'li Vasco de Gama, Kızıldeniz yolunu kapatmış,
- 1505 - Portekiz'liler Afrika'da ticaret merkezleri kurmaya başlamıştı bile!
- 1507 - Amerigo Vespucci, Amerika'nın yeni bir kıta olduğuna dair ünlü mektubunu yazarak, yeni kıtaya adının verilmesini sağlar.
- 1509 - İngiltere'de VIII. Henry tahta çıkmış,
- Peter Henle de Nürnberg'de cep saatini icat etmiştir.
- 1510 - Gün, kölelik günüdür. Eski kıtanın özgür Afrika'lısı artık yeni kıtanın yeni köleleridir.

ZAFERLER, AFAROZLAR VE YASAKLAR...

- 1512 - I. SELİM (YAVUZ) PADİŞAH (1512 - 1520)

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Piri Reis: Kitab-ı Bahriye

Seydi Ali Reis: Mir'atü'l - Memalik; Muhit

Tunus'lu Hacı Ahmed: Kalp şeklinde Türkçe düzlem haritası

Ebussuud: Asafname (Hukukçu)

Vakanüvistler: Kemal Paşazade, Hoca Sadettin Efendi, Mustafa Ali (Kainat Tarihi), Taşköprülüzade.

- 1514 - Çaldıran Zaferi sonucunda D. Anadolu ve Tebriz-Halep, Tebriz-Bursa ipek yolları Osmanlılara geçer (23 Ağustos).
- 1515 - I. François tahta çıkmış;
- Marignan Zaferi...
- 1516 - Osmanlılar da Mısır'da Memlûkleri yenerek Merci Dabık Zaferini yaşıyorlardı (24 Ağustos).
- Şarlken İspanya'ya kral olmuş...
- 1517 - I. SELİM ise Kahire'ye girerek, Ridaniye Zaferi ile Suriye, Mısır ve Arabistan'ı Osmanlı topraklarına katıp Halife ünvanıyla İstanbul'a dönecekti.
- Haliçe tersane yapımı başlar.
- 1519 - Artık, Şarlken (V.Carlos) Kutsal Roma İmparatoru'dur. Ne var ki, Süleyman tahta geçtikten sonra onun imparatorluk ünvanını hiçbir zaman tanımayacak,

İspanya Kralı diye söz edip kendince aşagılayacaktır.

- Cortes Aztek İmparatorluğu'nu talan etmeye başla-
mış,
- Macellan da Büyük Okyanus'u aşmıştır.
- Akdeniz'den öteye gidemeyen Osmanlı ise, Barbaros
Hayrettin'in idaresindeki Cezayir'i kendine bağlamayı
becerebilmiştir.

1520 - Macellan dünya çevresini turlarken,

- Cortes Aztek; Pizzaro ise İnka İmparatorluklarını eh-
lileştirme çabalarında büyük başarılar kazanmışlardır.

1520 - I. SÜLEYMAN (KANUNİ) PADİşAH (1520-1566)
ve 25 yaşındaki Roxelana nam-ı diğer Hürrem...

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Zembilli Ali Efendi: şeyhüislam

Ebussuud Efendi: şeyhüislam

Mimar Sinan: Mimar

- * Venedik Balyosu (Elçisi) Bartolomeo Comtari Kanu-
nı'yi anlatır:

" *Uzun boylu ama, narin bir yapıya sahip. Burnu bi-
raz fazla iri ve kemerli, yüz hatları ince. Gölge ha-
linde bıyıkları ve kısa bir sakalı var. Hoş bir hava-
ya sahip, ancak benzi biraz soluk*".

(Marino Sanuto, I. Diarii, Venedik 1889 Andre Clot,
Muhteşem Süleyman).

- Kanunname-i Al-i Osman yoluyla devlet işleri düzen-
lenmeye çalışılır.
- Bir yandan da içki yasağı başlamıştır.

"Meyhaneler beyt-ül haram;
Pir-i mugan şeyh-ül harem"

BAKİ

(Meyhaneler Kâbe / Meyhaneci ise Harem-i ře-
rife bakan şeyh)

- İstanbul'un nüfusu 400.000.
Bunun % 58.3'ü müslüman, % 41.7'si ise Hıristi-
yan'dır.

1521 - MARTIN LUTHER afaroz edilir. Hıristiyanlık yeni
bir süreç girer.

- Kanuni ise Belgrad'ı almış...

- Mısır'daki Gazalı isyanları bastırılmış...
- Piri Reis de Kitab-ı Bahriye'sini yazmıştır.
- 1522 - Rodos fethedilir.
- 1524 - Şah İsmail ölür,
- Mısır'da Ahmet Paşa isyanı başlar.
- 1525 - Pavie'de bozguna uğrayan I. François tutsak edilir.
- Sadrazam İbrahim, Mısır'da düzeni yeniden kurarken...
- Avrupalılar G. Amerika'dan gelen yeni bir gıda maddesiyle tanışır: **Patates**.
- Mohaç Muharebesi'yle (29 Ağustos) Macaristan-Osmanlı topraklarına katılırken...
- Albert Dürer Süleyman'ın portresini çiziyordu.
- 1527 - Shariken orduları Roma'yı yağmalamaktadır.
- 1529 - Barbaros Cezayir'de egemenliğini ilan etmiş.
- Viyana kuşatılmıştır.
- 1530 - Artık, Shariken imparatorluk tacının tek sahibidir.
- 1531 - Smalkal'de Protestan ittifakı...
- 1532 - Nuremberg Barışı...
- 1533 - Korkunç Ivan Rusya'da tahta geçmiştir.
- 1534 - VIII. Henry de Katolik Kilisesi ile bağlarını koparmıştır
- Osmanlı ise seferlerle büyümeye devam eder: Bağdat, Tunus
- 1535 - Ama, Shariken Tunus'u geri almayı başarır.
- Fransızlar J. de La Forest'i elçi olarak gönderirler. Bundan böyle; Osmanlı Fransa ile ittifak içinde olacak,
- coğrafi keşiflerle kaybettiği ticaret yollarının etkisiyle **kapitülasyonları** vermek zorunda kalacaktı.
- Venedik'le savaş...
- Korfu kuşatması...
- 1538 - Preveze Deniz Savaşı... devlet bütçesi için gider demekti !
- 1539 - Sadrazam Lütü Paşa siyasi nitelikli Asafname'de ülkenin ekonomi politikalarını anlatırken;

" Saltanat, hazine ile ayakta durur. Hazine de tedbir ile olur, Zulüm ve işkence ile olmaz. Sultan Süleyman tahta çıktığı sırada gelir, gidere denk olmuştu. Gelir giderden mutlaka fazla ol-

*malıdır. Asker az gerek, uz gerektir. Sık sık ma-
aş artırmanın iyi bir tedbir olmadığını bilmeli,
emekliye ayırma işlemlerinde titizlik gösteril-
melidir. Halka ise fazla yüz verilmemelidir.
Halkın malı çok olursa kimse ona saldırmamalı
ama giyimde, kuşamda atda ve malda sipahi gi-
bi süslendirilmemek gerekir".*

- 1540 - Venedik'le barış yapılırken, Osmanlı yeni mallarla ta-
nışmaya başlamıştır: **Kahve !!**
- 1541 - Shariken Cezayir'de bozguna uğrattılırken,
- Calvin Cenevre'de kendi mezhebinin kilisesini kurar.
- 1543 - Barbaros Fransız kıyılarına sefer düzenleyip Nice'yi
kuşatırken,
- Anadolu halkı kahveyi tanıyordu.
- Avrupa'lılar ise bilinmeyenin peşindeydiler. Ve...
- Kopernik "Gök Cisimlerinin Devri" üzerine yapıtını
yayımladı.
- 1545 - Otuzlar Meclisi açılırken,
- karşı reform hareketleri de başlamıştı: Trent Konsülü
- Peru ve Meksika'da gümüş madenlerinin bulunması,
Avrupa'da para hareketlerinin hızlanmasına neden o-
lacaktı.
- Süleyman ve Ferdinand arasında ateşkes yapılır.
- 1548 - Süleyman İran'a sefere çıkar.
- Divan ve halk şiiri ustalarının giderek arttığı bir dö-
nem başlamıştır.

DİVAN ŞİİRİNDE

Fuzuli, Baki, Zati, Hayali (Rum Hafız),
Hayreti Rumi, Aşık Çelebi, Figani,
İstanbullu Avni Zade Ulvi, Makali,
Bağdatlı Ruhi, Bursalı Canani, Riyazi.

HALK ŞİİRİNDE

Kaygusuz Abdal, Koroğlu,
Pir Sultan Abdal.

- 1550 - 6 yılda bitecek Süleymaniye Camii'nin inşası da bu a-
rada başlar.
- 1554 - Kahve İstanbul'lu olmuştur. Şamlı Sems ve Halep'li

Hakem ilk kahvehaneyi Tahtakale'de açarlar. Katip Çelebi kahvehaneleri anlatır:

".. Ayrıca keyif sahipleri arasında keyiflerini besleyen, hayat bağışlayıcı bir nitelik taşıyan bir fincan kahve uğruna can vermek olabirlik kazandı. Daha sonra gelen müftüler izin fetvası verdiler. Merhum Bostanzade geniş ve manzum bir fetva verdi. Kahvehaneler zaman zaman yasaklanıp, zaman zaman da izinle bir kaç yıl bu biçimde sürdü. 1591'den sonra yasaklanmadan kaldı. Her yerde bolca içilip her sokak başında bir kahvehane açıldı".

- 1556 - Tıp eğitimi için tasarlanan ilk yapı Süleymaniye Camii'nin hemen yanına inşa edilir: **Darü's-şifa**
- 1557 - Minyatür, resmin yasak olduğu toplumun sanatını icra ediş yolu olmuştur.
- Topkapı'daki minyatür atölyesinde 35 kişi çalışmakta...
- Matraki Nasüh, K.S. Süleyman'ın iki Irak seferini tasvir eden minyatürleriyle Süleymanname'de yerini almıştır.
- 1558 - I. Elizabeth artık İngiltere tahtındadır.
- 1559 - V. Henry'nin yerinde de, II. François vardır.
- Osmanlı da ise Bayezid ve Selim savaşıırken...
 - Avrupa'lılar yeni kıtadan gelen bir ürünle tanışır: **Tütün !**
- 1560 - Portekiz'liler ise Brezilya'da şeker kamışı tarımına başlamışlardır bile.
- Anadolu'da yiyecek maddelerinin fiyatları büyük bir hızla, 100 yıl öncesine göre 4 kat artmıştır !!

Nevi	Birimi	En Düşük (Akçe)	En Fazla (Akçe)	Ortalama (Akçe)
Ekmek	Çift	0,50	1	0,666
Pirinç	Batman	10	20	15
Yağ	Batman	30	40	36
Bal	Batman	25	36	32
Koyun	Adet	15	40	32
Tavuk	Adet	2	3	2
Arpa	Kile	5	20	12
Balmumu	Adet	4	7	4-5
Çiçekyağı	Okka	5	8	5

- 1561 - Bayezid'in idamı kardeş savaşlarının sonu olmayacaktır.
1562 - Fransa'da 30 yıl sürecek "Din Savaşları" başlayınca,
- Osmanlı ve Ferdinand barış yaparlar.
1564 - İmparatorluğun başkenti, kardeş kavgalarının ötesinde gerçek yangınlar yaşamaktadır. Büyük İstanbul yangınında 750 ev kül olur.

TOPLUMLAR KRİZLE TANIŞIYOR...

- 1565 - * Bu arada, Avrupa'da nüfus patlamış, ekili alanlar yetmez olmuş, kıtlıklar ve tahıl fiyatlarında artışlar görülmeye başlamıştır. Vergilerin artması toplumsal karışıklıklara neden olur.
- Osmanlı'nın devlet idaresinde ise yepyeni bir Sadrazam vardır: Sokullu Mehmet Paşa.
1566 - Ve Kanuni Süleyman ölür.
- II. SELİM PADİŞAH (1566-1574)
- İstanbul'da kır eğlenceleri yaygınlaşmış, Çekmece, Çubuklu gibi semtler eğlence merkezi olurken,
1567 - Ermeniler matbaa kurarlar.
- Ya savaşlar ?
1569 - Astragan seferi,
1570 - Kıbrıs seferi
1571 - İnebahtı savaşı,
1574 - III. MURAT PADİŞAH (1574-1595)

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Kılıç Ali Paşa, Takiyeddin; Trigonometri, Astronometri, Münteha adlı bir eser yazar.

- 1576 - Bilim Osmanlı'ya da girmeye başlar. Yaklaşık 120 medresede öğrenim gören 9000 öğrenci ve 89 hastane vardır.
1577 - Ama beklenmedik bir gelişme olur: Kuyruklu Yıldız İstanbul'dan geçer.
1578 - Sokullu Mehmet Paşa suikast sonucu öldürülür.
- Tophane bayırı sırtlarında ilk **Rasathane** Takiyeddin tarafından kurulur.
- Veba salgını başlar.
- Suçlu Rasathane'dir. Rasathane gözlem araçları ile

birlikte bir gecede yok edilir.

- İngilizlere de kapitülasyonlardan yararlanma hakkı tanınır.
- Bu arada, Portekiz bağımsızlığını kaybetmiş,
- Korkunç İvan ölmüş Rusya'da "Karışıklıklar Dönemi" başlamıştır.

1584 - **Kriz!!** Devlet gelirlerinin azalmasıyla birlikte, Osmanlı parası değer yitirmeye başlar:
Devalüasyon (Tahşiş): Yüz dirhem gümüşten 450 akçe kesilirken, artık 800 akçe kesilmektedir.

1585 - Osmanlı'da mali bunalımın kendini iyice hissettirdiği bir yıldır.

1589 - Beyler Beyi Vakası, enflasyon parası (Züyuf-Akçe) yüzünde çıkar.

1590 - Ve 60 yıl sürecek Celali İsyanları...

1591 - Ne savaşlar, ne kriz, ne de isyanlar eğlenceyi durduramaz.

Rebab, nây, musikâr, çeng, şeştar, kudüm, ravza, ud, kanun gibi aletlerin yer aldığı müzik alemleri ve kır eğlencelerinin bollaştığı bu dönemde kıssahan, meddah, taklitçi ve güldürücülerıyla Kâğıthane'nin özel bir yeri vardır.

1595 - III. MEHMET PADİŞAH (1595-1603)

- Rusya'da Korkunç İvan'ın ölümüyle başlayan "bunalımlı dönem" devam etmektedir.

1600 - Tütün artık Osmanlı'nın da bildiği bir keyif maddesidir. Yaygınlaşması ise 30 yıl alacaktır.

- Bu arada dünya, yeni şirketleşme modelleri geliştirmiş: Doğu Hint Şirketleri kurulmuştur.

1602 - İstanbul'da Yahudi etkinliği giderek azalmakta...

- Defterdarlık makamı güçlenirken, ulema da özel bir önem kazanmaya başlamaktadır.
- Ama, tımar-dirlik sisteminden çatırdamalar gelmektedir.

1603 - I. AHMED PADİŞAH (1603-1617)

DEVİRİN ÜNLÜLERİ

Yahya Efendi, Kara Çelebi Zade Abdülaziz Efendi; Tarih (Ravzat ül-Ebrar)
Mimar Davut Ağa, Sedefkâr Mehmet Ağa, Kasım Ağa.

1607 - Amerika'yı vatan edinen İngilizler, Jamestown, Virginia; Fransızlar Quebec gibi kolonilerini sürekli yerleşim bölgeleri haline dönüştürmüşlerdir.

DÜNYA BİLİME KOŞUYOR, YA OSMANLI ?

- 1609 - Hollanda'da teleskop icad edilmiş, ...
- Mimar Sedefkar Mehmet Ağa da Sultanahmet Camii'nin inşaatına başlamıştır.
- 1610 - Avrupa yeni bir devrimi yaşamaktadır: **Bilim Devrimi!** Kepler, Bacon, Galileo, Descartes.
- 1617 - I. MUSTAFA PADİŞAH (1617-1618). Nam-ı diğer DELİ MUSTAFA...
- 1618 - II. OSMAN (Genç) PADİŞAH (1618-1622)...
- Osmanlı'nın dışındaki dünya "Otuz Yıl Savaşları"nın içindedir.
- 1620 - İstanbul Boğazı'nın donduğu yıl, İstanbul görülmemiş bir pahalılıkla karşılaştı ve 70 dirhem ekmek 1 akçeye, 1 okka et de 15 akçeye çıktı. (1 okka = 400 dirhem = 1283 gr.).
- Karacaoğlan'ın aşk ve doğa şiirleri bile sıkıntıları unutturmaya yetmez.
- Orduya çeki düzen verilmesinin zamanı gelmiştir. Genç Osman, Kapıkullarını ortadan kaldırmak, ilmiye sınıfına çeki düzen vermek ister.
- Avrupa'da ise ilk haftalık gazete, Amsterdam'da yayın hayatına başlar.
- 1622 - I. MUSTAFA (Deli) ikinci kez padişah (1622-23)
- 1623 - IV. MURAT PADİŞAH (1623-1640)
IV. Murat'ın cülüsündeki bahşişler de istikrarı sağlamaya yetmez.

Yeniçeri Ağası	100.000 akçe
Yeniçeri Katibi	9.000 akçe
Sekbanbaşı	30.000 akçe
Yeniçeri Kethüdası	7.000 akçe
Yeniçerilerin herbiri	3.000 akçe

- Genç padişah, düzeni sağlamak adına tüm kahvehaneleri kapatır ve kahve kullanmayı yasaklar !!

" O zamandan beri İstanbul kahvehaneleri bilgisiz kalpler gibi yıkılmıştır. Yeniden açılır ümidi ile bir zaman sahipleri bozmayıp kapatmışlardı. Sonra çoğu, belki tümü bozulup dükkân yapıldı."

Katip Çelebi

- Meddah, rakkase ve köçeklerini koruyan Padişah, İncili Çavuş'u kendine musahip olarak alıp, İran Elçiliği'ne kadar yükseltir.
- 1627 - İnsanların biraraya gelmemesi için kahvehaneler yasaklanırken, **Rumlar matbaayı kuruvermiştir**. Hem de Osmanlı'dan 100 sene önce!
- 1628 - Yeniçeri başı Koçi Bey, Ulema Baş ve Şeyhülislamın desteğini alarak sadrazam oluverince, ayakların baş olma devri de başlar.

" Bundan sonra yeniçeriler kendileri için yeni ayrıcalıklar, bu arada ticaretle uğraşma ayrıcalığı elde ettiler. Böylece yeniçerilerin çoğu küçük esnaf sınıfına katılmış oldu ve bu yolla da İstanbul'un geri kalan nüfusu gibi hükümetin mali politikalarından etkilenmeye başladı".

(Prof. Dr. Halil İnalcık, *Political Modernization in Japan and Turkey*).

- 1630 - Hollanda'da Hals, Rembrand, Vermeer ve Rubens eserleriyle yepyeni bir çılgır açarken...
- 1636 - K. Amerika'nın ilk üniversitesi HARWARD kurulmuş...
- 1638 - Ruslar, Büyük Okyanus'a ulaşmıştır.
- 1640 - İBRAHİM PADİŞAH (1640-1648)
 - Osmanlı yeni bir keyif maddesiyle tanışır; **Enfiye**, dükkandaki adıyla "Burun Otu". Bir musevinin Galata'da kurşunlu mahzende açtığı dükkânda satılmaya başlanır.
 - Sikke işi düzene konulmuş, altın 250 akçeden 160 akçeye ve kuruş 125 akçeden 80 akçeye düşürülmüştür.
- 1642 - İngiltere'de iç savaş başlar...
- 1648 - Otuz Yıl Savaşları Vestfalya Barışı'yla sona erer.
 - IV. MEHMET (Avcı) PADİŞAH (1648-1687)
- 1649 - İngiltere'deki iç savaş Kral I. Charles'in idamıyla son bulur ve Cumhuriyet ilan edilir.

- 1651 - Savaş gelirleri giderlerini karşılayamaz hale gelince, askerin maaşını ödemek de güçleşir. **Çözüm paranın ayarının düşürülmesidir.**
Ayarı bozulan para ve piyasadaki kalp paralar ünlü **İstanbul Ayaklanması'na** neden olur.
- Altının ayarı % 10 düşürülür.
- 1653 - Katip Çelebi, Girit Savaşı'nın maliye üzerinde yaptığı baskıyı anlatan "Bozuklukların Düzeltilmesi İçin Rehber" adlı risaleyi (Düstur ül -Amel fı-Islah il-Halel) çıkarır.
- " Girit'te olan kulun halin aman
Lütfundan sual eder bil Padişahım
Hüdâya kalmıştır işimiz heman
Gayet mükedderdir hal Padişahım"**
- Seyyahî
- Hindistan'da Taç Mahal tamamlanırken,
 - Osmanlı İmparatorluğu'nun 14503 kese (7.250.500 akçe) geliri ve 16400 kese (8.200.000 akçe) gideri yu-ni 950.500 akçe **bütçe açığı** vardır !
- 1656 - Roma'da Sen Piyer Kilisesi ibadete açılmıştır.
- Haksız kazançların yaygınlaşarak artması nedeniyle Kapıkulu'nun öldürülmesini istediği 31 kişi Sultanahmet Meydanı'ndaki çınar ağacına asılarak idam edilir: **Vak'a-i Vakvakiye (Çınar Olayı).**
 - Bosna, Hersek ve Girit'de savaş sürerken, Venedik Donanması Çanakkale Boğazı önüne gelmiş ve İstanbul denizden kuşatılmıştır.
- 1660 - Fransız Kültürü "Klasik Dönemi" yaşamaktadır.
Tiyatro: Molière, Racine, Corneille
Resim: Poussin,
Müzik: Lully, Couperin.
- 1661 - İstanbul'da da ilk Osmanlı kütüphane binası inşa edilir: Köprülü Kütüphanesi
- 1683 - Viyana Kuşatması ve yenilgi...
- 1687 - II. SÜLEYMAN PADİŞAH (1687-1691)
- Osmanlı başkaldıran yeniçerileri sindirmekle uğraşırken,
 - Isaac Newton Principia'yı yayınlamıştı !
- 1688 - İngiltere'de de meşrutiyet ilan edilmişti.
- 1689 - Artık piyasadaki altın paraların yanında "Zolata" adlı

bir tür gümüş para da tedavüle girmiştir.

1691 - II. AHMET PADİŞAH (1691-1695)

1695 - II. MUSTAFA PADİŞAH (1695-1703)

" ...her yıl ordu birliklerini donatmakta ve savaş araç ve gereçlerini yapıp düzenlemekte idi ise de, halka yükletilen ağır vergi ve yükümlülükler (tekâlif-i şakka) ile imparatorluğumuz ahalisi sıkıntıya düşüp bunalmış ve ülkenin beryındırılığt gününden güne yıkıntıya dönüşmüştü."

(Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat*)

1699 - Avusturya, Polonya ve Venedik ile Karlofça Antlaşması yapılır.

- Boş kalan tımar ve zeametler hazineye bırakılır.

1700 - Avrupa'da ise Alman Barok Müziği'nin par'ak çağı Haendel, Bach'ın bestelerinde yaşamaktadır.

1703 - III. AHMET PADİŞAH (1703-1730).

- "Fındık altını" adı ile bir yüzünde "tuğrayı hümayun", diğesinde "duribe fı İstanbul" yazılı altın para basılır. Ayrıca Ergani ve Revan'daki gümüş madenlerinde para basımına başlanır.

1707 - İngiltere ve İskoçya birleşmiş...

1709 - İngiliz Abraham Darby kok kömürü kullanarak pil demir elde etmeyi başarmıştı.

1711 - Osmanlı, Ruslarla savaşmaktadır. Prut savaşı barışla sonuçlanır.

1715 - Yeniçerilerin sayısı

1472

8.000 - 10.000

1472

10.000 - 12.000

1567

12.798

1574

13.599

1595

26.000'i aşkın

1597

30.000'i aşkın

1609

37.627

1653

55.000

1687

70.394 (38.131'i İstanbul'da)

1715

100.000'in üstünde

1718 - Avusturya ve Venedik ile Pasarofça Antlaşması imzalanır.

İSTANBUL'UN DEĞİŞEN ÇEHRESİ...

1718 - Lale Devri başlamıştır.

- Planları Paris'te çizilen Kâğıthane ve Boğaziçi kısırları.
- Çubuklu, Göksu, Fenerbahçe'deki eğlence yerleriyle İstanbul'un çehresi değişmiştir.
- Çinicilik, dericilik, kumaşçılık alanındaki gelişmelerin yanı sıra, Kızkulesi onarılmış, eğitime önem verilmeye başlanmıştır.
- Raks toplantıları için Nedim;

" **Rakkas, bu hâlet senin oyununda mıdır.
Aşıklarının günahı boynunda mıdır.
Doyman şeb-i vashına şeb-i rûze gibi
Ey sim - beden, sabah koynunda mıdır.**"

derken,

- Padişah da, veziri Damat İbrahim Paşa da şiiire meraklıdır.
- Kış gecelerinin helva sohbetleri Nedim'in dizelelerinde ölümsüzleşir.

"**Helvalara söz yok hepsi nazik-ü şirin
hoş cümlesi amma ki efendim leb-i dilber**".

- 1726'da İstanbul'da 839 tür lale vardır.
- Sadabad alemleriyle artık kadınlar da mesire yaşamına katılmaya başlarlar.

1720 - İlk kez Yirmisekiz Çelebizade Mehmet Efendi siyasi diplomasi ve toplumsal ve kültürel yaşama dair bilgi alış-verişi için **Paris'e** elçi olarak gider.

- İstanbul'daki yabancı elçiliklerde güldürü temsilleri başlamış,
- Davut Ağa yangın tulumbaları icad ederek, tulumbacı ocağı kurmuştur.
- Dünya ise **ilk uluslararası krizle** tanışmıştır: Güney Deniz Kumpanyası ve Missisipi Kumpanyası Krizi.
- * Güney Deniz Kumpanyası hisse senetleri spekülasyonuna kendini kaptıranlardan biri de Sir Isaac Newton'dur. 1720'de çıkan bir kitabında: "*Maddelerin hareketlerini hesap edebiliyorum. Fakat insanların çılgınlıklarını hesap edemiyorum. Nisan başında elimde bulunan G.D.K. hisse senetlerini sattım ve 7000 \$ ka-*

zandım. Ne yazık ki, aynı hisse senetlerine daha fazla para yatırdım. Neticede net zararım 20.000 \$ oldu. Bu kayıptan sonra G.D.K. adını bile duymak istemiyorum" der.

...Ve sonunda, Londra ve Avrupa şehirleri depresyona girer. İngiltere'nin sanayi gelişimi 40-50 yıl gecikir.

- 1722 - Derken, İran Savaşları (1722-1746) başlar...
 - 1726 - Ağustos'unda hayat pahalılığından şikayet eden halk vezir-i azam ve diğer ekabirin sarayını taşlar.
 - 1727 - Sait Mehmet Çelebi ile İbrahim Müteferrika 1742'de kapanıp 1748'de tekrar açılan **ilk Osmanlı Matbaası-nı** Yahudilerden 224, Ermenilerden 160, Rumlardan ise 100 yıl sonra kurarlar.
 - 1730 - Halk yiyecek ve açlık sıkıntısı nedeniyle vergilerin kaldırılması; kamu topraklarının özel kişilere devredilmesine son verilmesi isteğiyle ayaklanır: **Patrona Halil Ayaklanması**. (30.9.1730)
 - 1730 - I. MAHMUT PADİŞAH (1730-1754)
 - 60 günde yapılan Sadâbâd 3 günde yıkılır. Yakılmasını isteyen isyancılara Sultan Mahmud'un verdiği cevap ilginçtir !
- "İhtirakına rıza-i hümayûnum yoktur. Adâ-yı din ü devlet olan milel-i nasarayâ bâis-i hande olacak bir mevadd olmağla ancak hedm ü tahribine ruhsat ve iznim olmuştur".*
- (Yıkılmasına padişah olarak razı değilim. Din ve devlet düşmanı olan hristiyan milletlerinin gülmesine neden olacak bir iştir. Ancak yıkılıp tahrip edilmesine iznim vardır).
- 1730 - İsyancılar Divan salonunda yok edilir. (25-Kasım)
 - 1735 - İslamiyeti ilk biçimine döndürmek için başlayan Vahabi Hareketi'nin başlaması (1730-35) ve yayılması Osmanlı ordularını olumsuz etkilerken,...
 - 1739 - Avusturya ve Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Belgrat Barışı yapılır.
 - Bir yandan piyasadaki altın paralara "Mahmudiye" adlı bir yenisi eklenirken, "Esame" adlı Ulufe kâğıtlarının hisse senedi gibi işlem görmesi kabul edilir. Ordunun yasa ve kuralları da böylelikle bozulmaya başlar.

- 1740 - Fransa'ya tanınan ve ilk kez daimi olan kapitülasyon !
1746 - Osmanlı, İran'la yapılan bir dizi savaş sonunda Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın sınırlarına geri dönmek zorunda kalmıştır.
1754 - III. OSMAN PADİŞAH (1754-1757)
Üç yıllık saltanatı boyunca, gümüş çivili ayakkabılarıyla ortada dolaşacak, haftada 3 gün sokağa çıktığında kadınların sokağa çıkması yasaklanacaktı.
1755 - Nuriosmaniye Camii açılır.
1756 - Avrupa'da ise "Yedi Yıl Savaşları" başlamıştır.
1757 - III. MUSTAFA PADİŞAH (1757-1774)
- Cimri, yıldız falına düşkün padişahın devrinde, bugünkü tahvile eşdeğer bir gelir aracı olan "Esham" piyasaya sürülür.
- İngilizler ise, Hindistan'da Fransız ağırlığına son vererek egemenliklerini kurmuşlardır.

AVRUPA YENİ BİR ÇAĞIN EŞİĞİNDE

- 1760 - Avrupa Aydınlanma Çağı'na girmiş; Voltaire, Diderot, Hume ünlü eserlerini verirken,
1762 - Jean Jacques Rousseau, "Toplumsal Sözleşmesi"ni yayımlamıştı.
1763- Ne var ki, Amerika'da yatırımların daha çok toprağa yapılması, ticari malların fiyatlarında ani düşüşlere neden olacak ve ortaya çıkan krizden başta Hollanda olmak üzere Prusya, Hamburg ve İskandinav ülkeleri etkilenecektir.
1765 - İstanbul'da yaşanan deprem ise ekonomiye yeni yükler getiriyordu.
1768 - Cook, Büyük Okyanus'ta yeni keşiflerde bulunurken,
1770 - Avrupa; J.Priestley A. Lavoisier, A. Volta, Harrison (kronometre), Watt (buhar makinesi), Arkwright (su gücüyle çalışan çırkık)..... bilim ve teknolojiye ilerlemeye devam ediyordu.
1772 - Avrupa yeni bir krizle karşılaştı. İngiltere kasaba bankaları ve Amsterdam Bankası'nca beslenen Doğu Hindistan Kumpanyası battı.
1774 - Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım bağımsızlığına kavuşurken,
- Padişahlar da resmen halife sayılmaya başlamıştı.

- 1775 - Amerika ise ihtilali yaşıyordu.
- 1776 - Amerika bağımsızlığını ilan ederken,
- Adam Smith de iktisadın temel kitabı olan *Milletlerin Zenginliği*'ni,
- Thomas Paine ise *Sağduyu* adlı yapıtını,...
- 1781 - Kant da *Saf Aklın Eleştirisi*'ni yayınlıyordu.
- 1783 - Kırım, Rusya'nındır.
- İngiltere Paris Antlaşması'yla Amerika'nın bağımsızlığını tanıırken,
- Osmanlı 3.884.576 Sterlin'le Fransa'nın en çok mal ihraç ettiği ülke haline gelmiştir.
- 1789 - III. SELİM PADİŞAH (1789-1807)
- Savaş, yenilgi, başarısızlık, kargaşa, başkaldırı yılları başlamış,
- Boğaz gezintileri ve deniz alayları bütün hızıyla devam etmektedir.
- Fransa etkileri tüm dünyada yüzyıllarca sürececek bir ihtilâlle feodal düzene son verir.
- Fransız İhtilali'yle birlikte "**İnsan Hakları Bildirgesi**" ilan edilir.
- George Washington, Amerika'nın ilk Cumhurbaşkanıdır.
- III. Selim de "Suz-i Dilara" makamını bulmuştur.
- 1790 - Avrupa Mozart, Haydn, Beethoven'le "orkestra müziği"nin zirvesine çıkarken,
- Klasik Türk Müziği'nin de en parlak dönemlerinden biri yaşanmaktadır. Sadullah Ağa, cariyelerden birine aşık olunca, padişah idamını buyurur. O da hapiste idamını beklerken "Beyâtıaraban" faslını bulur.
- İki Sicilya elçisinin kızları Padişahın kızkardeşi Hatice Sultan'ın kasrında dansederken, kafes ardından onları izleyen Selim, Avrupa usulü dans izleyen ilk Osmanlı Padişahıdır.
- 1791 - 1927'de yıkılıp 1954'de yerine Levazım Okulu açılan Sadabâd Kasrı onarılır.
- Avusturya ile Zıştovi Antlaşması,
- 1792 - Rusya ile Yaş Anlaşması yapılır.
- Fransa'da ise Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- Bu arada Cartwright buharlı dokuma tezgahını bulmuştur.
- 1793 - Eli Whitney de çırçır makinesini icad etmiştir.

- Artık Osmanlı'nın Avrupa'da daimi bir elçiliği bile vardır. Londra'da kurulan elçilik, dışa açılmasının ilk simgesidir.
- Ama büyük kanal inşaatları nedeniyle dünyada ekonomik kriz başlamıştır !
- Orduyu yenileştirmeyi hedefleyen Selim, Nizam-ı Cedit Ocağı'nı kurar. Bu, halk için yeni vergiler demektir.
- Halk et meydanında toplanıp vergilerin kaldırılmasını ister.
- İrad-ı Cedit kurulur.
- Nizam-ı Cedit Sosyetesı oluşmaktadır.

" İstanbul'da görülmedik şekilde büyük ve süslü evler ve yalılar yaptırarak zevk ve gösterişe düştüler. Bab-ı Ali memurları gibi ikindi vak-tinden sonra evlerine gelip sabahleyin saraya gider ve Bab-ı Ali'ye ait olan işleri kendi evle-rinde yapar oldular".

Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*,

- 1795 - Mühendishane-i Fünun-u Beriyye yeniden inşa edilir-ken,
Fransa'da da Ecole Polytechnique açılmıştır.
- 1796 - İngilizler Seylan'ı alırken,
- Napolyon da Mısır'daki Osmanlı topraklarına saldırır. Ne var ki, Osmanlı, Fransa'yı dostu sanmaktadır.
- 1798 - Napolyon Mısır'ı istila eder.

İSYAN VE KRİZ YILLARI

- 1800 - Beykoz'da deri ve kundura ihtiyacını karşılamak üzere Debbaghane açılır. 1810'da devlete geçen Debbaghane-i Amire 1844'de günde 260-300 çift kundura üretmektedir.
- 1804 - Napolyon artık bir imparatorudur.
- Osmanlı'dan ayrılmak isteyen Sırp Karayorgi önderliğinde isyan ederler.
- 1805 - Napolyon Meydan Savaşları'na (1805-1809) devam ederken,
- Kavalalı Mehmet Ali de Mısır'a vali atanır.
- 1807 - Britanya İmparatorluğu köle ticaretini yasaklarken,
- İngiliz donanması Boğaz'a girmiştir bile.

" İngiliz Donanması'nın Boğazları zorlayacağını kesinlikle anlayan Selim III., Çanakkale Boğazı'nda gerekli tedbirleri aldirtmak istedi. Ancak görevlendirilen kimselerin becereksiz ve anlayışsız olmaları ve İngilizlerin böyle bir harekete kalkışamayacakları gibi yersiz bir düşünceye saplanmaları yüzünden 19.2.1807 günü İngiliz Donanması Boğaza girdi. Bayram dolayısıyla asker dağılmış bulunduğuundan, İngiliz Donanması kolay bir başarı kazanarak İstanbul önlerine kadar geldi. İlk anda başlayan korku ve heyecan zamanla yatıştı".

(Genel Kurmay Harb Tarihi Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, C:III Kısım 1793-1908)

- Boğaz Nazırı İngiliz Mahmut Efendi yamaklarına Nizam-ı Cedid elbisesi giydirmeye kalkınca, (Mayıs) isyan başlar.
- III. Selim tahttan indirilir.
- 1807 - IV. MUSTAFA (1807-1808) Padişah.
- 1808 - Orta ve Güney Amerika'da da İspanya ve Portekiz'e karşı isyanlar başlamıştır. Bu isyanların sonucunda 1828'e kadar 13 bağımsız devlet doğar.
- Alemdar Mustafa Paşa Ramiz, Behiç, Refik, Galip, Osman Efendilerinden oluşan Rusçuk yaranı harekete geçer.
- Mayıs'ın ilk günü (Cuma) günü kadınlar uçlarına mum ve ciğer takılı sırıklarla IV. Mustafa'nın yolunu keserler.
- II. MAHMUT PADİŞAH (1808-1839) Nam-ı diğer MAHMUT-I ADLÎ ya da GAVUR PADİŞAH.
- Altın para 35 kez, gümüş para 37 kez değişikliğe uğrar.
- I. Mahmut için yapılmış Göksu Kasrı'nın onarımına başlanır.
- Padişah ve Sadrazamın buyruklarına ayanların karşı çıkmasını önlemek amacıyla SENED-İ İTTİFAK imzalanır, ama uygulanamaz.
- Yeniçeriler isyan eder, Alemdar Mustafa Paşa ölür.
- Sekban-ı Cedid Ocağı kurulur (14 Ekim)

" Bazı Ekâbirin kadınlar gibi süslenmeye rağbet ettiklerini taklit ederek orta halliler bile mücevherat takmaya başladılar. Bu hal askere de si-rayet etti. Rumeli askeri gümüş ve altınlı tozluklar, çaprast tabir olunur göğüs bağları, her biri ceviz büyüklüğünde gümüş düğmeler, gümüşten mamul kundaklı tabancalar, tüfenkler ve kılıçlar, en'am keseleri, fişenklikler kuşanarak hareket kabiliyetlerini güçleştirdiler... Zabitan da şubare denilen kalpaklarının altından yapılmış şeritlerle süsleyip tepelerine hürmizi denilen incirler yerleştirip etrafına şallar sarmağa ve askerlikle asla bağdaşmayacak şekilde elbise ve esliha ile sokaklarda ve pazarlarda gezip dolaşmaya başladılar".

(Ahmet Cevdet Paşa: Tarih-i Cevdet)

- 1810 - **Yine kriz!** İngiltere krizden en fazla etkilenen ülkedir.
- 1812 - Rusya ile Bükreş Barış Antlaşması yapılırken...
 - Napolyon Rusya Sefi'ne çıkmıştır.
 - Silindir baskı makinesinin yapılmasıyla birlikte, gazeteler daha hızlı bir teknikle çıkmaya başlamıştır.
- 1815 - Napolyon Waterloo'da yenilmiş, St. Helene'ya sürgün edilmiştir.
 - Osmanlı'da ise Topkapı'dan Dolmabahçe'ye taşınma telaşı vardı.
 - Latin Amerika madenleri spekülasyonlarının neden olduğu İngiltere ve Amerika'daki yöresel krizler (1815-1825) sonucu İngiltere'de 73 banka batır.
- 1820 - Avrupa Byron, Chateaubriand, Heine, Turner... gibi isimlerde Romantizmi yaşamaktadır.
 - Osmanlı Yanya'yı kuşatmıştır.
- 1821 - M.Faraday elektrik motorunu ve jeneratörü icad eder.
 - Yunan ihtilali başlamışken,
 - Mahmut, Patrik Gregorios'u idam ettiriverir (21 Nisan)!
 - İzmir'de Le Spectatuer Oriental adıyla ilk Fransızca gazete haftalık olarak çıkmaya başlar.
- 1825 - İlk buharlı yolcu treni sadece ulaşımda değil, ticarete

de ıgır açar.

- 1826 - Vaka-i Hayriye: Mahmut Yenieriliği kaldırmaya kararlıdır. 300 yeniçeri öldürölür. 7-8 bini idam edilip 2000'i sürölür.
- Avrupa'ya 4 öğrenci ve 150 Enderun ağası Tıbbiye'ye ve Harbiye'ye öğretmen olsun diye gönderilir.

AVRUPA'YA GÖNDERİLEN İLK TÜRK TALEBELERİ

Hüseyin Rıfkı (Paşa)
Deniz Sb. Ahmet Bey
Kurmay Albay Abdüllatif Bey
Sadrazam Ethem (Maden Mh.)

- 1827 - **Tıbhane-i Amire** (14.3.1827) kurularak doktor yetiştirmeye başlar.
- Buharlılar kervanına gemi de katılmıştır. Osmanlı Donanması'nın teknolojiyi yakalaması için daha uzun yıllar vardır.
- 1828 - Bir nevi kıyafet devrimi yaşanmaya başlanır. Mansureye Şubara denilen başlık yerini "**fes**"e bırakmıştır .

**" Kavuk şimdiye kadar müslümanların alamet-i farikasıydı ve paşayı, hekimi, ulemayı, tüccarı, hulasa toplumun her sınıfını ayırt ettirirdi. Yeniçerilerin yok edilişı sırasında sadece dirilerin başlarını kesmekle yetinilmedi. Ölülerin kavukları da koparıldı. Bugün halâ bu kafası koparmış mezar taşlarından birçoğu göröllebilir."*

(Feld Mareşal H. Von Moltke, *Türkiye Mektupları*)

- Satınalma gücünün düşmesi sarıktan kurtulmakta etkili olmuş, özellikle kadınlar sarıklarla alay eder olmuşlardır.

"Al daffa hayr min al-lafta"

(Teneşir sarığın katlanmasından daha iyidir).

(*İslam Ans.c10*)

- 1829 - Mart başında kıyafet nizamnamesi çıkartılarak fes, setre-pantolon İstanbul'da ulema dışındaki siviller için zorunlu hale getirilir.
- 1830 - Rusya ve Yunanistan'la yapılan savaşlar Edime Barışıyla son bulur. Artık, Yunanistan özerk bir ölkedir.

- Fransa Cezayir'i işgal ederken, ...
- Fransa, Almanya, İtalya, Polonya'da devrimci hareketler başlamış, ...
- Belçika bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Tunus'dan getirilen ustalar Eyüp'de Feshane Fabrikasını kurarken,
- Galata, Pera, Büyükdere'de odalı pansiyonlar ve lokantalar baş göstermeye başlamıştır.
- 1831 - İlk Resmi Gazete: TAKVİM-İ VEKAYİ basın dünyasında yer alır (1.11.1831).
- Sayı 1: Beyoğlu'nda çıkan yangında evleri yanan Rum ve Ermenilere yapılacak yardımlar. Galata'ya yapılacak yeni katolik kilisesine padişahın arsa bağışlaması.
- Sayı 4: Buğdan kaymakamı Rum İstefenaki, Darphane Md. Ermeni Artin. Baruthane Md. Simon'a nişan verilmesi.
- Mısır'da Mehmet Ali ayaklanmıştır.
- 1833 - Ayrılıkçı hareketler sonucu çehresi değişen Avrupa'da, ticari birlikler kurulmaya başlar. Bunlardan biri Alman Gümrük Birliği (Zollverein)'dir.
- Babıali Tercüme Odası kurulur,
- Rusya ile Hünkar İskelesi Antlaşması,
- Mısır ile Kütahya Mukavelesi yapılır.
- 1834 - Amerika ilk mekanik biçeri yapıp, tarımda kullanırken,
- İstanbul'da Mekteb-i Harbiye açılır.
- 1835 - İstanbul'a bir Fransız Sirki gelir;

**" Sirkte vahşi at üzerinde gösteri yapan Paul Szymanski Sultan'ın dikkatini çeker ve kendi atı üzerinde de gösteriler yaptırır. Başarılı olunca II. Mahmut ona para verir ve subay olarak Osmanlı Ordusuna katılmasını önerir. P.S. ise hayatında hiç silah kullanmamıştır. Öneriyi reddeder. Sultan hiddetlenir. Ara bir yol bulunur. P.S. baytarlık yapmak üzere subay olarak Osmanlı Ordusu'na girer ve uzun yıllar hizmet eder".*

(Wanda, *Souvenirs Anecdotique Sur la Turquie*
1820-1870 Paris 1884)

- Bu arada Osmanlı parası değerini yitirmeye devam etmektedir.
- 1814'de 23 Osmanlı kuruşu 1 İngiliz Sterlini iken, 1839'da 104 kuruş olur.
- 1836 - Gündemde yine kriz vardır (1836-1839)
- 1838 - Haberleşmede yeni bir dönem başlar. İngiltere'de ilk kez elektrikli telgraf kullanılır.
- Osmanlı ise aradaki açığı kapamak için eğitime hız verir.
- Mekteb-i Maarif-i Adliye (II. Mahmut'tan dolayı adli. Adliye Mektebi değil) adıyla ilk rüştiye kurulur.

... Ve 16 Ağustos - Osmanlı geri kalmış ülke olma yolundaki en önemli adımı atarak İngilizlerle ticaret sözleşmesi imzalar; **BALTALİMANİ OSMANLI-İNGİLİZ TİCARET SÖZLEŞMESİ**, 1 Mart 1839'da yürürlüğe girer. Sözleşmeye göre;

- Osmanlı toprakları üzerinde yabancıların ticaret yapabilmesi,
 - Osmanlıya ihraç edilen malların ülke içi satışında yabancılara hak tanınması,
 - Bazı malların satımında yerli tacirin tekel olmasının (Yed-i Vahit) kaldırılması
- kabul edilir.

1839 - **I. ABDÜLMECİT PADİŞAH (1839-1861)**

- İlk Cuma tatili uygulaması başlar.

Ekim'in 3'ü - **GÜLHANE HATT-I HÜMAYUNU**, diğer adıyla **TANZİMAT FERMANI**, Mustafa Reşit Paşa tarafından okunur. Böylelikle ticaret sözleşmesinin önemli bir yanı gerçekleştirilmiştir.

- Ülkede ithal malları bollaşmaya başlar.

1840 - Bu arada ilk özel gazete de William Churchill tarafından *Ceride-i Havadis* (1 Ağustos) adıyla çıkmaya başlar.

"W.C. Kadıköy taraflarında avlanırken bir çocuğu yaralar. Halk tarafından yakalanır. Tersaneye hapsedilir. İngiliz elçisi işe karışınca serbest bırakılır. Ayrıca, pırlantalı bir nişan, 10000 kantarlık bir zeytinyağı için ferman ve bir de Türkçe gazete çıkarma izni verilir" !!

- Akabinde Rumca, Ermenice, Ladino (İspanyol Yahudicesi) ve Bulgarca gazeteler çıkmaya başlar.
- Birer ikişer kurulan fabrikalarla geç kalınan sanayileşme yakalanmaya çalışılır.
- * **İZMİT ÇUHA FABRİKA-I HUMAYUNU:** Serasker Rıza Paşa'nın izniyle Ohannes ve Bogos Dadyan biraderler kurar.
- * **HEREKE FABRİKA-İ HUMAYUNU:** 1891'de halı üretir. 1905'de fes imalathanesi eklenir. 1925'de Sanayi ve Maadin Bankası'na verilir.
- * **BASMAHANE-İ (Bakırköy) AMİRE:** İlk inorganik enerjiyle çalıştırılan Fabrika, Hazine-i Hassa'ya bağlı olarak Barutçubaşı Ohannes'den devralınan tezgahlarda kurulmuştur. Çadır ve amerikan bezi üretir.
- Ve kâğıt para piyasaya sürülür. "KAİME" yılda % 8 faiz getirir. 8 yıl tedavülde kalır.
- 1841 - Mısır artık Osmanlıların değildir.
- 1842 - Boğazlar Mukavelesi yapılır.
- Osmanlı'da ilk fotoğraf stüdyosu ilanı (M.Kompe) *Ceride-i Havadis*'te çıkar.
- 1844 - Ya para ? İşte, **TASHİH-İ AYAR (TASHİH-İ SİKKE)** adıyla para düzenlemesi yapılarak bimetalizm benimsenir. Temel para birimleri Osmanlı Lirası, Mecidiye ve Kuruş olacaktır (100 kuruş = 1 Osmanlı Lirası).
- 200 kuruşluk gümüş mecdiyeleri tedavülden çekmek için memur ve tüccardan "iane-i umumiye" adıyla 1.5 milyon toplanır.
- 1846 - Meksika-Amerikan Savaşı başlamış.
- Mustafa Reşit Paşa sadrazam olmuştur.
- İlk iş olarak **Mekatib-i Umumiye Nezareti** (Genel Okullar Bakanlığı) ve **Meclis-i Maarifi** kurar. Genel olarak üç dereceli eğitim sistemi benimsenir: Sübyan Okulları, Rüştîye, Dar-ül Fünun.
- 1847 - İstanbul'un artık bir tiyatrosu vardır. Hristoki Çarşısı'ndaki NAUM tiyatrosu.
- Esir ticareti kalkmış,
- İlk Dar-ül Muallimin (Öğretmen Okulu) kurulmuştur.
- İngiltere ve Fransa'da demiryolu hisse senedi spekülasyonları.

yonları nedeniyle Avrupa yine krizle karşılaşmıştır !

- Banque de Constantinople adıyla ilk banka Galata Bankerleri tarafından kurulur. Tanzimat kaimelerini dolaşımdan çekmekle görevli olan banka başarılı olamaz. (Eskişehir Milletvekili Muhtar Başkurt'un girişimiyle DP iktidarı zamanında İstanbul Bankası adını alır.)

AVRUPA'DA DEVRİMLER... OSMANLI'DA İLK DIŞ BORÇ

DÖNEMİN FABRİKALARI

- * Feshane, İzmit Çuha, Hereke, Bakırköy Bez, Beykoz Kâğıt , İzmit Halı Fabrikaları, Şirket-i Hayriyye, Aydın-İzmir Demiryolu Şirket-i Osmaniyyesi.

- 1848 - Fransa'da Kral Louis Philippe'e karşı ihtilâl ve II. Cumhuriyet ilan edilir.
- Avrupa'ya ise, Eflak Buğdan, Avusturya, Macaristan, Lehistan'daki ayaklanmalar şeklinde yansır.
 - Marks ve Engels tarafından kaleme alınan "**Komünist Manifesto**" yayınlanırken,
 - II. Mahmut döneminde açılmış iki rüştiyeye (Mekteb-i Ulum-u Edebiyye ve Mekteb-i Maarif-i Adliye) yenileri eklenmiş,
 - Ayrıca, Dar-ül Muallimin, Askeri Baytar Mektebi ve Karma Ticaret Mahkemeleri açılmıştı.
- 1849 - Anonim şirket niteliğindeki ilk şirket olan "**Şirket-i Hayriyye**" 60.000 lira sermayeyle kurulur. Şirketin 100 pay senedi sarayındır.
- Haziran ayında İstanbul Bankası kurulur. Fransız Al-leon ve İtalyan Baldazzi tarafından yönetilen bankaya Devlet 25 milyon kuruş yatırmıştır. Ne var ki, 2 yıl sonra bankanın açığı 35 milyon kuruş olmuştur.
- 1850 - Avrupa Berlioz, Brahms, Liszt, Verdi, Wagner, Chopin'le romantik müziği yaşarken,
- İstanbul ve İzmir'de 2 Türkçe gazeteye karşılık, 16 Türkçe olmayan gazete çıkıyordu.
 - Yine aynı yıl, Osmanlı İmparatorluğu İngiltere'nin ihracatında yer alan 3 önemli ülkeden biriydi.

Hanse Birliği'ne	6.755.000 Sterlin
Hollanda'ya	3.542.000 Sterlin
Osmanlı İmparatorluğu'na	2.811.000 Sterlin
İtalya'ya	2.791.000 Sterlin
Fransa'ya	2.401.000 Sterlin
Rusya'ya	1.455.000 Sterlin
Avusturya'ya	607.000 Sterlin

- Özel hukuk alanında ilk yazılı kanun olan **Kanunname-i Ticaret** çıkarılır. Aslında 1807 Fransız Ticaret Kanunu'nun 1. ve 2. bölümlerinin çevirisinden oluşmaktadır.
- Bu arada 10 ve 20 kuruşluk kaimeler de basılıvermiştir. Ertesi yıl bir miktar kaime darphanede yakılacaktır.
- 1851 - Osmanlı iş çevrelerine baktığımızda;
 - Tokatyan ve Kapamaciyan: Manchester ile ticari ilişkileri vardır. Kapamaciyan Kardeşler Devletin ve İstanbul piyasasının demir ve manifatura gereksinimini karşılamaktadır.
 - Cezayir'li Mıgırdıç Efendi: Gümrük işlerinin yanı sıra, Devlete müteahhitlik yapmakta, dahası Karadeniz limanları arasındaki ticareti elinde tutmaktadır.
 - Ermeniler Sarraf Cemiyeti kurmuştur.

DÖNEMİN ZENGİNLERİ

- * Andos Bey, Düzoğulları, Demircibaşı Asadur, O-hannes Tıngır, Senekerim Manukyan, Kürkçühanlı Bedros, Artin Yorganyan, Gelgeyan Artin ...
- 1852 - Fransa'da Louis Napolyon İmparator olmuş,
- Şirket-i Hayriyye Vapurları Manolaki aracılığıyla İngiltere'den getirilmiştir.

" ... Avrupa'ca büyük bir servet mamuriyeti olan Anonim Şirket itibarıyla Memaliki 'Osmaniye'de henüz rağbet ve heves olmamasından halka bir numune göstermek ve Boğaziçi ahalisinin gidip gelmelerine bir suhulet verilmek üzere bir vapur şirketi teşkilini düşünüp bu şirketin tesisine dair bir nizamname layihası kaleme almışlar... İstanbul'a vardıklarında mevkiiyi icaraya koymuşlar ve

*bu şirkete "Şirket-i Hayriyye" ismini vermiştir.
(Fatma Aliye Hanım, Cevdet Paşa ve Zamanı)*

1853 - Kötü bir yıldır. Osmanlı-Ruş Savaşı başlar.

**" Sivastopol önünde yatan gemiler
Atar nizam topunu yer gök iniler
Askere gidiyor babayığitler"**

- Savaş giderlerini karşılamak için 10 ve 20 kuruşluk "Ordu Kaimesi" bastırılır.

...VE TARİH 24.8.1854 - Osmanlı ilk kez dış borcunu alır. Karşılık olarak da İzmir ve Suriye gümrükleriyle Mısır haracı gösterilir. 5 milyon Sterlin % 4 faizli borçla birlikte Galata Borsası da dünyaya açılmaya başlar. Akşamları Borsa kapandıktan sonra Beyoğlu birahanelerinde borsa oyunlarına devam edilmektedir.

- Kaime tedavülünün sürmesi ve taşraya aktarılması sonucu kâğıt para % 30 değer kaybeder.

1855 - Demiryolları, telgraf hatları hızla artarken,

- Şehremaneti (Şehir Eminliği) kurulur.
- Osmanlı'nın ihracat ve ithalatı arasındaki fark ise gün geçtikçe açılmaktadır.

	<u>İTHALAT</u>	<u>İHRACAT</u>
İngiltere ve dominyonları	58.000.000 fr	30.000.000 fr
İng. (İran vasıtası ile transit)	50.000.000 fr	50.000.000 fr
Fransa	25.000.000 fr	53.000.000 fr
Avusturya	26.000.000 fr	42.000.000 fr
Rusya	22.000.000 fr	47.000.000 fr
Hollanda	6.000.000 fr	2.000.000 fr
Belçika	1.000.000 fr	460.000 fr
Sardunya	8.000.000 fr	2.300.000 fr
Yunanistan	4.000.000 fr	4.000.000 fr
İran	25.000.000 fr	1.500.000 fr
İsviçre, Amerika vb.	<u>21.000.000 fr</u>	<u>14.000.000 fr</u>
	240.000.000 fr	206.260.000 fr

- Mart ayının 27'sinde Türk-İngiliz-Fransız Hükümetleri arasında geliri savaşın sürdürülmesinde kullanılmak üzere bir anlaşma yapılır.

1856 - Viyana Kongresi, Kırım Savaşı'nı sona erdiren barışın ön koşullarını belirler. Bunları yerine getirmek üzere;

- 18 Şubat'ta Islahat Fermanı'yla birlikte, Hatt-ı Şerif ilan edilir.
- Böylelikle ;
 - Müslüman olmayanlara askeri ve sivil bütün okullara girebilme,
 - Yabancılar gayrimenkul edinme hakkı tanınıyor,
 - Ceza, ticaret ve usul kanunları hazırlanması zorunlu kılınıyordu.
- Asıl antlaşma, 30 Mart'ta Paris'te yapılır. "Paris Kongresi'yle Avrupa Devletlerine Osmanlı'nın içişlerine karışma hakkı tanınırken 12.2.1856 tarihli *Times* Gazetesinde:

" Ecneblerin arazi iştirası için mevcut bütün manilerin izalesi ve sağlam bir mali sistemle yollara ve limanlara yatırılan sermayenin temini için karşılık tesisi büyük neticeleri en seri elde ettiren siyasi faaliyetlerdir. Önümüzde zengin ve işlenmemiş bir memleket var. Garp sanayii bunu elde edebilir".

(Çetin Yetkin, Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri).

- Dolmabahçe Sarayı açılmış,
- Dolmabahçe Gazhanesi Naum Tiyatrosu'nu aydınlatmaya başlamıştır.
- İngiliz sermayesi ile devlete kısa süreli avans veren "Bank-ı Osmani" kurulur.
- Bab-ı Ali kağıt para basma işini de içeren istikraz hizmetleri görmesini isteyince, 1863'te İngiliz kuruculara Fransız banker ve iş adamları da katılarak "Bank-ı Osmani-i Şahane"yi oluşturur ve Devlet bankası statüsü kazanır.
- Merkezi Londra'da olmak üzere Bank-ı Osmani ve Aydın-İzmir Demiryolu Şirket-i Osmaniyyesi kurulur.
- 1857 - Artık kentin yaşamında, Türkçe'ye çevrilmiş İtalyanca oyunları sahneleyen Karabet Papazyan Şark Tiyatrosu vardır. İlk Türkçe oynanan oyun ise Goldoni'nin Don Grigorio'suydu.
- Belediyeleşme başlamış ve sırf Beyoğlu'nu içine alan 6. Daire-i Belediye (Altıncı Belediye) kurulmuştur.

- Matbaalar Nizamnamesi çıkınca kitap da sansürle tanıştır!!
- **Yine kriz!!** Amerika'da demiryolları, tarla ve emtia spekülasyonları, Kaliforniya ve Avusturalya'da altın yataklarının bulunması; Kırım Savaşı'nın son bulmasıyla Avrupa'da buğday fiyatlarının düşmesi tüm dünyayı etkileyen ilk ekonomik krizin çıkmasına neden olacaktır.

1858 - İstanbul'da ilk kez bir kız rüştiyesi açılır.

- Maliye örgütünü denetlemekle görevli Hazine Meclisi Ali'si kurulur. 1860'da; Maliye Meclisi Ali'si adını alır.
- Ceza Kanunu'nun 138. maddesi basını ceza tehdidi altına sokarken,
- Güllü Agop, tiyatrodaki yerini almıştır.
- Islahat Fermanının verdiği ekonomik haklar nedeniyle Cidde'de Hristiyanlara saldırılması ve Fransız, İngiliz Konsoloslarının öldürülmesi, yeni ayaklanmaların da habercisidir.

1859 - Mülkiye Mektebi kurulurken,

- Darwin "Türlerin Kökeni" adlı eserini yayınlamıştır.
- Osmanlı artık batı anlamında bütçe düzenlemesine gitmeye başlamıştır.
- Kuleli Vakası: Tanzimatçı gidişe karşı çıkan **ilk siyasal amaçlı topluluk** eyleme geçer ama, yakalanarak Kuleli Kışlası'na hapsedilirler. Bu konuda Hükümetin yayınladığı resmi bildiriler:

21 Rebiülahir 1276 - **Ceride-i Havadis** ve

2 Cemaziyelevvel 1276 **Takvim-i Vekayi**'de yer alır.

1860 - 3 yıl süreyle faaliyet gösterecek olan **Islah-ı Sanayi Komisyonu** kurulur. Komisyonun ana hedefi şirketleşme ve çökmek üzere olan esnaf arasında dayanışmanın sağlanmasıdır. Deri esnafı 10.000 altın sermayeli şirket kurar.

- **Tercüman-ı Ahval**, bir Türk (Çapanzade Agâh Efendi) tarafından çıkarılan ilk özel gazete olarak yayın hayatına girer. Haftalık çıkan gazetenin ilk sayısında, Şinasi,

**" Umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede iş bu gazeteyi kaleme almak"*

diye başlayan önsözünde gazetenin hedefini de belirlemektedir.

- Avrupa romancılığı en parlak dönemini yaşamaktadır. Dickens, Dumas, Flaubert, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy....
- 16.540.700 Osmanlı Lirası borçlanılmıştır !!
- Türkiye Bankası kurulmuştur. Daha sonra tasfiye edilen banka Meşrutiyet'de yeniden canlandırılarak İttihatçılardan Musul Petrolleri imtiyazının koparılmasında etkin rol oynayacaktır.

1861 - ABDÜLAZİZ PADİŞAH (1861-1876)

- Beste ve resim yapan padişahın tahta çıkışıyla birlikte 2.5 milyon kese (kese=500 kr.) faizsiz kaime çıkarılır. Dalgalı borçlar kaimeyle ödenmeye başlar, Altın Lira 350 kr.a yükselir.
- Rusya'da serflik kalkarken, ...
- Kadınlar Avustralya'da oy kullanma hakkını elde etmiş;
- Pasteur mikrop kuramını geliştirirken,
- Mithatpaşa Niş'te Memleket ve Menafi Sandıkları kurmuş,
- evrak geliş-gidişini düzenlemek için kurulan "Evrak" odasıyla batı tipi bürokrasi başlamıştır.
- Usûl-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi çıkarılmıştı.
- Londra'lılar ise metro denilen yeni bir toplu taşımacılık aracıyla tanışır.

1862 - Şinasi tarafından **Tasvir-i Efkâr Gazetesi** çıkarılmaktadır.

GEÇ KALMIŞ KURUMLAŞMA

- 1863 - Bir taraftan Ticaret-i Bahriyye Kanunnamesi çıkarılmakta; diğer taraftan yeniden örgütlenen Osmanlı Bankası banknotları piyasaya sürülmektedir. Ne var ki tedavül gücü sınırlı kalacaktır.
- İstanbul'daki yabancı okul kervanına bir yenisi eklenir: Robert Koleji.
- 1864 - Namık Kemal **Mirat Gazetesini** kurar, ama...
- Matbuat Nizamnamesiyle gazete çıkarmak artık izne tabidir.
- Yasal çerçeveye bir çizgi daha eklenir: Vilayetlere i-

dari özerklik tanıyan "Vilayet Kanunu".

- 1865 - Belgrat Ormanlarında Necip Paşa torunu Mehmet Kayazade Reşat, Menapirzade Nuri, Suphi Paşazade Ayetullah, Namık Kemal, Mirat sahibi Refik Bey biraraya gelerek gizli örgüt kurmaya karar verirler. Örgütün adı "Meslek" veya "İttifak-ı Hamiyyet"tir.
- Tanzimat yönetimine karşı, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi "Yeni Osmanlılar"ı kurar.
- 1866 - Bu arada İngilizler İzmir-Aydın demiryolunu işletmeye açmışlar,
- Osmanlı mahkemelerinde gayrimüslimlerin tanıklığı kabul edilmiştir.
 - Feshane yangını ise, üretime önemli ölçüde sekte vuracaktır. Ta ki 1868'de tekrar faaliyete geçinceye kadar.

...VE DERKEN -Dünya yeni bir krizi yaşamaya başlar.

-Amerikan iç savaşının bitmesi, pamuk fiyatlarında hızlı düşüş, Prusya-Avusturya Savaşı'nın etkin olduğu kriz en çok İngiltere ve İtalya'da kendini hissettirir.

- 1867 - Marks **Das Kapitali**'ni yayınlarken,
- Abdülaziz de Avrupa gezisine çıkan ilk padişah ünvanıyla Fransa, İngiltere, Avusturya ve Prusya'yı ziyaret ediyordu.
 - Şurayı Devlet, bugünkü adıyla Danıştay Mithat Paşa ve Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, yani Temyiz, Ahmet Cevdet Paşa tarafından kurulurken,
 - Paris'te de Mustafa Fazıl Paşa'nın himayesinde Yeni Osmanlılar Cemiyeti örgütleniyordu. Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Bey, Nuri Mehmet, Rifat, Agah Efendi kurucu üyeler arasındadır.
 - Bu arada Ali Suavi'nin **Muhbir** Gazetesi yayınlanmaya başlar.
 - Kararname-i Ali uyarınca 8 gazete süresiz, 3 gazete de geçici olarak kapatılır !
 - Parada ise, ondalık sisteme geçilmiştir.
- 1868 - Japonya'da MEİJİ Hanedanı işbaşındadır.
- Namık Kemal ve Ziya Paşa, Londra'da **Hürriyet** Gazetesi'ni çıkarır.
 - İstanbul'da da Galatasaray Sultanisi Fransız temelli öğretime başlar.
 - Dış borç furyası çığ gibi büyümüş, 114.249.520 Os-

manlı Lirası borcun % 50'si emisyon zararını kapatmakta, geri kalanı ise;

Bahriye	% 2.0
Saraylar	% 5.0
Borç faizleri ve resümal taksit	% 10.0
Avans olarak alınan borç faizi	% 5.0
Komisyon	% 1,5
Sigorta	% 0,5
Demiryolu	% 14.0
Hazineye kalan	% 12.0

şeklinde kullanılmaktadır.

(Ziya Karamürsal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*).

- Bu borçları protesto etmek üzere 102 imzalı dilekçe 26 Teşrinisani 1868 tarihli **Hürriyet** Gazetesi'nde yayınlanır.
- İlk ticaret rehberi: L'indicateur, Constantinopolitain, guide....
- Artık belediyelerin de nizamnamesi vardır. Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile Belediye Reisi dışında üyelerinin seçimle görevlendirilmesi ilkesi kabul edilir.

1869 - Süveyş Kanalı açılırken,

- Avrupa vilayetlerinde kargaşa, Girit'de isyan vardır.
- İstanbul ise ilk atlı tramvayın heyecanını yaşamaktadır.
- İlk karikatür *İstanbul* dergisinde yayınlanmıştır.
- Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle Sibyan, Rüştüye, İdadi Sultani, Dar-ül Fünun'un çalışma biçimi belli esaslara bağlanır.
- İlk kız öğretmen okulu olan Darülmuallimat kurulur.
- Eylül ayının 24'ündeki bir cuma günü tarihe "**Kara Cuma**" diye geçecektir! Hububat fiyatları, altın spekülasyonu krizin çıkması için yeterli olmuştur.

1870 - Papalığın Yanılmazlık Bildirisi,

- Ve Fransa-Prusya Savaşı!
- Kent, araba vapurundan baroya, hatta kumar klübüne kadar uzanan bir dizi yeni oluşumla karşı karşıyadır.
- Bu yenilikler dizisine Karaköy-Şişhane arasındaki "**metro**" da katılır.

- Dar-ül Fünun açılır. Ne var ki, Cemalettin Efendi'nin derste "Peygamberlik bir sanattır" dediği iddia edilince bir sene sonra kapatılır.

İLK TÜRKÇE ROMANLAR

Evangelinos Misailidis; *Seyreyle Dünyayı*,
Şemsettin Sami; *Taaşuk-u Talât ve Fitnat*,

- Uzun yıllar etkisini sürdürecektir bir mizah dergisi yayın hayatına girmiştir: **Diyojen**
- 1871 - Prusya, Versailles'de Fransa'yı yenince,
 - Almanya'da imparatorluk,
 - Fransa'da da III. Cumhuriyet ilan edilir.
 - Paris Komünü oluşmuş;
 - İngiltere, Fransa ve Rusya uluslararası pastayı paylaşmaya girişmişlerken...
 - Japonya Meiji restorasyonu ile toparlanmaya başlamıştır.
 - Tütün Tekeli....
 - *İbret Gazetesi* ve Namık Kemal...
 - Kırım Savaşı sonrası Fransa'nın önemini yitirmesiyle birlikte, siyasi kutuplaşma da başlar.
 - Mithat, Hüseyin Avni, Mütercim Rüştü Paşalar, Hayrullah Efendi İngiliz siyasetini, Abdülazizciler ve Mahmut Nedim, Sakızlı Esat Paşalar, Hasan Fehmi Efendi Rus siyasetini savunur. Bu çekişmelerin bedeli de ağır ödenecektir. Zira, muhakemesiz sürgün usulüne geri dönmüştür.
- 1872 - İlk grevler...
 - Avusturyalı Mühendis Wilhelm Van Pressel Şubat ayında İstanbul-Bağdat Demiryolu'nun inşası için İstanbul'a çağrılır.
 - Hem yabancı okullara alternatif oluşturmak, hem de müslüman yetim çocuklarının yetiştirilmesi için "Dar-ülşafaka" kurulur.
- 1873 - İstanbul, Namık Kemal'in "**Vatan Yahut Silistre**" oyununun heyecanı ile dalgalanmakta,
 - Anadolu'da ise kıtlık yüzünden binlerce kişi ölmektedir.
 - Para yavaş yavaş pul olmaktadır. Gümüş dünya piyasalarında değer yetirmiş, Osmanlı gümüş paralarının

nominal ve reel değerleri farklılaşmıştır.

- Avusturya ve Almanya'da Mayıs ayında başlayan kriz, tüm dünyayı etkilemeye başlamıştır.
- 1874 - Monet, Renoir, Degas'ın fırça darbeleri yepyeni bir e-kolün habercisidir: Empresyonizm.
- Dünya kentleri ise teknolojinin nimetlerinden yararlanmakta; Londra sokakları ilk kez elektrikle aydınlanırken, New York'da ise elektrikle tramvay buluşuvermiştir.
- Osmanlı kentleri ise şiddetli kış ve kıtlığı birarada yaşamaktadır. Ankara'da açlıktan günde 1500-2000 kişi ölürken, Kırşehir'de halk açlıktan hayvan leşleri, ağaç kabukları ve ayrık otları yemektedir.

**" Nesini söyleyim canım efendim,
Gayri düzen tutmaz telimiz bizim,
Arzuhal eylesem deftere sığmaz
Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim.*

*Benim bu gidişe aklım ermiyor,
Fukara halini kimse sormuyor,
Padişah sikkesi selam vermiyor,
Kefensiz kalacak ölümüz bizim.*

*Evlad da babanın sözünü tutmuyor,
Açım diye çift sürmeye gitmiyor,
Uşaklar çoğaldı ekmek yetmiyor,
Başımıza bela dölümüz bizim.*

*Sekiz ay kışımız dört ay yazımız
Açlığınan telef oldu bazımız,
Kasım demeden buz tutmuyor öziümüz
Mayıs'ta çözülür gönlümüz bizim.*

(Sivas Şarkışla'sından Serdari (1834-1918)).

- Dış borçların faizini ödemek için yeniden dış borç alan Osmanlı batı basınında kıyasıya eleştirilir:

**" Her yeni borca katılanlar şunu bilmelidirler;
Yönetim sisteminin değişmemesi durumunda,
onlar gelecekte herşeyi yakacak olan
ateşe odun atmaktadırlar".*

(7 Kasım 1874, Times).

İFLASIN EŞİĞİ

- 1875 - Avrupa'da işçi ve sosyalist partileri kurulmaya başlanmış,
- Hersek isyan etmiş, Sırbistan ve Karadağ Savaşları başlamış, Bulgar ayaklanmıştı.
- İlk askeri Rüştüye açılmıştır.
- 120 ticaret mahkemesinin bulunduğu İstanbul'da gelir dağılımı giderek bozulmaktadır.

İSTANBUL, İZMİR gibi büyük kıyı şehirlerinde haftalık ücret ve kazançlar;

Çamaşırcı kadın.....	3-6	Krş.
Duvarcı ve marangozlar	15-20	Krş.
Her işi yapan işçiler.....	10-12	Krş.
Ustabaşı.....	30	Krş.
At bakıcısı, seyis, at kirası	100	Krş.
Bir fincan kahve.....	20	Para
Bir okka ekmek	1	Krş.
Bir kile arpa.....	12	Krş.
Bir okka tereyağ.....	14	Krş.
6 adet mum.....	4	Krş.
1 okka peynir.....	4	Krş.
1 tavuk.....	4	Krş.
10 yumurta	1	Krş.
1 okka incir.....	1	Krş.
1 günlük at kirası.....	10	Krş.
1 okka et	2	Krş.
1 okka süt	1 Krş. 20	Para

VE TARİH

- 6.10.1875 - Borçlarını (200 milyon İngiliz Lirası) ödeyemeyecek duruma gelen Osmanlı, **mali iflasını ilan eder.** Acı ilacın adı, **Tenzil-i Faiz Kararı'dır.** Buna göre, 5 yıl süreyle faiz borçlarının yarısını ödeyecek, ödeyemeyeceği faizlere karşılık % 5 faizli tahvil verecektir.
- Tütün satışlarından alınan vergiler Rüsum-u Sitte İdaresi'ne (Altı Gelir Yönetimi) verilir.

- 1876 - V. MURAT PADİŞAH (30.5-31.8.1876)
- 5 gün sonra Abdülaziz intihar eder.

- 10 gün sonra Çerkes Hasan, Mithat Paşa'nın konağını basıp Hüseyin Avni ve 5 kişiyi öldürür.
- II. ABDÜLHAMİT PADİŞAH (31.8.1876-1909)
- Mithat Paşa Sadrazam'dır.

İŞTE- I. MEŞRUTİYET (23.12.1876-1880)

- Tersane Konferansı...
- 1876 ANAYASASI...

Meclis Üyelerinin Dağılımı;

I. DÖNEM

İstanbul ve çevresinden müslümanlar	:	5
gayrimüslüm	:	5
Edirne ve çevresinden müslümanlar	:	4
gayrimüslüm	:	4
Diğer bölgelerden gayrimüslümler	:	47
Arapların bulunduğu çevreden müslümanlar	:	15
Anadolu'dan seçilen müslümanlar	:	23

II.DÖNEM

İstanbul ve çevresinden müslümanlar	:	5
gayrimüslimler	:	6
Edirne ve çevresinden müslümanlar	:	4
gayrimüslimler	:	4
Diğer seçim bölgelerinden gayrimüslimler	:	41
Arapların bulunduğu çevreden müslümanlar	:	12
Anadolu'dan seçilen müslümanlar	:	16

Meclisteki Ermeni Mebusların dağılımı:

Ohannes Efendi	:	Meclis-i Mebusan 2.
		Başkanı
Maksutyan Sebuğ	:	İstanbul
Yazıcıyan Rupen	:	Edirne
Yavrumyan Sahak	:	Bursa
Ballaryan Hammazasb	:	Erzurum
Karaciyan Manuk	:	Halep
Altıntop Mikael	:	Ankara
Şahinyan Agop	:	Sivas
Karaciyan Taniyel	:	Erzurum

- İstanbul'da 9 Rumca, 9 Ermenice, 7 Fransızca, 3 Bulgarca, 2 İngilizce, 2 İbranice, 1 Almanca, 1 Arapça, 7 Türkçe gazete çıkmaktadır.

...1877- Martin 19'unda ilk Osmanlı Meclisi (Osmanlı Meclis-i Mebusan) Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan törenle a-

çılır. Ama...

- 93 Harbi diye tarihe geçen Osmanlı-Rus Savaşı Meclis'e zor günler yaşatacaktır.
- Ekonomik ve politik kaygılar örtüşmektedir.
- söz artık çizgiye dökülmeye başlamış *Çingiraklı Tatar*, *Hayal*, *Çaylak*, *Tiyatro* ve *Latife* adlı mizah dergilerinde Nişan G. Berberyan, Ali Fuat Bey, Çaylak Tefik imzalı karikatürler yayınlanmaya başlamıştır.
- 1878 - Berlin Kongresi'nde gündemin öncelikli maddesi Osmanlı Hristiyanlarının durumudur. Katılanların arasında, Mehmet Ali Paşa (Alman'dan dönme) ve Hariciye Nazırı Kara Tederi Paşa'nın da bulunduğu düşünüldüğünde sonucu tahmin etmek kolaylaşmaktadır.
- Balkanlar'ın statüsü yeniden saptanır. Bundan böyle, Romanya, Karadağ, Sırbistan bağımsız, Bulgaristan özerktir.
- Rusya'nın talepleri ise, kısmen engellenmiştir.
- Artık Osmanlı yarı sömürge bir ülkedir.
- Hukuk mektebi, bugünkü İ.Ü. Hukuk Fakültesi açılır.
- 1879 - Avusturya, Macaristan ve Almanya üçlü bir ittifaka girerler.
- Osmanlı'da idari değişiklik olmuş, sadrazamlığa Sait Paşagelmiştir. Bab-ı Ali alacaklılarıyla anlaşmaya oturur ve 1 yıl süreyle tuz, tütün tekeli, damga resmi, alkol ve ipekböceği kozasından alınan vergi gelirleri alacaklılara kiralanır.
- 1880 - Bab-ı Ali ve Berlin arasındaki yazışmaların konusu ise Alman uzmanlardır.
- Tophane fabrikalarına ayrıcalık tanınır. Tophane, tüfek, marangoz fabrikaları, mermi, fişek fabrikaları, Zeytinburnu Tapa Fab., Karağaç Zeytinburnu İmalat-ı Mütenevvia Fab...
- Büyük oteller birbiri ardına inşa edilmeye başlar: Pera Palas, Bristol, Tokatlıyan...

ALMAN SERMAYESİ GİRERKEN...

- Ne var ki, Abdülhamid Nisan ayında Meşrutiyet'ten vazgeçiverir!
- Bir ay sonra da Osmanlı ordularının Almanlar tarafından eğitilmesini Alman Büyükelçisi Van Hatzfeld'den

ister.

- Nafia Nazırı Hasan Fehmi Paşa Anadolu'nun bayındırlık işlerinde yabancı şirketlere imtiyaz vermekte sakin olmadığına dair bir layihayı sadrazama sunar.
- Ve ne gariptir ki, Meşrutiyetin sona ermesinden iki buçuk ay sonra, 14 Temmuz'da Osmanlı Almanlarla sözleşme yapar. Buna göre;
 - Alman asker ve sivil uzmanlar Osmanlı üniforması ve rütbesiyle kadroya alınacak;
 - Maaşları Osmanlı Bankası'nca ödenecektir.
 - Alman kanunlarına tabi olacaklardır.
 - Osmanlı makamının ise hiçbir yaptırım gücü

yoktur.

...VE TARİH

1881 - **Muharrem Kararnamesi**'yle Devlet gelirlerinin bir kısmı Avrupa denetimine geçerken ...

- **Duyun-u Umumiye** de kurulur. İngiliz + Fransız + Alman + İtalyan + Avusturya-Macaristan + Osmanlı bankası temsilcilerinden oluşan Duyun-u Umumiye 2 milyar frank dış borç karşılığında:
 - Birkaç eyaletin aşar geliri,
 - Kilometre başına kâr garantisi,
 - Gümrük resmi,
 - Tütün ve tuz tekeli,
 - Pul ve ispiro vergisi,
 - İstanbul balıkxane rûsumu,
 - Bazı eyaletlerin ipek resmini toplama yetkisine sahiptir.
- Demiryolu yapma ayrıcalığı elde eden şirketler, döşedikleri her kilometre demiryolu için kâr garantisine sahiptirler.
- Devlet müdahalesine ve her türlü korumacılığa karşı olan Sakızlı Ohannes Paşa'nın "Mebadi-i İlm-i Servet-i Millel" adlı kitabı yayınlanır.
- Duyun-u Umumiye kurulmadan önce % 5-6 olan Osmanlı tahvillerinin faiz oranı kurulduktan sonra % 3-4, ihraç fiyatları ise % 60 iken, % 80-90 olmuştur.
- Rehber-i Şarki (Selname-i Ticaret) yani ticaret rehberi çıkarılır.

- 1882 - İngilizler Mısır'ı işgal ederken,
- ABD'de ilk hidroelektrik santral işlemeye başlar. Yeni kurulan bankaların hisse senetleri üzerine yaptığı spekülasyonlar nedeniyle, Ocak ayında çıkan **kriz**, başta Fransa olmak üzere etkisini sürdürmektedir.
- İlk **Alman askeri uzmanları** Nisan ayında gelirler. Bunlardan Albay Koehler, Paşa ünvanı alarak Padişah yaveri olur ve Alman silah fabrikalarına yüklü siparişler verdirtir.
- 1883 - Bugün Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlı Güzel Sanatlar Akademesi olan Sanayii Nefise Mektebi'nin yanısıra,
- Hendese-i Mülkiye Mektebi (İTÜ) açılmıştır.
- Türk resmi, Şeker Ahmet Paşa, Osman Hamdi'yle batı tarzını yaşarken...
- Tütün tekeli Regie de Tabac de l'Empire Ottaman adlı Fransız kuruluşuna verilivermiştir.
- 1884 - Newyork Borsası'nda **kriz** çıkar.
- İstanbul'da artık bir ekonomi okulu; "Ticaret Mektebi" vardır. (İ.İ.T.İ.A.).

DEMİR AĞLAR UĞRUNA...

- 1885 - Almanya'da Daimler ve Benz otomobil üstüne çalışmaya başlamış,
- Von der Goltz ise Padişah'ı **Krupp** Fabrikalarından 500 kadar ağır top aldirtmaya ikna etmiştir.
- 1886 - Bulgaristan Şarkı Rumeli Vilayeti'ne el koyar.
- Almanlar'dan silah alımı devam etmektedir. 426 sahra topu, 60 havan topu, drednot...
- Haydarpaşa Hamidiye Köprüsü ve 67 km.'lik Mersin-Adana demiryolu açılır.
- 1887 - Doğu Afrika, İngiltere ve Almanya tarafından paylaşılırken,
- Osmanlı da boraks madenlerini İngilizler'e veriyor.
- İstanbul'un demiryolu ile orta ve batı Avrupa'ya bağlanması karşılığında,
- Alman Mauser ve Loewe fabrikalarına silah sipariş etmeye devam ediyordu.
- Silahlanan Osmanlı ile Rusya arasında savaş çıkma ihtimali, Avrupa'da hisse senedi ve tahvil piyasalarının

da panik yaratır.

- 1888 - Okullaşma devam etmektedir. Baytar Mektebi kurulur...
- **Ve ilk Türk Bankası** açılır: Ziraat Bankası, Cumhuriyet'e kadar mevduat kabul etmeyen bankanın tarımın finansmanına katkısı ise ne yazık ki sınırlı kalır.
 - Anadolu demiryolları'nın inşaa ve imtiyazının Alfred Kavla'ya veren "İrade"den (24 Eylül 1888) 10 gün sonra,
 - Haydarpaşa - İzmit demiryolunun işletme hakkı Alfred Kavla'ya dolayısıyla Deutsche Bank önderliğinde bir konsorsiyuma verilir. Böylelikle Osmanlı Hükümeti km. garantisi olarak km. başına 1500 Frank verecek, finansmanı da İzmit, Ertuğrul (Bilecik), Kütahya sancakları ve Ankara'nın aşar geliriyle sağlanacaktır.
 - Bir banka daha; Avusturya-Fransız sermayeli Selanik Bankası.
 - 1880-88 yılları arasında Almanya'nın Osmanlı'ya ihracatı 6-7 milyondan 11.7 milyon marka, ithalatı ise 1.9 milyon marktan 2.3 milyon marka çıkar.
- 1889 - Nedense, Kayzer İstanbul'a gelir ! Ve,
- Almanlar'a Bağdat demiryolunun Konya'ya kadar uzatılma imtiyazının verilmesinin yanı sıra,
 - Almanya'ya 5.9 milyon marklık silah sipariş edilir.
 - İstanbul'da bir şirket: Osmanlı Anadolu Demiryolu Şirketi. Sermayesi 45 milyon Frank. Societe du Chemin de fer Ottoman d'Anatolie, geçtiği vilayetlerden toplanan 143.378 liralık aşar 1898'de 215.470, 1909'da 291.919 liraya yükselir.
 - **Pan İslâmiyetin** etkisiyle II.Abdülhamit kadınların yaşmak ve ferace giymesini yasaklamış.
 - Osmanlı aydını ise, liberal değişimden yana gözük-mektedir.
- Ekonomide klasik iktisat ve mukayeseli üstünlükler doğrultusunda tarımda uzmanlaşmaya gidilmesi istenmekte,
 - Sanayileşme, kaynak israfı olarak görülmektedir.

İKTİSATÇILAR

Sakızlı Ohannes Paşa, Portakal Mihail Paşa, Mehmet Cavit, Musa Akyiğitzade, Mizancı Murat

- Cavit Bey, gümrük duvarlarıyla korunan sanayileşmenin ülkeyi yoksullaştıracığını, servetin ancak tarımdaki gelişmeyle artacağını; tarım ve ticaretteki gelişmenin sanayileşmeyi doğuracağını savunurken,
- Tercüme odasında Şerif Efendi, salt tarım ülkesi olmaya karşı çıkacak,
- Mizancı Murat, tarım öncelikli olmak kaydıyla sanayiye ağırlık verilmesi gerektiğini söyleyecektir.
- Musa Akyiğitzade ise bağımsızlık için sanayileşmenin şart olduğunu, bunun için de koruyucu dış ticaret politikalarına gereksinim duyulduğunu ileri sürecektir.
- Kırkor Zohrap Efendi, ulusalcı bir politika izleyerek, Cavit Bey'e muhalefet eder.
- Beş askeri tıbbiyeli; İshak Sükûti, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo, Hüseyinzade Ali, "İttihad-ı Osmani" adlı gizli hücre usulüyle genişleyen bir örgüt kurarlar.
- Yeni yeni başlayan **Ermeni olayları** daha sonraki yıllarda iyice ortaya çıkacak. Musa Bey, Erzurum olayı, Kumkapı gösterisi, Kayseri, Yozgat olaylarına zemin hazırlayacaktır.
- Paris'te Dünya Sergisi açılır.
- 1890 - Almanya'dan tıp profesörleri de getirilmeye başlanmıştır.
- İzmit-Adapazarı demiryolunun hizmete girmesi...
- II. Wilhelm ülkesinin yönetimini iyice ele geçirmiştir.
- Avrupa bir taraftan da Ibsen, Çehow, Show ile "gerçekçi tiyatro" örneklerini izlemektedir.
- 1891 - Bütçe 19 milyon Osmanlı Lirasına,
- demiryolu da Bilecik'e ulaşmıştır.
- **Servet-i Funûn Dergisi** yayın hayatına girerken,
- Ahmet İhsan Bey "Sayfalarımız her türlü ilana küşad olunmuştur" diyerek belki de liberal ekonominin rekabet ilkesini işletmeye çalışıyordur. Kimbilir ?

- 1892 - Balya - Karaaydın Linyitleri bir yabancı şirkete verilir.
- Anadolu Demiryolu Şirketi'nin ilk treni Ankara istasyonuna ulaşır.
- 1893 - Almanya'ya 13.1 milyon marklık silah sipariş edilirken,
- Manganez imtiyazı, Kasandra Şirketi'ne bağışlanır.
 - Bütçeler yayınlanmaya başlanır.
 - Daha Ocak ayında demiryolu 485 km. ile Ankara'ya ulaşmıştır.
 - Eskişehir - Konya demiryolu imtiyazı (15 Şubat) Pa-dışahın memnuniyetinin ifadesi olarak "Osmanlı Ana-dolu Demiryolu Şirketi"ne verilmiştir.
- 1894 - Almanya'ya yapılan silah siparişleri devam et-mektedir;
- 6 milyon mark !
- Bu sırada, Aliye Hanım da "Çağdaş Müslüman Ka-dınlar" adlı bir kitap yazar.
- 1895 - Jön Türklerin 1897'ye kadar sürecek 2. evresi başlar. Artık Mizancı Murat da İttihat Terakki'ye katılmıştır.
- Ahmet Rıza, Paris'te **Meşveret Gazetesi**'ni çıkarırken,
 - kadınların da bir gazetesi vardır: "**Hanımlara Mah-sus Gazete**",
 - **Marconi telsiz telgrafı,**
 - **Röntgen de X ışınlarını** keşfetmiştir.
 - Babıâli'ye doğru yürüyüşe geçen Ermeniler'le müs-lümanlar arasında 3 gün süren çatışmanın kanla bas-tırılmasına büyük devletlerin gösterdiği tepki üzerine ıslahat programı ilan edilir.
 - Almanya bu kez de Tahran-Bağdat demiryolu im-tiyazını alır.
 - Sene sonunda A. Tevfik Paşa, Alman Dışişlerine Ber-lin'e gelen genç Osmanlı subayları ile ilgili bir liste sunar. Alman üniforması giyen bu subaylardan ba-zıları:
Binbaşı	- Fevzi Ali, Kemâl ve Fettah Beyler,
Yüzbaşı	- Mehmet Bahir, Namık, Naşid Beyler,
Üsteğmen	- Ahmet Gazali Akif, Ahmet Ali, Ali Beyler,
Süvari	- Esad, Fahir, Faik İsmail Beyler,
Teğmen	- İzzet ve Hasan Beyler,

Üsteğmen - Mehmet Emin, Salih ve Cemal
Beyler.

1896 - Ermeniler bu kez de Osmanlı Bankası'nı basıp işgal ederler.

Almanya'nın Osmanlı'ya Silah İhracı;

Yıllar	Milyon Mark
1888	2.2
1890	15.3
1891	5.9
1892	10.1
1893	13.1
1894	6.0
1895	12.2
1896	4.4

(Rathmann, Lothar: *Berlin-Bağdat Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi*)

- Ereğli Kömür Şirketi (Société d'Heraclée) kurulur.
- Fatma Aliye Hanım "Muhadenet-i Nisvan" adlı **ilk kadın derneğini** kurmuştur.
- Bağdat demiryolu ise Konya'ya kadar ulaşmıştır.
- 1897 - Osmanlı - Yunan Savaşı başlamıştır.
- 1898 - 13 Mart'ta Haydarpaşa gar binasının inşa ve işletme imtiyazı Almanlar'a verilir. Ve yine ne gariptir ki, 18 Martta da Kayzer Ailesiyle birlikte Hohenzollern yatıyla İstanbul'a geliverir.
- Bir süre sonra Kayzer Wilhelm II, Şam'daki ünlü nutkunda: "300 milyon müslümanın koruyuculuğunu üstlenmek" ibaresini kullanacaktır.
- Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na yaptığı ihracat ise 31 milyon Mark'a ulaşmıştır.
- Dünyanın bir yanı silahlarla uğraşırken, Pierre ve Marie Curie radyoaktiviteyi gözlemleyerek **radyumu** keşfetmişlerdir.
- 1899 - Mehmet Emin, Türkçe Şiirler Kitabı'nı yayımlamış;
- Anadolu demiryolunun Bağdat-Basra'ya uzatılma imtiyazının Deutsche Bank'a verilmesi kabul edilmiştir.

YENİ BİR YÜZYILA ADIM ATARKEN...

1900 - Çin'de Boxer ayaklanması yaşanırken,

- Freud psikanalizin başlangıcı olan "**Rüyaların Yorumu**" adlı kitabını,
- Liberal iktisat politikalarını savunan Mehmet Cavit bey ise "**İlm-i İktisat**" adlı kitabını yayınlamıştır.
- İstanbul'da ise, Darülfünun-u Şahane (İstanbul Üniversitesi) kurulmuştur.
- 1901 - Intendanturrat Fleischer adlı Alman polis şefinin casusluk ve siyasi polis faaliyetlerini düzenlemesi, yılın ilginç olaylarından biridir.
- 1902 - 16 Ocak'ında km. teminatı 16.500 Frank olan imtiyaz anlaşması Almanlarla imzalanır. Hatların öncelik, yapım ve imtiyaz hakları, ve de bitim noktalarındaki liman ve yan tesisleri şirkete ait olacaktır.
- Şubat ayında Paris'te **I. Jön Türk Kongresi** toplanır.
- 1903 - Wright Kardeşler (ABD) motorlu uçakla ilk kez uçarlarken,
- 1904 - Bir yıl sürecek Rus-Japon Savaşı çıkmıştır...
- 1905 - Petersburg'da binlerce kişinin üstüne Çarlık kuvvetlerinin ateş açtığı "**Kanlı Pazar**" ile Sovyet İhtilali başlamıştır.

...VE - II. Wilhelm yılın son gününde şöyle diyordu;

"Eğer temel sorun burjuvanın hayatı ve mülkiyeti için... kan banyosu gerekliyse, önce sosyalistleri öldürür, kellelerini uçurur, zararsız hale getirir, sonra da dış savaşa yöneliriz".

- Almanya'nın 1888'de 6.7 milyon mark olan ihracatı 71 milyona, ithalatı ise 1.9 milyon marktan 77.8 milyon marka ulaşmıştır. Artık, Osmanlı ticarete tamamen Almanya'ya bağımlı bir ülkedir. Bu bağımlılık, ilerde onun siyasi ilişkilerinin de belirleyicisi olacaktır.
- Alman silah sanayii yüksek kârlar elde etmeye devam eder.

*"Essen'in Babıali'ye verdiği modası geçmiş top-
ların maliyet fiyatı eski bir Krupp temsilcisinin
açıkladığına göre 14.000 Mark'tır. Ama bunlar
165.000 Mark olarak hesaba katılmıştı."*

(Rathmann Lothar, *Berlin-Bağdat Alman Em-
peryalizminin Türkiye'ye girişi.*)

- Polis teşkilatında modernleşme gereksinimi duyulduğundan mıdır bilinmez. Weiss, Schirmen, Tresckow adlı Alman polis memurları 12.000 Mark yıllıkla göreve başlarlar.

1906- Rusya ve İran'da meşrutiyet ilan edilirken,

- Prens Sabahattin "Teşebbüs-i Şahsi" ve "Adem-i Merkeziyet Cemiyeti"ni,
- Selânik'te Hürriyet Cemiyeti kuruluyordu.
- Doğu illerinde vergilerin ağırlığından şikâyet eden halk, yer yer isyanlar başlatır. 13 Mart isyanı sonucu da halk küçümsenmeyecek başarı elde eder. Erzurum'daki isyanda Dr. Abdullah Cevdet halka hitaben şöyle seslenmektedir;

***" Mazlumların aldık intikamını,
Yüce ettik dadaşlığın namını,
Kırdık zalimlerin ihtişamını
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar."**

1907 - Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile İttihat Terakki Cemiyeti birleşerek tek bir cemiyete dönüşür.

- Paris'te II. Jön Türk Kongresi toplanır.
- İngiltere Rusya ile anlaşarak Fransa ile birlikte "Üçlü İttifak"ı oluşturur.
- Artık Paris'te kübik resim vardır. Picasso, Braque gibi kübizmin öncüleri sergi açarlar.
- İzmir'de çıkan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde İmparatorluğun sorununun sermaye birikimi ve kurumsal örgütlenmedeki yetersizlikten kaynaklandığına dair yazılar çıkmaya başlar.
- Spekülasyonların kredilerle beslenerek gelişmesiyle beslenen kriz, İtalya'da başlar. Bir süre sonra New York'da patlar !!

1908 - Anonim şirket sayısı 36'ya yükselmiştir.

- 10 vilayetin aşarı da Deutsche Bank'a rehine verilir.
- İki yıldır Anadolu şehirlerinde başgösteren isyanlara bir yenisi eklenir. Sivas'ta 50 kadar kadının ekmek pahalılığını protestoları hızla yayılarak isyana dönüşür.

VE DERKEN - 3 Temmuz'da Kolağası Resneli Niyazi Bey 200 kişilik Resne Milli Taburu'yla dağa çıkar ve saraydan Kanuni Esasi'nin uygulanmasını ister.

- 20 gün sonra önce Manastır olmak üzere, Selanik, Preşova, Köprülü, Üsküp ve Serez'de MEŞRUTİYET ilan edilir.
- **Kanun-u Esasi** yürürlüğe konur.
- Yönetim Merkezi Babıali olan yeni yönetim, ilk iş olarak sansür ve hafiyeliği kaldırır. Umumi af çıkartır.
- Meşrutiyet kadınları bile sokağa dökmüştür. Arabalarla ve ellerinde pankartlarla Meşrutiyet'in ilanından duydukları memnuniyeti gösteren yürüyüşler yaparlar.
- Beyoğlu Odeon Tiyatrosu'nda Osmanlı topraklarında yaşayanlar arasında birlik ve yakınlık sağlamak amacıyla "**Osmanlı Uhuvvet Cemiyeti**";
- İstanbul'da çıkmakta olan Türkçe, Rumca, Ermenice, Musevice gazetelerin temsilcileri Abdullah Zühtü bey başkanlığında "**Matbaat-ı Osmaniye Cemiyeti**"ni kurarlar.
- Haberleşmeye az da olsa özgürlük gelmiş şehir içinde kapalı mektupla haberleşmeye izin verilmiştir.
- Abdülhamit yabancı elçilerin tebriklerini kabul ederken;

**" KANUNU ESASI'nin tatbikatına badema hiçbir veçhile ve hiçbir surette aşk ve hat'â halel gelmeyeceğini "*

söyler.

Meşrutiyetin marşı bile vardır. Karikopulo tarafından bestelenen "Kanun-i Esas-i Marşı" Beyoğlu Belediye Bahçesi'nde çalındıktan sonra;

- Kanun-i Esas-i hükümlerini açıklayan hatt-ı hümayun Babıali'de okunur.
- Murat Bey, **Mizan Gazetesi**'ni çıkarırken, Hüseyin Kâzım, Tevfik Fikret ve Hüseyin Cahit Beyler de **Tanin Gazetesi**'ni çıkarmaktadırlar.
- İttihat Terakki'cileri huzura kabul eden Abdülhamit, onlara;

**" Bütün efrad-ı millet Terakki ve İttihat cemiyeti âzasındandır. Ben de reisliyim. Artık birlikte çalışalım. Vatanımızı ihya edelim. "*

der !!

- 7 yıl önce kapatılmış olan Matbaa-i Amire yeniden açılır.

- Hürriyet kahramanlarını unutmamıştır. Niyazi ve Enver Bey'lerin adına iki krovazör yaptırılması için *Tanin Gazetesi*'nce "Milli İlane" açılır.
- Padişah da, Nazırlar da "Kanunu Esasi"den vaz-geçmeye niyetli gözükmemektedirler....

YEMİN SURETİ:

** Nefs-i mukaddes-i hümayunu cenab-ı hilafetpenahilerine sadakatten asla inhıraf etmeyeceğime ve Kanunu Esasi ahkâmına tevfikân Devlet-i âliyelerine müstakimane eday-i hizmet edeceğime vallahi ve billahi ve tallahi*

(Faik Reşit Unat, *II. Meşrutiyet'in İlanı ve 31 Mart Hadisesi*)

- Osmanlı Hukuk Cemiyeti törenle açılırken,
 - Bestekar Karikopulo tarafından bestelenen "Neşide-i Hürriyet Marşı" Tepebaşı'ndaki yazlık tiyatrodaki 25 kişilik bir koro tarafından orkestra eşliğinde söylenmektedir.
 - Artık Hicaz demiryolu bitmiş ve ilk tren Medine'ye ulaşmıştır.
 - Ama İstanbul beklenmedik bir felâket yaşar; "çırçır yangını", Saraçhanebaşı'ndaki 6000 kadar ev, birçok dükkân, han, cami, medrese ve çarşuyu kül edecektir.
 - Bağdat'ta Mekteb-i Hukuk açılmıştır.
 - Kanunu Esasi madalyasının yanına, bir de pul eklenmiştir.
- Meşrutiyet'in ilanı hatırası olarak basılan pul serisi, 17 Aralık Meclis açılış gününde kullanılmaya başlanır.
- Hürriyetin ilk günlerinin heyecanı daha geçmeden, 13 Eylül günü Anadolu demiryolları çalışanları 5 gün sürecek bir grev ilan ederler.
 - Ülkenin müdafası ve orduda yapılacak düzenlemeler için Meclis-i Mehamm-ı Harbiye Kurulu toplanıp işe başlamıştır.
 - Demiryolu grevine, 2 gün sonra tramvay işçileri de katılır.
 - Ağustos ayında kurulan "Fedakâran-ı Millet Ce-

miyeti" tarafından çıkartılan "Hukuk-i Umumiye" adlı yeni bir gazete de bu arada yayın hayatına girer.

- Anadolu demiryolları grevi sona ererken, Şark demiryollarının tüm hatlarında 3 günlük bir grev başlar.
- Hükümet ise Osmanlı Bankası'ndan 4 milyon liralık istikraz yapmak zorunda kalacaktır.
- Felaketler kendini göstermekte hiç gecikmez. Bulgar hükümeti Şark demiryolları grevini bahane ederek Bulgaristan'daki ve Rumeli'deki demiryollarına el koyar.
- Toplumsal düzeni kurma çabaları yine de devam etmektedir;

- Takvim-i Vekayi yeniden basılırken,
- Tatil-i Eşgal Hakkındaki kanun da çıkarılıvermiştir.

- Yayın hayatında yeni oluşumlar başlamış; "Resimli Kitap" adıyla aylık bir derginin yanısıra, Ahmet Reşat Bey, "Fazilet Gazetesi"ni çıkarmaktadır.
- Prens Ferdinand Bulgaristan Çarı ünvanı ile bağımsızlığını (5 Ekim) ilan ederken,
- Bosna-Hersek Avusturya'ya katılmıştır.
- Olaylar zinciri ara vermeden devam etmektedir;

- Halıcılar camii müezzini Kör Ali Fatih Camii'nde Kanunu Esasi ve Meşrutiyet aleyhinde konuşarak etrafına topladığı kalabalıkla meyhane ve tiyatroların kapatılmasını, kadınların sokağa çıkmasının yasaklanmasını ister, ama ertesi gün tevkif edilerek bir süre sonra idam edilir.
- Üsküdar yeni camii imamı Abdülkadir, teravih namazından sonra tiyatro ve karagöz oynatılan yerleri basıp tahrip edince, tevkif edilecektir.

- İstanbul halkının başlattığı, Avusturya mallarını satan mağazalardaki boykot sürerken (10 Ekim 1908 - 26 Şubat 1909);
- hemen ertesi gün de gazetelerin ilave çıkarması yasaklanmış ve neden olarak halkı heyecana düşürerek akılları karıştırdığı ileri sürülmüştür !
- Sultanahmet'de ise, Bulgaristan'ın bağımsızlığını protesto etmek, Osmanlı'yı destekleyen büyük devletlere şükran bildirmek amacıyla bir miting (13 Ekim) düzenlenir.

- Milliyetçilik alevi her geçen gün artmakta, Beşiktaş'ta bir Rum'la evlenmek isteyen Türk kızı tevkif edilerek, karakola getirilirken linç ettirilir.
- Artık maliye işlerinde Fransız'lar hakimdir. Müşavir olarak getirilen Mös. Laurent maliye nezaretinde işe başlamıştır.
- Kadın örgütlenmeleri giderek yaygınlaşmış, "Kırmızı-Beyaz", "Teali-i Nisvan", "Osmanlı Kadın" gibi kadın dernekleri kurulmuştur.
- *Volkan ve Serbesti* Gazetesi de yayın hayatındaki yerini alırken,
- İstanbul'un çeşitli yerlerine Mebus seçiminde oy kullanacakları belirlemek için konulan rey sandıkları muzika eşliğinde Beyoğlu'nda dolaştırılmaktadır.
- Mekteb-i Tıbbiye Fakülte haline getirilerek, Müşir Cemil (Topuzlu) Bey, Fakülte Reisliğine atanmıştır.
- 11 Aralık günü Yeni Postahane Binası'nın önünde farklı bir kalabalık vardır: İstanbul mebuslarını seçer.
- Harbiye Mektebi'nde oluşturulan müze açılırken,
- Şehzadebaşı'ndaki bir tiyatrodaki sergilenmek istenen "Sabah ve Hürriyet" piyesi hükümet tarafından yasaklanınca, gençler sokaklara dökülür.
- Herşeye rağmen, 17 Aralık günü Meclis-i Mebusan ve Ayan açılır. Açılış törenine katılan Abdülhamit bir söylev bile verir.
- Ahmet Rıza Bey, Meclis-i Mebusan ve Ayan Reisliğine seçilir.
- İstanbul neredeyse gazete enflasyonu yaşamaktadır. Muhlis Sabahattin Bey de "Hukuk-ı Beşer" adlı bir gazete çıkarmaktadır.
- Kandilli'deki Adile Sultan Sarayı onarılarak, kız okulu yapılmaya kalkınca, Vahdetti. ve taraftarları;

**" Ahmet Rıza Kız Okulu açacak, Fransızca tedrisatla kızlarımızı gavur edecek"*
diyerek ayaklanır.

İttihat -Terakki Dönemindeki Şirketlerden Bazıları:

Heyet-i Mahsusa-i Ticarriye,
Anadolu Milli Mahsulat Osmanlı A.Ş.
Milli İthalat Kantariye A.Ş.

Milli Ekmekçi A.Ş.
Milli Mahsulat Osmanlı A.Ş.

1909 - Sanayinin önemine artık herkes inanmaktadır. Çıkarılan "Sanayinin Terakkisi Hakkında Kanun Lâhiyası"nda sanayileşmenin önemi vurgulanmakta, Avrupa mallarıyla rekabet için yerli mallara ayrıcalık tanınması gerektiği savunulmaktadır.

- Hürriyet'in getirdiği özgürlük fazla sürmeyecektir.

* **Geceler gündüz oldu, dideler ruşen oldu,
Sancağımız şanımız, Osmanlı ünvanımız,
Vatan bizim canımız, feda olsun kanımız,
Ordumuz etti yemin, titredi hükmü zemin
Yaşasın Niyazi'ler, Enver'ler, Varolsun
hürriyetli askerler.**

diye sokaklarda söylenen marşlar yerini kızgın kalabalıklara bırakır.

- Ocak ayının hemen başında, Harbiye mektebi öğrencileri Padişah namına ikram edilen çayı redderken,
- Hükümet kuvvetleri "Fedakâran-ı Millet Cemiyeti"ni basıp üyelerini tutuklayacak,
- Hukuk-ı Umumiyyet Gazetesi kapatılacaktır.
- Bu sefer de İbnül Mahmut Asım Bey "Pertev-i Adalet" Gazetesi'ni çıkaracaktır.
- Hükümet milli bir banka gereksinimi içindedir. İngiliz ve Fransız bankerlerinin de yardımıyla, teşebbüse geçilir.
- Mekteb-i Harbiye kaynamaktadır. Okul yönetiminden şikayetçi olan 60 Harbiye öğrencisi okuldan tartedilip hapsedilir (23 Ocak).
- Şubat başında donanmanın ıslahı ve yetiştirilmesi için İngiliz Amiral Gambel İstanbul'a geliverir.
- Ayın sonuna doğru da, Bosna-Hersek meselesini çözmek için Avusturya devletleriyle bir protokol imzalanır.
- Fecr-i Ati Encümeni Edebisi kurulur.
- Ordu mensuplarının üniformaları değiştirilmeye başlanmış.
- İttihat Terakki Cemiyeti mensuplarının hükümet iş-

lerine karışması iktidardakilerin fena halde canını sık-
mıştır.

...VE - 22 Mart günü hükümet vilayetlere hükümet işlerine
hiçbir cemiyet ve mensubunun karıştırılmamasını bil-
dirir.

31 Mart 1909 - Açığa alınan ve kadro dışı bırakılan subaylar
Şehzadebaşı Fevziye Kırathanesi'nde bir miting dü-
zenlerler.

- 3 gün sonra "İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti" bir
sokak gösterisi düzenler. Cemiyetin Ayasofya'da ya-
pılan açılışında Said-i Kürdi ve Derviş Vahdeti'nin
konuşma yapması ilginçtir.
- *Serbest Gazete*'nin başyazarı Hasan Fehmi Bey gece
köprü üzerinde öldürülünce, (6 Nisan), düzenlenen
cenaze töreni mitinge dönüşür.

GÜNLERDEN

13 Nisan Salı - İstanbul'daki avcı taburları diğer birliklerle bir-
leşerek Meclis-i Mebusan önünde toplanarak "Şariat
isteriz" diye slogan atarak başlattıkları isyan sı-
rasında;

- Adliye Nazırı Nazım Paşa ve Lazkiye Mebusu
Arslan Bey öldürülür.
- İttihat Terakki'nin yayın organı *Şuray-ı Ümmet*
Gazetesi'nin telefonları askerlerce tahrip edilir.
- Bir kısım halk *Şuray-ı Ümmet* ve *Tanin* Ga-
zetelerinin matbaalarına saldırarak tahrip eder
ve,
- İttihat Terakki Cemiyeti'nin burada bulunan ev-
rakını sokaklara atarlar.
- Öldürülmek üzere aranan mebuslardan Hüseyin
Cahit Bey Rus Sefareti'ne, Cavit Bey ise yabancı
dostlarının evine sığınarak canını kurtarır.
- İsyanın başlamasından iki gün sonra Binbaşı Muhtar
Bey Kumandasında ilk "Hareket Ordusu" Selanik'ten
İstanbul'a doğru yola çıkar.
- İstanbul'da örgütlenen bütün siyasi fırkalar "Heyet-i
Müttefika-ı Osmaniye" adı altında geçici olarak bir-
leşirler... ama,
- Hareket Ordusu dört koldan İstanbul üzerine yü-
rümektedir (23 Nisan 1909).

- Ertesi gün Taksim Kışlası bombalanır.
- Ve Hareket Ordusu Komutanlığı İstanbul'da sıkı yönetim ilan eder.
- İsyanın başlamasından 15 gün sonra Abdülhamit indirilir, yerine Mehmet Reşat Efendi tahta çıkarılır.
- V. REŞAT PADİŞAH (27.4.1909-3.7.1918)
- Lenin'in *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* eseri yayınlanmıştır.

1910 - Japonya Kore'yi işgal etmiştir.

- Meksika'da devrim başlamıştır.
- Kandinski, Mondrian gibi soyut resmin öncüleri eserlerini yaratırken,
- Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Nazmi Ziya Güren gibi genç Türk ressamı da Avrupa'da eğitim görmeye başladılar.
- Türk mimarisi ise neo-klasik dönemi yaşamaktadır.
- Mart ayında Donanma Cemiyeti Almanya'dan Yedigöller-i Millet, Gayret-i Vataniye, Numune-i Hamiyet, Muavenet-i Milliye adı verilen dört muhrip satın alır.
- Ayrıca, Krupp, Hilgers, Schichau, Hahn Dahlmann, Dittman gibi büyük firmalara milyonluk silah siparişleri verilir.
- Ne var ki, yönetimi yeren yayınlara bir yenisi daha eklenmiştir: Eşek Dergisi. Cemil Cem, Baha ve Halit Beyler, Sedat Nuri'nin karikatürleri II. Merutiyetçilerin hiç mi hiç hoşuna gitmemektedir.

1911 - Osmanlı yeni mallarla tanışmaya başlamıştır;

- İlk telefon,
- İlk haber ajansı,
- İlk çimento fabrikası.

- Meclis, Maliye Nazırı Cavit Bey'in vergi kaçırılmasının önlenmesi için gümrük vergilerini savunduğu heyecanlı tartışmalara sahne olmaktadır.
- *Türk Yurdu*, *Genç Kalem*, *İctihad* gibi toplum yaşamında önemli bir yer tutacak dergiler yayın hayatına girer.
- Bağdat demiryolunun tamamlanabilmesi için Almanlara imtiyaz veren yeni bir antlaşma imzalanır (21.3.1911). Böylelikle Alman sermayesinin egemenliği giderek artmaktadır.

- Donanma Cemiyeti Barbaros, Turgut Reis zırhlıları ve Reşit Paşa, Giresun adlı gemileri satınalarak, donanmaya devreder.
- Bu gemi siparişleri yabancı firmaları harekete geçirecek ve İngiliz Vickers-Armstrong firması Gölçük'te yeni bir tersane kuracaktır. Bu sırada "Reşadiye" ve "Sultan I. Osman" adlı iki savaş gemisi, İtalya'nın Ansaldo tezgahlarına da Drama adlı bir zırhlı sipariş edilmiştir. Ne var ki, paranın büyük kısmının ödenmesine rağmen, Churchill gemilere ambargo koyup kendi donanmasına katar.
- Sonbahar savaşla birlikte gelir: Trablusgarp Savaşı (29 Eylül)..
- Siyasi devrimlere bir yenisi eklenir: Bu kez de ÇİN, devrimi yaşamaktadır.

- 1912 - Ne var ki, Mezapotamya petrollerinin % 25'i Almanlara geçmiştir.
- Balkan Savaşı (Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ) patlak vermiş,
 - Türk Ocağı kurulmuş, Türkçülük akımı filizlenmeye başlamıştır.
- 1913 - Babiali Baskını (23.1.1913).

- Sadaret makamı, başlarında Talât ve Enver Bey'lerle Yakup Cemil gibi İttihatçılar tarafından basılır.
- Direnmeye kalkan Halâskâran'dan Amavut Nafiz ve yaverlerden Kıbrıs'lı Tevfik vurulup, Yakup Cemil, Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı öldürür.
- İttihat ve Terakki yeniden iktidardadır. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti, yönetimi ele alır.
- Londra Barış Antlaşması'yla (30 Mayıs) Edirne Bulgaristan'a verilmiş ve....
- 10 gün sonra da Mahmut Şevket Paşa öldürülmüştür.

...DERKEN- II. Balkan Savaşı patlar.

- Edirne kurtarılmıştır ama,
- 500 bin hektarlık pamuk yetiştirme alanı imtiyazı da Deutsche Bank'ın temsilcisi olan Holzmann firmasına verilmiştir !
- Yılın son ayında Teşvik-i Sanayi Kanun-i Muvakkatı

yayınlanır.

- Yurt içinde üretilmeyen hammaddenin ithalatında gümrük ödenmemesi,
 - Yabancıların da teşvik tedbirlerinden yararlanabilmesi,
 - İhraç edilecek mallarda gümrük bağışıklığı.
- Son 5 yılda kurulan anonim şirket sayısı 113'ü bulmuştur.
 - Savaş, kadın örgütlenmelerini de hızlandırmıştır. Nuriye Ulviye Meylan, "Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan" adlı bir demek kurmuş ve içinde kadın resimleri olan "Kadınlar Dünyası" adlı bir dergi çıkarmaktadır.

Meşrutiyet Dönemi Kadın Dergileri;

Demet (1908)

Kadın (Selânik 1908)

Mahesin (1908)

Kadın (1911)

Musavver Kadın (1911)

Kadınlar Dünyası (1913)

Kadınlık Hayatı (1913)

- Belkıs Şevket uçağa binen ilk kadın olma ünvanını kazanırken,

1914 - Yıl, silah, kimya, elektrik tekellerinin hazırlıklarıyla başlar.

- Panama Kanalı açılmıştır.
- İlk milli bankalardan Milli Aydın Bankası kurulur.
- Teşvik-i Sanayi Talimatnamesi yayınlanmıştır.
- Milli bir banka kurulur, ama milli bir para henüz oluşturulamamış, çok çeşitli paralar tedavülde dolmaktadır; Yemen'de Maria Theresa taleri, Filistin-Hicaz'da Fransız Napolyon'u ve Frankı, Trabzon'da Rus rublesi, Bağdat ve Basra'da İran kronu veya Hint rupisi.
- Bağdat demiryolu için yapılan görüşmeler sonunda, İngiltere Basra'ya kadar olan hattı Almanlar'a bırakır (15 Haziran).

AYLARDAN AĞUSTOS

I. DÜNYA SAVAŞI... - Sadrazam Sait Halim Paşa ile Almanya'nın İstanbul Sefiri Baron von Wangenheim ara-

sında İttifak Anlaşması (2 Ağustos) Sait Halim Paşa Yalısı'nda imzalanır. Savaşta Almanya'nın yanında yer alındığının fiiliyata geçirilmesi için sadece bir ay gibi kısa bir süre gerekir.

- Halkın kâğıt paraya güven duymaması ve banknotların çok sınırlı bir çevre tarafından kullanılması üzerine, Osmanlı Bankası banknotlarının dolanımını zorunlu kılar (4.8.1914).
- Ekonomi parasallaştıkça para benzeri araçlar da kullanılmaya başlar. Çek kullanımı yasallaşır.
- 10 Ağustos günü 23 bin tonluk Goeben (Yavuz) ve 4500 tonluk Breslau (Midilli) Çanakkale Boğazı'ndan içeri giriverince, iki geminin 80 milyon marka satın alındığı açıklanır. Ne tesadüftür ki, gemilerin komutanı Akdeniz'deki Almanya Deniz Kuvvetleri Kor. Amiral'i Sovchoa bu gemilerin de komutanıdır. Bu durumda kendisi de Osmanlı Donanması'nın I. Komutanlığı'na atanır.
- Osmanlı istese de istemese de savaşın içindedir. Tek taraflı olarak kapitülasyonları lâğveder .
- Altın ihracı yasaklanır. Osmanlı Bankası 1 ve 1/2 liralık banknot çıkarmaya başlar.

...DERKEN

2 EKİM GÜNÜ - Rusya Osmanlı'ya savaş açar.

- İngiltere de Mısır'ı himayesi altına alır.
- 3 gün sonra İngiltere ve Fransa Osmanlı'ya savaş ilan ederler.
- Bundan böyle "Savaş Ekonomisi" uygulanacaktır. Ama ne var ki, 1914-1915 mali bütçesi 34 milyon lira, bunun 14 milyonu ise Deyun-u Umumiye'nindir. Savaşın finansmanı emisyonla karşılanır.
 - Dış ekonomik ilişkiler kesilir Tarım ürünleri ve stratejik malların ihracı yasaklanır.
 - Ekonomik kararlarda Almanya örnek alınır.
- Artık müslüman-Türk eşrafı sermayedar olmaya başlamışsa da, ağırlık % 85 gayrimüslim kesimdedir.
- Makarna, tuğla, şeker, ham ipek, kutu, dokuma-iplik, sigara kağıdı, çimento, dericilik, değirmencilik, de-bagad, matbaacılık gibi alanlarda faaliyet göstermek üzere 123 Anonim Şirket kurulur. Son 10 yılda ku-

ruhan şirket sayısı 236'ya çıkar.

YIL 1915 - Savaş nedeniyle üretimde erkeklerden boşalan yerlerin doldurulması amacıyla "**Kadın Amele Ordusu**" kurulur. Ordunun bir de Cemiyeti vardır! "**Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi**". Enver Paşa'nın karısı Prenses Naciye Hanım başkandır ama, kurucularının hepsinin erkek olduğu bir dernek !

- Artık kadınlar devlet dairelerinde iş saatleri süresince çarşaflarını çıkarabilmektedirler.
- Sarıkamış faciası (10 Ocak)'nın acısı,
- Çanakkale Zaferi'yle giderilmeye çalışılır.
- Alman ve Avusturya hükümetlerinden alınan yaklaşık 6.5 milyon liralık avansa bağlı olarak kağıt para çıkarılır. Evrak-ı Nakdiye (25 Mart)

1916 - New York'da ilk doğum kontrol danışma merkezi açılmış.

- Einstein de **rölativite kuranını** yayımlamıştır.
- Mart ayında çıkartılan gümrüklerce Siklet-i Eşya Üzerinden Resim Ahzı Hakkında Kanun'la, gümrük resminin fiziki ağırlık üzerinden alınması kararlaştırılır. 30 bölüm, 773 tarife numarası ve 1193 istatistiki pozisyonun yer aldığı kanunla,
 - Üretimi ülke içindeki hammaddeye dayanan malların himayesi,
 - Dış rekabete karşı yeni sanayi kollarının ve tarımın korunması hedeflenmektedir.

Sonuçta, Haziran ayında ithal gümrükleri birdenbire % 15'ten % 30'a yükseltilir.

1917 - Rusya'da Çarlık yönetimi devrilmiş ve Bolşevik'ler iktidara gelmiştir (6-7 Ekim 1917). **EKİM DEVRİMİ** Yakındoğu halklarının bağımsızlık mücadelelerinde yeni bir umut ışığıdır.

- Savaş bütün hızıyla sürmektedir. Alman Genel Kurmay Başkanı Ludendorff'un Türkiye ile ilgili düşünceleri ise hiç de iç açıcı değildir !

" Türkiye'deki askeri varlığımız süreklilik kazanmalı... Orta Afrika'da Hint ve Atlas Okyanusu kıyısındaki üslerle desteklenen büyük bir Afrika sömürge imparatorluğu oluşturacağız..."

- Zorlu geçen kış, Kafkas Orduları'nda 100 bine yakın askerin telef edilmesine neden olacaktır.
 - Savaşta tank kullanımı da başlamıştır.
 - Türk sinemasının ilk uzun 3 filminden biri çekilir "Pençe".
 - Aile düzeninin çağdaştırılması çabaları sürerken, "Hukuk-u Aile Kararnamesi" çıkarılarak evlenme ve boşanma kurala bağlanır.
 - Amerika savaşa girmiş:
 - Yahudiler'e Filistin'de vatan vaadeden "Balfour Bildirgesi" tartışmalara neden olmaktadır.
- 1918 - Wilson'un 14 maddelik programı dünya kamuoyunda yankılar uyandırırken,
- Sovyetlerle müttefikler arasında imzalanan "Brest-Litovsky Antlaşması" sonucu Osmanlı Batum, Kars ve Ardahan'ı geri alınca,
 - Enver Paşa da "Pan İslamizm" yerine "Pan Türkizm" stratejisini izlemeye başlar.
 - Almanya, Avusturya, Macaristan Cumhuriyeti olarak dünya haritasındaki yerlerini almışlardır.

İMPARATORLUKTAN CUMHURİYET'E GİDEN YOLDA...

- VAHDETTİN PADİŞAH (3.7.1918)
- İttihat Terakki'nin devamı niteliğindeki "Osmanlı Hürriyet Perveran Avam Fırkası" kurulur.
- Credit Lyonnais, Banque de la Seine Fransız, Amerikan Express, Company'nin İstanbul şubeleri açılır.

DİRENİŞ ÖRGÜTLERİ (1918)

- Milli İslâm Şurâsı
- Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi
- Kilikya'lılar Cemiyeti
- Vilâyet-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti.
- Mondros Mütarekesi (30 Ekim) Agamennon zırhlısında imzalanır. Ama, halk direnmeye karardır.
- Ve 21 Aralık'ta Meclis-i Mebusan feshedilir.
- Mütareke döneminde (1918-1921) 12 kez hükümet değişikliği yaşanır.

Mütareke Döneminde Osmanlı Hükümetleri:

- Ahmet İzzet Paşa (14 Ekim-11 Kasım 1918)
- II. Ahmet Tevfik Paşa (11 Kasım 1918-12 Ocak 1919)
- III. Ahmet Tevfik Paşa (13 Ocak-23 Şubat 1919)
- IV. Ahmet Tevfik Paşa (24 Şubat-3 Mart 1919)
- I. Damat Ferit Paşa (4 Mart - 15/16 Mayıs 1919)
- II. Damat Ferit Paşa (19 Mayıs - 20 Temmuz 1919)
- III. Damat Ferit Paşa (21 Temmuz - 1 Ekim 1919)
- Ali Rıza Paşa (2 Ekim 1919 - 3 Mart 1920)
- Salih Halisi Paşa (8 Mart - 2 Nisan 1920)
- IV. Damat Ferit Paşa (5 Nisan - 30 Temmuz 1920)
- V. Damat Ferit Paşa (31 Temmuz - 17 Ekim 1920)
- V. Ahmet Tevfik Paşa (20 Ekim 1920 - 4 Kasım 1922)

- 1915-1918 yılları arasında yedi tertip halinde 161 milyon liralık kâğıt para basılmış; böylelikle altın ve gümüş sikkeler piyasadan çekilmiştir.
- 1919 - Alcock ve Brown Atlas Okyanusu'nu ilk kez uçakla aşarken,
 - Rutherford da atomu ilk kez dönüştürüyordu.
 - Paris'te Barış Konferansı başlamış,
 - Versay Antlaşması'yla Avrupa haritası yeniden çizilmişti.
 - Mısır, Hindistan ve Çin ulusçu ayaklanmalara sahne oluyordu
 - Derken, İzmir'in Yunanlılar'ca işgal edilmesinden (15 Mayıs) 4 gün sonra,
 - İşgal kuvvetleri, Ahmet Fehim'in "Mürebbiye" adlı filminin gösterimini bütün Anadolu'da yasaklamıştır.
 - Mustafa Kemal Samsun'a çıkar (19 Mayıs),
 - iki ay sonra da Erzurum Kongresi (23 Temmuz - 7 Ağustos) ve
 - Sivas Kongresi (4-11 Eylül) toplanır.

DİRENİŞ ÖRGÜTLERİ (1919)

- İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti,
- Vilayat-ı Şarkiye Cemiyeti,
- İzmir Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi,
- Denizli Redd-i İlhak Cemiyeti,
- Harekât- ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyeti

- Garbi Trakya Cemiyeti,
- Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti,
- Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyeti,
- Karakol Cemiyeti,
- Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti,
- Müdafaa-i Milliye
- Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti.

- 12 Eylül'de de Damat Ferit Paşa ile Anadolu'nun ilişkilerinin kesilmesi karara bağlanır.
- Aralık ayında Erzurum Merkez Kız Okulu Müdiresi Feriha Hanım, bir konuşma yapacak ve kentin diğer kadınlarıyla birlikte Sadrazamlık, Dahiliye Nezareti, İstanbul'da itilaf devletleri ve Amerikan Senatosu'na telgraf çekerek işgalleri protesto edeceklerdir.
- Psikolojik ortam Kuvay-ı Milliye'nin kendi adına para bastırmasına uygun olmadığından, Anadolu'da halâ Osmanlı kâimeleri kullanılmaktadır.

1920 - Anadolu'da 76 Anonim Şirket faaliyette bulunmaktadır.

- Ocak ayının 12'sinde İstanbul'da Meclis son kez toplanacaktır.
- MİSAK-I MİLLÎ'nin ilânı (28 Ocak.)...
- Bir süre sonra da, İstanbul İngilizler'ce 2. kez işgal edilir (16 Mart).
- Damat Ferit işgalcilerce hükümete getirilir.

...VE TARİH

23 NİSAN - T.B.M.M. Ankara'da kurulur. Ankara Kurtuluş Savaşı boyunca sadece 5 kez hükümet değişikliğine tanık olacaktır. O da savaş koşulları nedeniyle !

Meclis Üyelerin Mesleklere Göre Dağılımı:

Hukukçu	% 13	Eğitimci	% 5
Memur	% 23	Çiftçi	% 6
Asker	% 15	Bankacı	% 1
Tacir	% 12	Gazeteci	% 2
Din Adamı	% 17	Diğerleri	% 2
Hekim	% 4		

* *Teşkilat-ı milliye sergerdeleri bir türlü idrak edemediler ve halâ da edemiyorlar ki, mütarekeden beri biz bu kûşe-i şarkta bir âmil-i sulh ve selâh olma itibarıyla beyneddüyvel az çok muteber bir mevki kazanabilir ve mazideki siyaseti vesaire bütûn hatalarımızı unutturabilirdik. Böyle yapmak tabiatı ile saçlarını harb ve darb de-girmenlerinde ağartan zorbaların elinden gelmezdi. Sulh ve selâh nerede, onlar nerede ?... Bu mahluklar kadar başları ezilmek ister yılanlar tasavvuretilmez. Göze görünür, açıktan açığa düş-manlar onlara bin kere müreccattırlar.*

(Peyam - Sabah Gazetesi)

- TBMM ve Muvakkat İcra Encümeni Reisi Mustafa Kemal, Lenin'e telgraf çekerek; **ortak düşmana karşı savaşabilmek için para ve silah yardımı ister** (26 Nisan).
- Haziran başında RFSSC Dışişleri Halk Komiseri Çiçer'den Mustafa Kemal'in telgrafına olumlu cevap gelir. Yardımın alınıp alınmadığı ise tarih boyunca siyasi spekülasyon konusu olacaktır.
- Akabinde, Ankara Hükümeti'nin Hariciye Vekili Bekir Sami Kunduh ve İktisat Vekili Yusuf Kemal Tengirşenk'ten oluşan bir heyet Moskova'ya dostluk anlaşması imzalamak için giderler.
- Yunanlılar taarruza geçer (22 Haziran). Anadolu Bursa ve Uşak'a kadar işgal edilir.
- Sevres anlaşması (10 Ağustos) ise Osmanlı'nın kendi tarihine vurduğu son karardır.
- Cenevre'de "Milletler Cemiyeti" oluşmuş,
- ABD ve İngiltere'de ilk genel radyo yayınları yapılırken,
- Louis Armstrong, Duke Ellington'la dünya yeni bir müzik akımıyla tanışmaktadır: Caz.
- İngiltere'de kadınlar siyasi haklarını kazanıyorlar,...
- Türkiye'de ise kadınlar dergilerden henüz siyasi alana çıkamamışlar; *Asar-ı Nisvan, Kadın Yolu, Süs, İnci, Hanım, Ev Hocası* gibi dergilerle kimliklerini bulmaya çalışıyorlardı.
- Mustafa Kemal'in isteğiyle "**Türkiye Komünist Fır-**

- kası" (18 Ekim),**
- Yine TBMM içinde "Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası" (7 Aralık) kurulur.
- 1921 - Kışa rağmen, Kurtuluş Savaşı bütün hızıyla devam etmektedir.**
- I. İnönü Savaşı (6-10 Ocak)...
 - İstanbul Ankara'ya akmaktadır. Şair, yazar, gazeteci, demirci, terzi ve daha niceleri ulusu savunmak için Ankara Hükümeti'nin yanında yer almaya çalışır.
 - Londra Konferansı (21 Şubat - 11 Mart) toplanmış;
 - **Türk-Rus Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması** (16 Mart) yapılmıştır.
 - Zaferler birbirini izlemektedir;
 - . II. İnönü Savaşı (31 Mart - 1 Nisan)
 - . Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos - 13 Eylül).
 - Fransa ile Ankara İtilafnamesi (20 Ekim)...
 - Bu arada, İran'da 1925'te Şah ünvanını alacak olan Rıza Han iktidar olmuş,
 - Washington Konferansı'nda kuvvet dengeleri tartışılmaktadır.
 - Artık yeni hükümetin ve ulusunun bir bağımsızlık marşı vardır: İstiklal Marşı.
 - Hukuk Fakültesi'ne kız öğrenciler kabul edilmeye başlanır.
- 1922 - İrlanda bağımsızlığını ilan ederken;**
- İtalya'da Mussolini iktidara gelmiş,
 - Charlie Chaplin de United Artists Şirketi'ni kurmuştur.

KURTULUŞ SAVAŞI YILLARINDA YAYINLANAN MİZAH DERGİLERİ

Karagöz	(1921)
Güleryüz	(1921)
Olay	(1921)
Aydede	(1921)
Akbaba	(1922)

- Reşat Nuri'nin "Çalıkuşu" romanı ise elden ele gezmektedir.
- Gazeteler zaferin yaklaştığını haber vermektedir.

* *Evet, hepimiz bir noktada müttehit ve mütefikiz: Haki paki vatanı istihlas mevcudiyeti ve istiklal-i milletimizi temin hususunda ! Bu cihete cit kâşanelerden klübelere, ihtiyarlardan çocuklara, erkeklerden kadınlara, zenginlerden fakirlere, şehirlilerden köylülere kadar hep yekdil yekcihettir. Bu husus dimağlarda, müfekkelerde tamamen sarıh ve vazih olduğundan bundan dolayı kimse mustarip değildir. Herkes müsterih olarak üzerine düşen vaziyetini kemal-i itminan ile ifa etmektedir. Fakat sonra ? Sonra bu millet ve devlete nasıl bir istikamet verilecektir ? Bu millet nereye doğru sevkolunacaktır ? İleriye mi yürüyeceğiz ? Geriye mi döneceğiz ? İşte asıl dimağımızı kurcalayan ve manevi rahatsızlıklara mucip olan sualler .*

(Ahmet Ağaoğlu, *Hakimiyet-i Milliye*, 10.5.1922).

- Ağustos ayının sonu kesin zaferin habercisidir: Büyük Taarruz (26 Ağustos)...
- İzmir'in kurtuluşu (9 Eylül)...
- Mudanya Mütarekesi (11 Ekim)...
- Saltanat'ın kaldırılması (1 Kasım).
- 4 Kasım Osmanlı Devleti'nin son günü, *Takvim-i Vekayi*'nin de son sayıdır.
- Barış Konferansı'ndan 3 gün önce Vahdettin İngilizler'e sığınır.
- Lausanne (Lozan) Barış Konferansı (20 Ekim) görüşmeleri çetin geçmektedir.

1923 - Barış görüşmeleri devam ederken, yeni hükümetin ekonomi politikası da oluşturulmaya çalışılır. Şubat ayında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nin temel hedefi milli ekonomi doğrultusunda milli sermaye ve sermayedar oluşturmaktadır. Kongre'de benimsenen liberal ekonomi politikaları dönemin ekonomisine hakim olacaktır.

*" *Hakimiyet-i milliye, hakimiyet-i iktisadiye ile tarsin edilmelidir... Siyasi ve askeri muzaferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferle tetviç edilemezse semere-i netice payidar olamaz... Bu devlet hakimiyet-i ik-*

tisadiyesini temin ederse o kadar kuvvetli (bir) temel üzerinde yerleşmiş ve teali etmeye başlamış olacaktır ve ancak bunu yerinden kılmırlatmak mümkün olamayacaktır. İşte hakiki düşmanlarımızın muvafakat, bir türlü rıza gösteremedikleri budur".

MUSTAFA KEMAL
İzmir İktisat Kongresi
Şubat 1923

- Dünya yeni bir mali krizin eşiğindedir.
- Fransa Ruhr bölgesini işgal etmiş,
- I. Savaş'tan mağlûp çıkan Almanya ise mali iflas içindedir.
- Otomotiv sanayiinin devlerinden biri olacak olan General Motors kurulmuş ve üretime geçmiştir.
- Temmuz'un 24'ünde "Lausanne (Lozan) Antlaşması" imzalanır. Cumhuriyet'in yolu artık açılmıştır.

Kurtuluş Savaşı Sırasında TBMM Hükümetleri:

M. Kemal Paşa (25 Nisan - 3 Mayıs 1920)

I. Fevzi Paşa (3 Mayıs 1920 - 19 Mayıs 1921)

II.Fevzi Paşa (19 Mayıs 1921 - 12 Temmuz 1922)

H. Rauf Bey (12 Temmuz 1922 - 14 Ağustos 1923)

Ali Fethi Bey (14 Ağustos 1923 - 27 Ekim 1923)

13 Ekim - Yeni devletin başkenti **ANKARA...**

" Ankara'nın taşına bak,
Gözlerimin yaşına bak.
Biz düşmanı esir aldık
Şu feleğin işine bak"
mısraları arasında...

29 Ekim - **TÜRKİYE CUMHURİYETİ** resmen ilan edilir ve **MUSTAFA KEMAL PAŞA** Cumhuriyet'in ilk Cumhurbaşkanıdır.

- Faruk Nafiz "Han Duvarları"nı, Ziya Gökalp "Türkçülüğün Esasları"nı yayınlamış.
- Cumhuriyet Hükümeti'ne İmparatorluk'tan kalanlar ise;
 - Dokuma tezgahlarından oluşan birkaç küçük işletme,

- 16.000 makina,
- 4637 km. demiryolu,
- 50 bin tonluk deniz filosu,
- 93 milyon lira gelirlik bütçe,
- 34.597.495 altın liralık borç,
- Karşılığı kalmamış 158 milyon liralık kâğıt pa-raydı.

ÜMMETTEN ULUS, KULDAN BİREY !

1924 - 3 MART günü, daha sonra gelecek "**Devrimler**"in de habercisidir.

- Hilafetin ilgasını ve Hanedan-ı Osmani'nin T.C. memaliki haricine çıkarılmasına dair kanun,
- **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**,
- Şeriye, Evkaf Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umu-miye Vekaletlerinin kaldırılması...
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Cumhuriyet'in Anayasası yapılarak Meclis'ten geçmiştir (20 Haziran).
- Kasım 1923'de Ticaret vekaletine "tahrib olmuş böl-gelerin imar için bir imar bankası kurma yetkisi" veren kanun gereği, Türkiye İş Bankası kurulur (26 Ağustos).
- 1924'te 2 şubesi varken, 1929'da 28 şubesi olacak,
- 1927'de İtibar-ı Milli Bankasıyla birleşecektir.
- Eylül'de dünya, Dawes Planı'yla yankılanırken,
- Ankara'da Musiki Muallim Mektebi (1 Eylül) açılır.
- 1 \$ = 1.87 lira, 1 £ = 8.35 lira, 1 FF = 0.095 liradır.
- Yeni bir parti gündemdedir: **Terakkiperver Cum-huriyet Fırkası** (17 Kasım).
- Kurucular: Ali Fuat Paşa, Sabit (Sarıoğlu) Bey, Kazım Paşa, Adnan Bey, Rauf Bey, İsmail Can-bulat Bey.
Yönetim Kurulu Başkanı: Kazım Paşa
2. Başkan: Rauf Bey ve Adnan Bey
Genel Sekreter: Ali Fuat Paşa.

1925 - Locarno Antlaşması'yla Batı Avrupa sınırlarında istikrar sağlanırken,

- Deutsche Bank, Ocak ayında İzmir'de şube açar.

- Cumhuriyet bir yandan kadrolaşırken, bir yandan da...
- Şeyh Sait Ayaklanması (13 Şubat)....
- Aşarın kaldırılması (17 Şubat)...
- Takrir-i Sükûn Kanunu (4 Mart)...
- Ve, İstiklâl Mahkemesi kurulur. Yargılananlar arasında;

Gazeteciler : Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmer), Hüseyin Cahit Yalçın.

Paşalar: Kazım-i Rüştü, Ali Fuat, Refet, Cafer Tayyar, Bekir Sami, Rüştü (Dadaş), Mersinli Cemal, İsmail Canbulat, Halis Turgut Beyler, Cavit Bey, Dr. Nazım, Hilmi ve Nail Beyler...

- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılır (5 Haziran).
- Şeyh Sait ve arkadaşları idam edilir (29 Haziran)..
- Aşarın bıraktığı boşluğu doldurmak için arazi ve canlı hayvan vergisi gibi dolaysız ve istihlak ve muamele vergisi gibi dolaylı vergiler çıkarılır.
- Ankara Hukuk Mektebi'nin açılması, sanki gelmekte olan devrimlerin koruyucularının yetiştirilmesi adıdır.
- Şapka Kanunu (25 Kasım).

" Milletimizin başında cehil, gaflet ve taassubun ve terakki ve temeddün düşmanlığının, alâmeti farikası gibi telâkki olunan fesi atarak onun yerine medeni âleme serpuş olarak kullanılan şapkayı giymek ve bu suretle, Türk milletinin medeni hayatı içtimaiyeden zihniyet itibarıyla de hiçbir fark olmadığını göstermek lâzıme idi."

MUSTAFA KEMAL
NUTUK

- Türk Kadınlar Birliği kurulur...
- Tarikatlar yasaklanır (30 Kasım)...
- Yılın son günlerine doğru uluslararası saat ve takvim kabul edilir (26 Aralık).
- Çin yeniden birleşir,
- Portekiz'de Salazar iktidar olurken,
- İngiltere'de genel grev çıkmış,

- Almanya, Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir.
- 1926 - Medeni Kanun (17 Şubat)...
- Türk Ceza Kanunu (1 Mart)...
- Borçlar Kanunu (22 Nisan)...
- Türk Ticaret Kanunu (29 Mayıs) merdiven basamakları gibi birbirini tamamlarken...
- Atatürk'e suikast girişiminde bulunulur (15 Haziran).
- İlk Türk kadın diş hekimi yetişmiştir bile.
- Kayseri fabrikası açılmıştır (6 Ekim).

İthalatın Birleşimi Toplam İthalat İçindeki Pay

Pamuklu, yün, ipekli, keten	44.2
Şeker, kahve, kakao, çay	8.6
Makina ve iş aletleri	4.3
Petrol	4.4
Metaller, demir, çelik	9.4
Ulaşım araçları	1.2
Tahıllar	2.6
Cam eşya	2.6
Kürk ve deriler	2.8

- 1927 - Alman fizikçi Heisenberg "**Belirsizlik İlkesi**"ni ortaya koyarken,
- Lindbergh, Atlas Okyanusu'nu uçakla aşmış,
- Griffith, Einsenstein, Clair, Visconti, Hitchcock'un filimlerinde sinema sesine kavuşmuştu: **Sesli sinema**...
- Ve **NUTUK**, II. Cumhuriyet Fırkası Kurultayı'nda Mustafa Kemal tarafından okunur.
- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (18 Haziran) çıkartılır.
- Tarımsal üretimde yavaşlama ve dünya tarım fiyatlarının düşmesi GSMH'yı geriletir.
- Toplam ithalatın % 27'si imalat sektörüne aittir. İthal mallarla rekabet edemeyen geleneksel kesim giderek çökmeye başlamıştır.
- **Teşvik-i Sanayi Kanunu** çıkartılmış ve 435 firma teşvik alarak kanundan yararlanmıştır.
- Ekonomik gelişmeyi bir program dahilinde hızlandırmak ve karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretmek amacıyla Âli İktisat Meclisi kurulur (25 Haziran).

- 1928 - Genç Cumhuriyet'in yöneticileri yaklaşan krizi henüz farketmemiştir.
- Bütçe denktir, emisyon yapılmamaktadır.
 - Devlet Ziraat Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Emlak ve Eytam Bankası ve İş Bankası yoluyla örgütlenmiş kredi piyasasına girmiş:
 - Mevduat hacmi 87.9 milyon liraya,
 - Geçinme endeksi % 20 yükselmiştir.
 - Savaş öncesinde sterling'in altına bağlanması prim yaparak "kuvvetli para" durumuna geçmesine neden olmuştur.
 - 1 \$ = 1.96 lira, 1 £ = 9.56 liraya yükselmiş, 1 FF = 0.077 liraya düşmüştür.
 - 1924'te 34.740.000 lira olan dış ticaret açığı, 1928'de 50.004.000 liraya yükselmiştir ama...
 - Türk parası serbest döviz (konvertibl) konumundadır.
 - Ülkede 14 yabancı banka şubesi vardır.
 - Cumhuriyet artık laik bir devlet olma yolundadır. Anayasa'nın 2'inci maddesinde yer alan "Türk Devletinin dini İslâmdır" ve dinle ilgili tüm ifadeler çıkarılır.
 - Dünyada ilk defa bir kadın, ceza hakimi olmuştur; Muazzez Işıkpınar.
 - Uluslararası rakamlar (24 Mayıs) yaşama geçirilmiş,
 - Türk Vatandaşlığı Kanunu (23 Mayıs) kabul edilmiştir.
 - En büyük devrim gerçekleştirilir. **Harf Devrimi** (3 Kasım), ve Latin Alfabesinin kabulü.

OKULLAŞMA

	<u>1927</u>	<u>1930</u>
İlkokul	6043	6598
Ortaokul	78	83
Lise	19	22

- 1929 - Sonunda **Büyük Buhran** New York Borsası'nda patlar. Bütün ülkelerde işsizlik başgösterir.
- Türkiye, Büyük Buhran'da parasının değerini düşürmeyen ve bütçesini denk tutan sayılı ülkelerden biridir.

- Avrupa paraları istikrarsız iken, emisyonun sabit tutulması ve denk bütçe politikaları;
 - Yabancı sermaye girişinin devam etmesi ve bunun ticaret açığı üzerinde olumlu etkisi;
 - Faiz farkının, hedging maliyetini karşılaması, kısa vadeli sermaye hareketlerinin geçici tıkanıklıkları önlemesini temin ediyordu.
- 1923-28 yılları arasında 95 yabancı şirket ülkeye girmiş,
 - Ülke gümrük bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu, ithalatın artmasına ve ülke dışına sermaye ve servet çıkartılmasına yol açacaktır.
 - İhracat 155 milyon lira, ithalat ise 256 milyon lirayı bulmuş, 101 milyon liralık bir dış ticaret açığı oluşmuştur.

1926-1929 YILLARI ARASINDA DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyon TL)

1926	50.7
1927	58.6
1928	49.8
1929	108.8

- Ne var ki, millileştirilmiş yabancı şirketlerin takistlerinin vadesinin gelmesi, ödemeler dengesi üzerindeki baskıyı artıracaktır.
- 1 \$ = 2.08 lira, 1 £ = 11.25 lira, 1 FF = 0.081 liraya yükselir.

Yıllık Ortalama Döviz Kuru

Yıllar	TL/Sterlin	Bir Önceki Yıla Göre Düşme Oranı
1923	7.62	-
24	8.12	6.6
25	8.90	9.6
26	9.29	4.4
27	9.43	1.5
28	9.58	1.6
29	10.07	5.1

- Kurumsal yapının oluşturulması çabası devam etmektedir;

- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (9 Nisan)
- İcra İflas Kanunu (24 Nisan)
- Deniz Ticaret Kanunu (15 Mayıs).

- Halkı tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak, yerli malı kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa'nın himayelerinde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulur. Tüm milletvekillerinin üyesi olduğu Cemiyet'in İktisat ve Tasarruf adlı bir de yayın organı vardır.

1930 - Şubat'ın 20'sinde 1567 sayılı **"Türk Parasını Korumaya Kanunu"**...

- **"Kambiyo Kontrol Rejimi"** çıkartılarak döviz transferi Maliye Bakanlığı'nın iznine bağlanır.

1 £ = 10.32 Lira, 1 \$ = 2.12 lira, 100 FF = 8.34 liradır.

- 24 Mart kadınlar için yeni özgürlüklerin de habercisidir. Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını kazanan kadınlara böylelikle meclisin yolu da açılmaktadır.

- Ankara'da Milli Sanayi Numune Sergisi açılır (21 Nisan)

- 6. Türk Ocağı Kurultay'ında (23 Haziran) oluşturulmasına karar verilen Türk Tarih Heyeti'yle giderek hızlanan ırkçılık akımlarına alternatif olarak "Milli Tarih Tezi" ve "Güneş Dil Teorisi" ile ulusal bir kimlik kazanılmasına çalışılacaktır.

Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat;

" ...Bu memleketin kendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk Vatanında bir hakkı vardır. O da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır."

(Mete Tuncay, *Tek Parti Yönetiminin Kurulması*).

dese de... muhalefet de boş durmamaktadır.

- Artık devletin de bir bankası vardır; **T.C. Merkez Bankası** kurulmuş (11 Haziran);
- Böylelikle 1923 sonunda 18 olan ulusal banka sayısı 45'e; 16.745.000 liralık toplam mevduat içindeki payları da % 80'e yükselmiştir.
- 6 ton 127 kilo altın rezervi için 10 milyon liralık yeni emisyon yapılmış, banknot dolaşım hacmi ise 168

milyona çıkmıştır.

- Muhalefeti ortadan kaldırmak adına, 12 Ağustos'da hükümet kendi muhalefet partisini kurar. Dahası "Cumhuriyet Halk Fırkası"ndan 15 milletvekili de bu yeni partiye katılır.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

Genel Başkan : Fethi (Okyar)

Genel Sekreter: Nuri (Conker)

Kurucular: Tahsin (Uzel)

Mehmet Emin (Yurdakul)

Nahiyettin (Yücekök)

Süreyya (İlmen)

Ahmet (Ağaoğlu)

- Korumacılığın ağır bastığı bir dönemde liberalizmi savunan "Serbest Cumhuriyet Fırkası" ancak 3 ay yaşayabilecek, 17 Kasım'da feshedilecektir.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN EKONOMİK PROGRAMI

- Vergilerin indirilmesi,
- Özel girişime ağırlık verilmesi,
- Tekellerin kaldırılması,
- Yabancı sermaye girişinin teşviki,
- Bürokrasinin azaltılması.
- Ne var ki, 30 Ağustos günü Sivas demiryollarının açılış törenlerine katılan İsmet İnönü "**Devletçilik**"ten söz edecektir.

*" ...Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz.
Bizi bu istikamete sevkeden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fikri teamülüdür..."*

(Korkut Boratav, Türkiye'de Devletçilik).

- Bu arada, geçmişteki düşmanlıklar yerini dostluğa bırakmak üzeredir. Yunanistan'la "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması" imzalanır (30 Ekim).
- Ve Gazi, Kasım'dan Mart ayına kadar sürecektir olan Anadolu gezisine çıkar. İstanbul liman şirketi müdürü Ahmet Hamdi Başar da geziye iktisat uzmanı olarak katılmıştır.

**" Her yerde işlerin gittikçe azaldığından şikayet ediliyordu. Kayseri'de harpten evvel halı dokuyan 12 bin tezgah varmış; şimdi yedi bine düşmüş. Amerika halılarımıza ağır gümrük koymuş; halı ihracı durmuş... Develi kazasında senede 150 bin okka kitre (tutkal çeşidi) çıkar ve okkası 100-350 kuruşa (satılırmış)... Şimdi fiyatlar düşmüş; Çünkü, Amerika çekmez olmuş; rençber de bu işi bırakmış."*

(A.H. Başar, Atatürk'le Üç Ay, İstanbul, 1945).

**" Vergisini ödeyemediği için tarlası, evi barkı satılmış olanların geçirdiği hayat faciaları, onları dinleyenlerin vicdanlarında acı akisler yaptığı halde, konmuş kanunlar ve usullere göre bir şey yapılamıyor... İşte şu köylüden kendisine ait olmayan tarlaların da vergisi isteniyor; onun için öküzü satılıyor... Ziraat Bankaları köylüye borç para vermiyor; çiftçi eli böğründe banka kapılarında dolaşıyor; tarlasını rehin edecek; herşeyi yapacak ama, para bulamıyor... Aynı banka şehirde tüccara kredi açmaktadır. Tüccar bankadan para alıyor ve köylüye o ikraz ediyor..."*

(A.H.Başar, s. 43-45.).

**" Yeni gümrük tarifesinin arkasına sığınarak dünya fiyatından bir kaç misli yükseğe satan basit ve şımarık bir sanayi türemeğe başlamıştı...İşte, demir telleri keserek çivi yapan, çiviye dış piyasa fiyatının on misline satan, milli sanayi olduğu için demir telleri de hammadde diye gümrüksüz sokan bu çivi fabrikası, eski bir medresenin yıkık duvarları arasına kurulmuştur. İşte şu, yine dışarıdan hammadde diye gümrüksüz getirdiği telleri sadece galvanize edip mamul halde yine on misline satan meşhur fabrika (!)."*

(A.H.Başar, s.76, 97).

- Kriz tüm hızıyla ülkeleri etkilemeye devam etmektedir. Amerika'da toplam 1352 banka kapanmış,

- 11. Aralık'ta Amerika'nın en büyük ticaret bankası olan "Bank of United States"ın 200 milyon \$ mevduat hesabıyla batması şok yaratacaktır.
- Yılın son haftasında ise, Türkiye tarihine utanç tablosu olarak geçecek olan "Kubilay Olayı" Menemen'de yaşanır.

1931 - Dünya'da siyasal çalkantıların yaşandığı bir yıldır.

- Mançurya Japonya tarafından işgal edilmiş.
- İspanya krallık'tan Cumhuriyet'e geçmiştir.
- Menemen'deki ayaklanmanın elebaşı konumunda olan 7-8 kişi idam edilmiş (3 Şubat),
- Metrik sisteme geçilerek metre, kilo gibi ölçü birimleri yaşama geçirilmiştir (20 Mart),
- Mustafa Kemal'in Ocak ayındaki İzmir konuşmasında "Devletçilik"ten bahsetmesinden 5 ay sonra...
- 3. CHP Kurultayı'nda (10 Mayıs) "Devletçilik" iktisat politikası olarak kabul edilir. Böylelikle "6 ok" ile ifade edilen partinin ilkeleri belirlenmiştir.

● Cumhuriyetçiyiz
● Milliyetçiyiz
● Devletçiyiz

● Halkçiyiz
● Laikiz
● İnkılâpçiyiz.

- Kongrede Türk Ocakları'nın kapatılması karara bağlanırken;
- Hüseyin Nihal Atsız, ilk Türkçü dergi olan "Atsız Mecmua"yı çıkartıyordu.
- Cumhuriyet'in Basın Yasası kabul edilir (25 Temmuz).
- Temmuz'da Amerika, 2294 bankanın kapandığı II. Banka krizini yaşarken,
- Alman bankaları da kapanmaya başlamıştı.
- 3 Ekim'de fiilen çalışmaya başlayan Merkez Bankası'nın ilanları gazetelerde çıkmaya başlar.

" Vatandaş
Cumhuriyet Merkez Bankası'na
Hissedar Kaydına Başlandı
Bankaya
İştirak En Yüksek
Bir Vatan Borcudur."

(Hakimiyet-i Milliye, 7.3.1931).

" *Vatandaş
Türk Parasının Kıymet ve İstikrarını Bulmasını
İstiyorsan,
Bir Daha Para Krizi Görmek İstemiyorsan,
Büyük Bir Vatan Borcu İfa Etmek İstiyorsan,
Cumhuriyet Merkez Bankası Hiselerinden Al."*
(Yeni Mersin, 11.3.1931).

- 1926 yılından itibaren gelir fazlası gösteren devlet bütçesi 1929 bunalımı nedeniyle gerilemeye başlamış ve 1931 yılında 21.9 milyon lira açık meydana gelmiştir;
 - Bu açığın oluşmasında buhran kadar, Aşar Vergisi'nin kaldırılarak toplam vergi gelirleri içinde tarım kesiminin payının % 33'den % 10'a indirilmesi ve yerine konulan vergilerin gelir azalışını gidermeye yetmemesi de etkili olmuştur.
- 1932 - İbni Suud Suudi Arabistan Krallığı'nı kurarken,
- Süleymaniye Camii'nde de hutbe ilk kez Türkçe okunuyordu (6 Şubat).
 - CHP'nin 3. Kurultayı'nda kapatılmasına karar verilen Türk Ocakları'nın bıraktığı boşluğu doldurmak için 19 il merkezinde **Halk evleri** açılmış (19 Şubat),
 - **Kadro dergisi** çıkmış,
 - Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Yaban" adlı romanında 10. yılına hazırlanan Cumhuriyet'i anlatıyordu.
 - Haziran ayındaki bütçe görüşmelerinin öncelikli maddesi "Devletçilik" idi. Recep Peker devletçilik konusunda;

**" Türkiye'de liberal düşünce memnu değildir.... Fırkalarımızın normal nazarına göre devletçilik şudur : Tek vatandaşın yapamayacağı, tek vatandaşlardan mürekkep şahsiyeti hükmiyenin hususi şirketlerin yapamayacağı işleri devlet yapmalıdır. Ama bize göre devletin yapması lâzım gelen işler bundan ibaret değildir. Devlet aynı zamanda, bazen tek vatandaşın veya tek vatandaşın mürekkep... hususi şirketin yapabileceği şeyleri de memleketin.... umumi menfaatine teallük noktasından bizzat*

devletçe yapılmasında fayda ve lüzum görürse, memleketin umranına, ilerlemesine, ileri gidişine hizmet noktasından fayda ve lüzum görürse, bu takdirde bu işleri de yapar. İşin mahiyetine göre, ya tanzim ve müdahale suretiyle veyahut işi bizzat yapmak suretiyle devlet kendisini ihdas ve reyini infaz eder. Hakikaten sıkıntılarımızın mühim bir kısmı devletçilik vasfının daha henüz tam işleyecek tekâmülü bulmamış olmasıdır.

(Bilsay Kuruç, *İktisat Politikasının Resmi Belgeleri*, Ankara, 1963, s.18).

- Halk evlerinin sayısı ise 39'u bulmuştur.
- Korumacılık eğilimleri devam etmektedir. İthalatın kontrol altında tutulması amacıyla; çay, şeker ve kahve ithalatını tek elden idare etme yetkisini hükümete tanıyan kanun (2 Temmuz) çıkartılır. Böylelikle yerli tüccarın ithalat yapabilmesi, ithalât değeri kadar mal ihraç etmesine bağlanırken, dış ticaret dengesi de korunmaya çalışılıyordu.
- Aynı gün, Ankara Halkevi'nin Konferans Salonu'nda da "I. Türk Tarih Kongresi" çalışmalarına başlıyordu.
- Bir yandan da Devlet kendi bankalarını kurmaya devam etmektedir.

SANAYİ VE MAADİN BANKASI (7.7.1932)

- Sınai müesseselerinin kredi ihtiyacını karşılamak,
- Milli sanayide hammadde sağlanmasında,
- Sanayi teşviki primlerine aracı olmak,
- Küçük sanayiye kredi açmak,
- Her türlü banka muamelesi yapmak,
- Bir makina piyasası tesis etmek
- Devletleştirme deniz ulaşımında da devam etmektedir. Bu amaçla;
 - Türkiye İskele ve Limanları Arasında Posta Seferleri Hizmetinin Devlet İdaresine Alınmasına Dair Kanun çıkartılır (9 Temmuz).
- Ekonomik yapıda sağlanmaya çalışılan dönüşüm kültürel yapıda da devam ettiriliyor...
- Bir yıl önce kurulan **Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti**'nin (15.4.1931) yanına **Türk Dili Tetkik Cemiyeti** katılıyor (12 Temmuz).

- Ve Türkiye, artık Milletler Cemiyeti'nin bir üyesidir (18 Temmuz).
- Ağustos ayında Prof. Orlof Başkanlığında bir Sovyet Heyeti planlama çalışmaları yapmak üzere Türkiye'ye gelir. 1934'te Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı olarak kabul edilecek olan "Sınai Tesisat ve İşletme Raporu"nu hazırlar.
- I. Türk Dil Kurultayı da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanır (26 Eylül).
- Üretim güçleri ile siyasiler arasındaki bloklaşmalar da belirginleşmeye başlamıştır.

**" 1932 senesi, inkılâp tarihi bakımından bazı mühim cereyanlar ve hadiselerle doludur. Açık olarak iki cephe teşekkül etmiş ve çarpışmaya başlamıştır: Himayeler sayesinde canlanan yeni sanayiciler ve yeni burjuva bir tarafta; devletin kuvvetlenmesi nispetinde kuvvetlenen memur sınıfı diğer tarafta. Bunlardan birincisi İş Bankası etrafında toplanmış, ikincisi de hükümet ve mecliste hakim olmağa başlamıştır. İş Bankası Gazi'nin himayesinde. Gazi işin, zenginliğin çoğalmasını istiyor. Bunun yapacağı fenalıklar üzerinde hiç durmuş değil. İkinci temayül ise daha çok İsmet Paşa tarafından himaye görüyor. 1932 senesinde İşbankçılarla hükümetin gizli ve açık çarpışmalarının şiddetlendiğini görüyoruz."*

** (A.H.Başar, Atatürk'le Üç Ay,).*

- Kriz dolayısıyla genel fiyatlar düzeyindeki gerileme nedeniyle GSMH düşmüştür. Cari üretici fiyatlarıyla 1929'da 2.073.1 milyon iken, 1932'de 1.171.2 milyon liraya gerilemiştir.

DÜNYA BAŞKANLARI ... ve DÜŞLERİ ...

- 1933 - Almanya'da iktidarın başında Hitler, ABD'de ise Roosevelt vardır.
- ABD'de bunalımla mücadele için yürürlüğe konulan "New Deal" programı uyarınca Roosevelt bankaları 3 gün süreyle tatil ederek, ülke dışına altın çıkışını durdurur.
 - Ezan, İstanbul'un tüm camilerinde şimşilik Türkçe okunmaya başlamıştır (7 Şubat)...
 - İstanbul Darülfünun'u kapatılıp, yerine İstanbul Üniversitesi kurulunca (31 Mayıs),
 - Almanya'da Hitler iktidarınca görevden alınan öğretmen üyeleri de Türkiye'ye gelmeye ve İstanbul Üniversitesi'nde hocalık yapmaya başlarlar.
 - *Varlık* ve *Ülkü* dergileri yayın hayatına girmiş...
 - Hükümet, üniversite öğrencilerinin giydiği şapkalara bozkurt ambleminin konulmasını onaylamıştır !
 - Sümerbank (3 Haziran) ,
 - Halk Bankası (8 Haziran) kurulmuştur.

VE DERKEN - Dünyanın içine düştüğü bunalıma çözüm bulmak için 66 devlet Londra'da toplanır: Dünya İktisat Konferansı (12 Haziran).

- Roosevelt konferansa yolladığı bir mesajda;

"Bütün dünya uluslarının halklarına daha gerçek ve kalıcı mali istikrar ve daha fazla refah sağlamak amacıyla biraraya gelmiş en büyük uluslararası konferansın, bu geniş sorunları ele alma yolundaki her türlü ciddi çabadan önce, yalnızca birkaç ülkenin kambiyoalarını ilgilendiren geçici bir dengeye doğru dikkat dağıtmasını dünya trajedisi düzeyinde bir felâket sayarım..."

(New York Times, 4.7.1933 ,
derken, Türkiye'deki gazeteler...

"Amerikan arzularına daima boyun eğeceğiz."

(Cumhuriyet, 5.7.1933)

"Dün Londra'dan 10 ton gümüş geldi."

Yeni paralarımızın külçelerini hariçten alacağız."

(Cumhuriyet 10.7.1933)

- 1945'te İller Bankası adını alacak olan "Belediyeler Bankası" kurulur (24 Haziran).
- Yılın sessiz-sedasız gerçekleştirilen önemli olaylarından biri de Ceza Kanunu'da yapılan değişiklik sonucu grevlere ceza-i müeyyide uygulanmasıdır.
- 1934 - Balkan Misak'ı Belgrat'da imzalanır (5 Şubat),
- İstanbul Ankara arasında ilk uçak seferi başlarken (17 Şubat),
- İstanbul Üniversitesi'nde ileride fakülte olacak olan "İçtimai ve İktisadi İlimler Enstitüsü" açılıyordu (12 Nisan).
- Ekonomi ise bir plân üzerine oturtulmuş, "Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı" yürürlüğe girmişti (17 Nisan). Ne varki 5 yıllık süre içinde hangi alanlara ne çeşit yatırım yapılacağını gösteren bir program niteliğini taşıyan plan, adı üstünde sadece sanayi kesimini içermekteydi.

I. BEŞ YILLIK SANAYİ PLANI

- Pamuklu mensucat, kendir, yün iplik, demir, sömi kok, bakır, kükürt, kâğıt, suni ipek, seramik, kimya, sünger, gül yağı, elektrik üretimi, altın-petrol üretim alanlarını kapsamakta;
- Toplam yatırımın % 5'inin İş Bankası, geri kalanın Sümerbank tarafından yapılmasını ve yatırımların 1/4'ü SSCB'den borçlanarak getirilecek tesisler ve diğer Sovyet kredileriyle finanse edilmesini hedeflemekte,
- 1932 yılına kadar gelen geçmişin tahlilini;
- 1938 yılına kadar kurulması öngörülen işletmelerin yatırım tahminleri ve kuruluş yerlerini,
- "Jeoloji Enstitüsü, "Mesleki Tedrisat" ve programın finansmanı konularını içermektedir.
- Toplam yatırımlar içinde sektörlerin payları:

dokuma sanayii	% 49.9
maden	% 26.9
selüloz	% 12.1

seramik	% 4.6
kimya	% 5.3

olarak belirlenmiştir.

- Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda öngörülen sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğu gerçekleştirilecektir. (Bunlardan Sümerbank ve Etibank gibi kuruluşlar günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedirler).
- İlk savaş uçağı Kayseri'de yapılırken (6 Mayıs),
- Kayseri'de Mensucat Fabrikası'nın temeli atılıyordu (20 Mayıs).
- Genç Cumhuriyet'in vatandaşları bundan böyle lâkap ile anılmayacaktır. **Soyadı Kanunu** kabul edilmiştir (21 Haziran).
- Tramvay şirketinin mukavelesi fesh edilerek devletleştirilirken (24 Temmuz),
- Başvekil Bakırköy'de Bez Fabrikası'nın yeni kısmını açmakta (13 Ağustos) ve...
- İkinci Dil Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmaktadır (15 Ağustos).
- Ve, ileride İzmir Fuarı'na dönüşecek olan İzmir Pazarını açılır (26 Ağustos).
- Türk milleti Cumhuriyet'in kurucusuna **Atatürk** soyadını vermiştir (24 Kasım).
- Lâkap ve ünvanlar kaldırılır (26 Kasım),
- Bundan böyle kimliğini sadece soyadı ile değil, giysileriyle ortaya koyabilecektir. Devrimlere bir yenisi daha eklenir ve "**Kıyafet Kanunu**" çıkartılır (3 Aralık).
- 1934 - Kadınlar ise sosyal haklarının yanı sıra, seçen ve seçilenlerin arasında yer alma hakkını da kazanıyorlardı: **Kadınlara seçme ve seçilme hakkı** tanınır (5 Aralık).
- Bu arada Çin'de ünlü "Uzun Yürüyüş" gerçekleştirilmiş,
- İtalya, Libya'da sürmekte olan "Sunusi Direnişi"ni kırmış,
- **Almanya**'da "**Kanlı Tasfiye**" başlatılmıştı.
- 1935 - İtalya Habeşistan'ı istila etmiş.
- **Meksika** Devlet Başkanı Cardenas toprak reformu yapıp, petrolü millileştirmeye kalkışmıştır.

- Sene başında sinemalarda gösterime giren "Bataklı Damın Kızı Aysel" köyle kent yaşamı arasındaki ilişkileri vurgularken,
 - Bir genç kızımız da İnegöl İdman Yurdu'na yönetici oluyordu.
 - Yıl kadınların yılıdır. Milletvekili seçimlerinde 18 kadın milletvekili seçilir (8 Şubat).
 - Kayseri Dokuma, İzmit Kağıt Fabrikaları açılırken, (17 Şubat),
 - Kuruluşlarından bir yıl sonra 23 yeni halkeviyle birlikte, halkevi sayısı 62'ye ulaşmıştır.
 - Ekonomi Bakanı Celal Bayar ise, köylere varıncaya kadar elektrik verileceğini müjdelemektedir.
 - Türk sivil havacılığı kurulur;
 - Türk Kadınlar Birliği kendini feshederek maziye karışırken (10 Nisan),
 - 4. Büyük Kurultayında (8 Mayıs) Cumhuriyet Halk Fırkası'nın adı **CHP** olarak değiştirilir.
 - Hilal Sineması'nda da "Leblebici Horhor" oynanmaktadır.
 - Yasal çerçeveyi oluşturma çabaları devam eder. Bu kez de Ulusal Bayranı ve Tatil Günleri Hakkı (27 Mayıs) yasalaşmıştır.
 - Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuş,
 - 14 Haziran'da çıkartılan "Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Kanunu" ile de;
 - İşletmeye elverişli madenlerin araştırılması,
 - İşletilmekte olanları daha rasyonel yöntemlerle üretime yöneltmesi.
 - Madencilikte çalışacak teknik eleman yetiştirilmesi hedeflenmektedir.
- Ve bu doğrultuda,
- Etibank Kanunu çıkartılır.
 - İzmir Panayırındaki yerli ve yabancı pavyon sayısı bir yıl sonra 140'a yükselmiş,
 - Şehirlerarası ve uluslararası telefonlar devlet eliyle idareye başlanmıştır (1 Eylül).

BİRKAÇ MANŞET...

- * *"Galatasaray, Macarlar'ı 2-1 mağlup etti."*
(Cumhuriyet, 5.8.1935).
- * *"Avusturya'lı güreşçileri 5-2 mağlup ettik."*
(Cumhuriyet, 26.8.1935).
- * *"Güreşte Balkan şampiyonu olduk."*
(Cumhuriyet, 7.9.1935).
- * *"Galatasaray Yunan takımını 7-2 yendi."*
(Cumhuriyet, 4.11.1935).

- Türk Kadınlar Birliği'nden sonra, Mason derneği de mal varlığını devlete bırakarak lağvedilir (10 Ekim).
- Türk romanı "klasik"lerini yaratmaktadır...

TÜRK ROMANININ ÖNDE GELEN İSİMLERİ:

Halit Ziya Uşaklıgil
Hüseyin Rahmi Gürpınar
Halide Edip Adivar

- Nüfus 16.188.767'ye yükselmiş,
- Çocuk Esirgeme Kurumu çalışmalarına başlamıştır.
- Buğday fiyatları boyuna düşmekte, ekme buhranı yaşanmaktadır.
- Haliç şirketi tarihe karışırken (22 Kasım),
- Paşabahçe'de Cam ve Şişe Fabrikası açılıyordu (29 Kasım).
- 1930-35 yılları arasında Türkiye'nin dış ticaretinde en önemli yer artık Almanya'nındır. İhracatın % 51'inin, ithalatın ise % 45'inin Almanya ile olması, II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin yerinin belirlenmesinde etkili olacaktır.

DÜNYALILAR SAVAŞ SOLUYOR...

- 1936 - John Maynard Keynes, *İstihdamın, Faizin ve Paranın Genel Kuramı* adlı eserini Şubat'ta İngiltere'de, birkaç ay sonra da Amerika'da yayınlamıştır.
- Japonya Almanya ile Anti-Komintern Pakti'nı imzalamış,
 - Almanya Ren bölgesine girmiş.
 - İspanya'da iç savaş başlamış... Askeri müfrezeler ve

sivil kıyım örgütlerince öldürülen binlerce kişi arasında Federico Garcia Lorca da vardı.

ELVEDA

Ölürsem

Açık bırakın balkonu.

Çocuk portakal yiyor.

(Balkonumdan görüyorum onu.)

Orakçı ekin biçiyor.

(Balkonumdan görüyorum onu.)

Ölürsem

Açık bırakın balkonu !

Federico Garcia Lorca

- Türkiye'de ise, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğrenime başlarken (9 Ocak),
- Ankara'da Devlet Konservatuarı kuruluyor (6 Mayıs),
- "Endüstriyel Mamulâtın Maliyet ve Satış Fiyatlarının Kontrolü ve Tesbiti Hakkında Kanun"la ilgili meclis görüşmelerinde (22.5.1936) İktisat Vekili Celâl Bayar;

**" Fabrikaların kuruluş şeraiti(ni) cereyanı tabîsine bırakırsak, liberal sistemde olduğu gibi hepsi milli değil, şahsi menfaatlerine en uygun şeraiti arayarak sahillerimizin kenarına yapışarak kaplumbağa gibi kalacaklardır. Fevkalâde ahvalde... İç Anadolu'nun ihtiyaçlarını temin edecek tek bir fabrikamız olmayacaktır... Devlet memleketin yoksul.. yerlerini de nazarı dikkate almak mecburiyetinde kalmış ve... tesis yerlerini ona göre tanzim etmiştir... Hususi teşebbüsler tarafından istenilen vaziyet asla bununla kabili telif değildir".*

(Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, İstanbul, 1974).

- Montreux'de "Boğazlar Sözleşmesi" (20 Temmuz) imzalanır.
- Dış ticaret ise, 25 milyon lira ihracat fazlası vermiştir.
- 1937 - Japonya Çin'i istila ederken,
- İngiltere'de jet motoru denenmekte,

- Picasso "Guernica"sıyla ölümsüzleşmektedir.
- 3115 sayılı kanunla Devletçilik, Anayasa'ya (5 Şubat) ve Teşkilat - Encümeni Mazbatasına;

**" Memleketin büyük menfaatlerinin istilzam ettiği teşebbüslerin Devlet eline alınabilmesi"*

tanımıyla geçer.

- Karabük Demir ve Çelik Fabrikası'nın temeli atılmış (3 Nisan),
- İnönü Başbakanlıktan istifa etmiştir (25 Ekim).
- Kasım ayının son gününde yeni bir banka daha kurulmuştur: Demirbank (30 Kasım).
- Dünya ekonomisindeki gerilemeye rağmen, ihracat artışı devam etmiş, dış ticaret 23 milyon lira ihracat fazlası vermiştir.
- Atatürk'ün Merinos Fabrikası'nı açmasından (3 Şubat) birkaç hafta sonra,
- Balkan Konseyi toplanır (26 Şubat) ... ve,
- Alman orduları Avusturya'ya girer (11 Mart) !
- Münih Konferansı'yla Çekoslovakya parçalanmıştır.
- İhraç mallarının fiyatlarının yükselmesi, banka mevduatlarının genişlemesi ve gelirlerin artması, fiyat endekslerine de yansımıştır;

1 kg. ekmek	10 kr.	1 kg. makarna	28 kr.
1 kg. pirinç	27 kr.	1 kg. koyun eti	45 kr.
1 kg. süt	12 kr.	1 kg. yoğurt	22 kr.
1 kg. sade yağ	94 kr.	1 kg. peynir	50 kr.
1 kg. patates	8 kr.	1 kg. kahve	149 kr.
1 kg. kesme şeker	26 kr.	1 kg. seylan çayı	425 kr.

- Haziran ayında Başvekil Celâl Bayar İkinci Plân'la ilgili olarak;

**" Cumhuriyet Hükümeti... şimdiden, Birinci beş senelik sanayi programını muvaffakiyetle tatbik ettim diyebilir... Elde ettiğimiz tecrübe ve mali imkânlarla ikincisine başlamış bulunuyoruz. Şimdiye kadar ilân edilmemiş olmasının tek sebebi, işi mali imkanlarınızla telif etmek içindir".*

(Bilsay Kuruç, İktisat Politikasının Resmi Belgeleri,)

- Ne var ki, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle uygulama alanı bulamayacaktır.
- Atatürk'ün ölümü (10 Kasım) !
- İSMET İNÖNÜ'nün CUMHURBAŞKANI olması (11 Kasım).
- 1924 yılında 153 milyon lira olan dolaşımdaki banknot hacmi 1938 yılına kadar önemli bir değişme göstermemiş; aynı yıl 25 milyon lira artarak 204.7 milyona ulaşmıştır.

- 1939 - Dünya artık savaşı çok yakından hissetmektedir. Alman-Sovyet Saldırmazlık Antlaşması...
- İspanya iç savaşı bütün hızıyla sürerken,
 - Amerika'lılar ilkbaharda harp olacağını iddia ederler !
 - Bu arada, tramvay şirketi 1 milyon 5701 bin liraya satın alınmış (29 Ocak),
 - Yeni harp gemileri de gelmiştir.
 - Hatay Sancağı ise Türkiye ile birleşmeye karar vermiştir (29 Haziran).
 - Eylül'ün ilk günü Almanya Polonya'ya saldırır !
 - İki gün sonra Fransa Almanya'ya savaş açar (3 Eylül)!
 - Rus-Fin Savaşı...
 - ABD'nin tarafsızlığını ilan etmesi... derken,
 - Penisilin İngiltere'de geliştirildi.
 - Bu arada, İtalya da Arnavutluk'u işgal eder.
 - Sivas-Erzurum demiryolu tamamlanmıştır.
 - Ekim'de Türk-İngiliz-Fransız İttifak Antlaşması, Ankara'da imzalanır.
 - Genç Cumhuriyet kadrolarının susuzluğu ise hiç bitmeyecek gibidir.

EDEBİYAT DERGİLERİ:

<i>Edebiyat Gazetesi</i>	<i>Ülkü</i>	<i>Oluş</i>
<i>Anayurt</i>	<i>Yeni Adım</i>	<i>İnsan</i>
<i>Servet-i Fünun</i>	<i>Yücel</i>	<i>Ses</i>
<i>Varlık</i>	<i>Ağaç</i>	<i>Kiillik</i>
<i>Çığır</i>	<i>Kültür Haftası</i>	<i>Yeni Edebiyat</i>
	<i>Kalem</i>	

- 1940 - Almanya, Danimarka, Norveç, Lüksemburg, Fransa, Hollanda, Belçika'yı işgal eder.

- İtalya Yunanistan'a saldırır.
- İtalya İngiltere'ye savaş ilan eder.
- Britanya Savaşı...
- Ve Hemingway ; "Çanlar Kimin İçin Çalıyor" diye sorar ama... duyan olmayacaktır.
- Savaş ekonomisinin geçerli olduğu bu düzende ilk olarak hükümete ekonomik hayata geniş biçimde müdahale olanağı veren "Milli Korunma Kanunu" çıkarılır (18 Ocak).

MİLLİ KORUNMA KANUNU

1. Üretimle ilgili müdahale;
 - Hükümet neyin ne kadar üretileceğini tespit eder.
 - Üretim hedeflerine ulaşılabilmesi için gerekli programları empoze eder.
 - Tespit edilen hedeflere ulaşamayan kurumlara devletçe el konabilir.
2. Dış ticaretin düzenlenmesi ve fiyat kontrolüyle ilgili müdahale;
 - Devlet iç ve dış piyasaya alıcı olarak girebilir.
 - Geniş bir fiyat kontrolü görevi yüklenir.
3. İş hayatıyla ilgili;
 - Devlet, özel işletmelerin üretim hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli iş kadrosunu temin eder.
 - Vatandaşlara ücretli iş mükellefiyeti yükler.
 - İşçiler uygun bir mazeret olmadıkça işlerini terk edemezler.
 - Gerekirse iş saati günde 3 saat arttırılabilir.
 - İş Kanunu'nun kadınlara ve çocuklara ait hükümleri sinai müesseselerde uygulanmaz.

- **Köy Enstitüleri Kanunu** kabul edilir (17 Nisan).
- Kasım'ın ilk günü İnönü savaşa girmeme kararını açıklar.

1941 - **Dünya, tarihinin en korkunç savaşını yaşamaktadır.**

- Japonlar Pearl Harbor'a baskın yaparken,
- Almanya Sovyetler'e saldırıyor ve ABD'ye savaş ilan ediyor...
- Almanlar Bingazi'yi alıp, Mısır'a doğru ilerlerken,
- ABD, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ediyordu.

- Almanya Balkan ülkelerini,
- Sovyetler'le İngilizler de İran'ı işgal etmişlerdi.
- Türkiye Sovyetler'le Saldırmazlık Bildirgesi (24 Mart),
- Almanlar'la Saldırmazlık Paketi imzalar (18 Haziran).
- Artık savaş ekonomisi koşulları geçerlidir;
 - Çalışabilir nüfusun en dinamik kesimi silâh altına alınırken,
 - Bütçenin savunma harcamaları kalemi arttırılır.
 - İthalat hacmindeki hızlı daralmayla 1938'de 120 milyon lira olan ithalat, 1940-41'de 50-55 milyon liraya düşer.
- Edebiyatta ise, Melih Cevdet, Oktay Rıfat, Orhan Veli "Garip" akımını başlatmıştır;

**" Harbe giden sarı saçlı çocuk,
 Gene böyle güzel dön.
 Dudaklarında deniz kokusu
 Kirpiklerinde tuz
 Harbe giden sarı saçlı çocuk."**
 Orhan Veli

- 1942 - Bu yıla gelindiğinde, Japonya Güneydoğu Asya'yı işgal etmiş,
- Midway Savaşı sonunda ABD, Japon yayılmasını durdurmuştur.
 - Almanlar, K. Afrika'dan çekilmeye başlamış,
 - ABD'de ise Fermi **ilk nükleer reaktörü** inşa etmişti.
 - Türkiye'de iktisadi durum iyice bozulmuştur. Kötü ürün ve ithalat tıkanıklığı piyasada mal darlığına ve karaborsaya neden olmuş, emisyon artmıştır.
 - Başbakan Refik Saydam kalp krizinden ölür.
 - Şükrü Saraçoğlu Başbakan'dır (9 Temmuz). Bunalımdan çıkmak için piyasa ekonomisine geçmeyi dener. Fiyatlar arz-talep mekanizmasına bırakılınca, talep enflasyonu nedeniyle fiyatlar yükselir;

İSTANBUL'DA PERAKENDE PİYASADA

ekmek	14 kr.'tan	30 kr.'a
bulgur	24 kr.'tan	120 kr.'a
pirinç	46 kr.'tan	209 kr.'a

b.peynir	65 kr.'tan	154 kr.'a
koyun eti	65 kr.'tan	195 kr.'a
z.yağ	81 kr.'tan	209 kr.'a yükselmiştir.

- Eğlence yerlerinde ve mağazalarda hesapsız para harcayan bir kesim türemiştir: **Hacıağaları.**

TİPİK BİR ÖRNEK...

**" Pirinç Kralı Ahmet Çanakçılı, Maraş ve Antakya'dan kilosu 14-24 kr.'a topladığı çeltikleri İstanbul'da pirinç olarak 120-140 kr.'a satar. Karaborsacılıktan iki kere Milli Korunma Mahkemesi'ne gider. 3. dava, Saraçoğlu Hükümeti'nce laşe Müsteşarlığı'nın lağvı yüzünden kalır.*

İş böyle iken, Çanakçılı yeni kurulan "Pirinç Murakabe Heyeti'ne" üye seçilir. Bir süre sonra elinde binlerce çuval pirinç bulunduğunu ve bu malı büyük bir "fedakârlık" örneği vererek kg.'ı 95 kr.'tan satışa çıkaracağını ilan eder. Önceki karaborsa fiyatının 30 kr. altında olmasına rağmen, Çanakçılı'nın kiloda net 42. kr. kâr ettiğini VATAN Gazetesi ilan eder.

(27.8.1942, 15.9.1942, Vatan)

Karaborsacılığı, meşru ticarete dönüştürür. İst. Ticaret Odası kendisini ödüllendirir; Ticaret Vekili Behçet Uz taltif eder.

(Yurt ve Dünya, Eylül 1942)

(Korkut Boratav, Türkiye'de Devletçilik).

- Hükümet enflasyonu aşağı çekmek ve savunma bütçesine gelir sağlamak için bir vergi çıkartır: **Varlık Vergisi.**
- İdari takdirle saptanacak vergi miktarını yükümlüler iki hafta içinde ödeyecek. Ödemeyenler ya zamlı ödeyecekler, ya da çalışma kamplarına gönderileceklerdir.

AŞKALE ÇALIŞMA KAMPINDAN BİR KESİT...

- Sevk için kampa alınan 2057 mükelleften 1869'u İstanbul'ludur.

- Çalışma yerlerine gönderilen 1400 kişiden 1229'u İstanbul'ludur.
- Çalışma yerinde ölenlerin 21'i İstanbullu ve ölüm nispeti % 1.5'tir.
- Vergisi 10-50.000 lira arasındaki 10 mükellef yurt dışına kaçmış,
- Kampa sevkedilmeyenler arasında; Mison Tekinalp, Karabet Devletiyan gibi ünlü isimler vardır.
- Satılan binalar: Asador Küdühyan'a ait arşalar, Mihran Ohaniyan veresesine ait han, Küçük Çiftlik Parkı, Mihail Çuhaciyan'ın Apartmanı; Taratolar'a ait fabrika (Bezmenler'e).

(Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*)

- 114 mükelleften 315 milyon liralık vergi tahsil edilmiştir.
- Ama ne var ki, dolaşımdaki paranın birkaç haftada vergi yoluyla geri çekilmesi olanaksızdır.
- Enflasyonun yeniden tırmanmaması için şekere yapılan zam, talep enflasyonu dikkate alınmadan yapıldığından; Şeker Fabrikası'nın piyasaya gönderdiği şeker satılamamış, karaborsanın istif ettiği şeker resmi fiyatın altında satılmaya başlanmıştır.

1943 - Almanlar Stalingrad'da,

- İtalya da Sicilya üstünden yapılan çıkartmaya dayanamayarak teslim olurken,
- O yaz *Tan* ve *Vatan* gazetelerinde "demokrasi" ve "faşizme" ait resimlere rastlanırken,
- Pertev Naili Boratav, Adnan Cemgil, Behice Boran *Adımlar Dergisi*'ni çıkartıyordu.
- Derken, tifüs salgını başgösterir. **Sabun karaborsaya düşer.**

"Tifüsle uğraşılırken sokaktaki kılık kıyafeti düzgün olmayan adamları zorla hamama sevk etmekten ziyade, bu gibi sabun tüccarlarını kolundan tutup cezaevine göndermek daha isabetli olurdu".

(Yurt ve Dünya, Temmuz 1943).

- Savaş yıllarında İstanbul ise;

**" Müstahsil ile müstehlik arasında bulunan bir tüccar sınıfı,.. hayli para vurarak memleketin dört bir köşesinden İstanbul'a akın ediyor. Bir müddet kira evinde oturduktan sonra, bir kısmı ev alarak, bazıları da iflas eden tüccarların mağazalarını satın alarak şehire yerleşiyor... Büyük arazi sahipleri arasında da çok para kazanıp şehre göçenler var..."*

(Mediha Berkes, Yurt ve Dünya, Ekim 1943)

1944 - Normandiya'ya müttefik çıkartması yapılırken...

- Sovyetler Doğu Avrupa'da ilerlemekte...
- Arjantin'de Peron iktidara geliyordu.
- Fiyat artışları, mal stokları, spekülasyonlar ve büyük servetler devri başlamıştır artık !

**" Bu anormal durumu yaratan, harp yıllarından faydalanarak zengin olmak isteyenlerin dalavereleri, entrikaları, vurgunculuklarıdır. Bilhassa gıda maddelerinin toptan ticaretini yapanlar... Bire on kazanmak için çeşit çeşit hilelere başvurup kazancı, kârı adeta yağma haline getirdiler... Bu zümre, toprak mahsullerinin değerlendirilmesinden fayda görerek büsbütün kuvvetlenen büyük arazi sahipleriyle birlikte, hem müstahsil kitlesini, hem de müstehlikleri karaborsa, ihtikâr, vurgun, hava parası ve daha bir sürü manevralarla soyup durmaktadır."*

(Yurt ve Dünya, Mart 1944)

- Askeri harcamaların GSMH içindeki payı ise savaşın başladığı yıldan itibaren giderek artmıştır.

1938	% 4.8
1942	% 7.8
1943	% 6.6
1944	% 7.3

- Bu arada, "Kurtalan Demiryolu" işletmeye açılmıştır.
- Mayıs ayında *Adımlar*, *Yurt ve Dünya*, *Yürüyüş*, *Barış Dünyası* dergileri....
- Ağustos'ta *Tan* Gazetesi,
- Eylül'de *Vatan* Gazetesi kapatılır.

- 1945 - Savaşın sonlandırılması da şiddetle olacaktır.
- **Atom Bombası**, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılır !!
 - Yalta Konferansı, ise soğuk savaşın başlangıcıdır.
 - Hitler intihar eder,
 - San Fransisco'da Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanır.
 - Yeni sene, Türkiye için siyasette hareketlilik demektir.
 - Anayasa'nın dilinin sadeleştirilmesi Mecliste kabul edilirken,
 - Şirket-i Hayriye'nin devletçe satın alınması ise tartışmalara neden olacaktır.
 - Türkiye; Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederken (23 Şubat).
 - Sovyetler, Türkiye-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı fesheder (19 Mart).
 - *Tan, Vatan, Tasvir-i Efkar*'a yeniden yayınlanma izni verilir.
 - Mayıs'taki bütçe görüşmelerinde; 368'e karşı, 5 red oyu (Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Celal Bayar, Emin Sazak) sanki yeni bir oluşumun da habercisidir.
- II. Dünya Savaşı son bulur.

VE TARİH

5 MAYIS 1945 - "İvedili (Müstacel) 5 Yıllık Sanayi Planı"

adıyla, savaş sonrasında ülke kalkınması ile ilgili üretim ve tüketimin birlikte düzenlenmesini öngören bir plan hazırlanarak (7 Mayıs) hükümete verilir. Ne var ki, yayınlanmaz.

- Bayar, Koraltan, Menderes ve Köprülü CHP Meclis Grup Başkanlığı'na siyasette libelleşme isteyen "Dörtlü Takrir"i verirken (7 Mayıs),
- Meclis'te "Çiftçiye Topraklandırma Kanunu" kabul edilir.
- Temmuz ayında siyaset sahnesinde yeni bir parti vardır: Milli Kalkınma Partisi.
- Menderes ve Köprülü'nün CHP'den çıkartılmasından (21 Eylül)...
- Bir hafta sonra Bayar milletvekilliğinden istifa edecek (29 Eylül),
- Kasım'ın ilk günü İnönü Meclis'i açarken yaptığı ko-

nuşmasında çok partili sistemden bahsedecektir.

- Derken.... Refik Koraltan da CHP'den çıkarılır (27 Kasım),
- Bayar CHP'den istifa eder (3 Aralık).
- *Tan* gazetesi ve sol yayın yapan yayınevleri saldırıya uğrar (4 Aralık).

- 1946 - Türkiye farklı bir sürece girmiştir. Halkın özelemleriyle muhalefet partilerinin söylemleri çakışmaktadır... Derken,
- 7 Ocak günü Demokrat Parti kurulur.
 - Bu arada Milli Kütüphane kurulmuş (15 Nisan),
 - Tek dereceli Milletvekili Seçim Kanunu (5 Haziran),
 - Üniversiteler Kanunu (13 Haziran) kabul edilmiştir.
 - 21 Temmuz'daki tek dereceli seçimden Recep Peker Başbakan olarak çıkarken,
 - CHP 395, DP 66 ve Bağımsızlar da 4 üyelik kazanmışlardır.
 - Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki öğretim üyeleri üzerinde de baskılar başlamıştır.
 - Çin'de iç savaşın...
 - Vietnamlıların Fransa'ya karşı 8 yıl sürecek mücadelelerinin....
 - ABD'de ise ilk elektronik bilgisayarın yapıldığı yıldır 1946.
 - Türkiye ise önemli bir ekonomik karar paketini uygulamaya koymuştur: **Yedi Eylül Kararları!** İç piyasada fiyatlar ucuz, dünya fiyatları yüksekken, devalüasyona gidildiği bu paketin mantığını anlamak olanaksızsa da,

1 £ = 5.69 liradan 11.30 liraya..

1 \$ = 1.27 liradan 2.80 liraya çıkar.

- Askeri harcamalar azalmış, maliyet enflasyonu ve israf, Kamu İktisadi Kuruluşları'nın finansman sorunlarını gündeme getirmiştir. Ama...
- Dış ticaret hesapları 1929'dan beri ilk kez ithalat fazlasıyla kapanacaktır.
- Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle "sınıf esasına müstenid cemiyet kurulamaz" hükmü kaldırılınca sendikal faaliyetler hız kazanacak..
- 16 Aralık günlü sıkıyönetim emriyle de, o yıl ku-

rulmuş olan "Türkiye Sosyalist Partisi" ve "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" ve tüm sendikalar kapatılacaktır.

- 1947 - 5018 sayılı Sendikalar Yasası'nın çıkartılması ise, grev yasağı sürdükçe bir anlam taşımaz.
- Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği...
 - **Truman Doktrini**'nin soğuk savaş rüzgârları estirdiği ve Sovyetler'in tüm dünya için tehdit unsuru olduğu savıyla, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a yardıma kalkıştığı bir yıldır 1947.
 - Ocak ayında Ankara'da toplanan Demokrat Parti I. Büyük Kongresi sonunda, muhalefetin sertleşmesini savunanlarla ılımları biraraya getiren "Hürriyet-i Mısakı" adlı bildiri kabul edilir.
 - Şubat ayında İngiltere askeri ve iktisadi yardımları ke-seceğini bildirince, ABD de sanayileşmenin dış kaynak finansmanında zorunlu bir seçenek haline dönüşür.
 - Başbakan Recep Peker, Kemal Süleyman Vaner'i, dış yardım alabilmeyi hedefleyen bir plân hazırlamakta görevlendirir:

TÜRKİYE İKTİSADİ KALKINMA PLANI HAZIRLIK HEYYETİ

Kemal Süleyman Vaner	: İktisat Vekaleti Başmüşaviri
Şefik Bilkur	: Başvekalet Umumi Murakabe Heyeti Müşaviri
Ulvi Yenâl	: Tekel Umum Müdürlüğü Hesap Kontrolörü
Azmi Delan	: Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi Muhasebe ve Maliye Şubesi Müdürü
Hayri Tokay	: İktisat Vekaleti Tetkik Heyeti Mütchassısı.
Faruk Tarkan	: Başvekalet Umumi Murakabe Heyeti Mütchassıs Muavini

- Ülke kalkınmasında tarım sektörüne öncelik veren plânda diğer sektörler önem sırasına göre;

1) Tarım	5) Demir-Çelik
2) Ulaştırma	6) Çimento
3) Büyük Su İşleri	7) Madenler
4) Enerji	8) Sanayi

- 12 Mart'ta Trumann, ABD'nin Türkiye'yi askeri, siyasi ve ekonomik olarak destekleyeceğini belirtirken,
- Aynı ay 1947 bütçesinin meclis takdim konuşmasında Ticaret Bakanı Tahsin Bekir Balta;

"...Bir memleketin ihtiyacı bulunan iktisadi teşebbüsleri, faaliyeti normal vergi kaynaklarıyla yapmak ne adalete uygundur ve ne de madeten mümkündür. (Bunları) memlekette mümkün olan kredilerden, icabında memleket dışı kredilerden de faydalanmak suretiyle behemahal bu işi tahakkuk ettireceğiz..."

(Hükümet Programı ve Tatbikleri, Ankara 1947)

- ABD Dışişleri Bakanı General Marshall ise, senenin ilk yarısında yaptığı konuşmada, Avrupa devletleri aralarında işbirliği sağlamak amacıyla biraraya gelip ortak bir plan hazırlamaları halinde ABD'nin yardım yapacağını söylemektedir.
 - Gerçekten de, Haziran başından itibaren Avrupa'ya ekonomik yardım başlar: **Marshall Yardımı...**
 - Ege'de yaz sıcak geçmektedir: Yunan İç Savaşı...

VE 12 TEMMUZ -Trumann'ın açıklamasından tam 4 ay sonra **Amerikan Yardımı** yapılmasına ilişkin antlaşma imzalanır.

- Aynı ay Türkiye dahil, 16 Avrupa ülkesi Avrupa İktisadi İşbirliği Komitesi'ni kurar. Böylelikle Marshall'ın bahsettiği birliğin ilk nüvesi oluşturulmuştur.
- İktidar partisi CHP ile muhalefet partisi DP arasında diyalog oluşturma çabaları devam ederken,
- İnönü "12 Temmuz Beyannamesi"ni yayınlarak her iki partinin arasını bulmaya çalışmaktadır.
- Ne var ki, parti içi çatışmalar devam etmektedir.
- Recep Peker hükümetine verilen güvensizlik oyları hükümet değişikliğine neden olur... Ve, Hasan Saka Hükümeti (10 Eylül).

- Dünya ise, 33 ülke arasında imzalanan "Genel Tarife ve Ticaret antlaşması" (GATT) (30 Ekim) ile gümrük birliğine girmektedir.
- 17 Kasım'da toplanan CHP 7. Büyük Kurultayı, iktidar partisinin kendini çok partili düzene hazırlanmakta olduğunu göstermektedir.
- Siyasal çatışmalara ve ekonomik çıkmazlara rağmen, yaşam tüm renkleriyle sürmekte...
- 1914'de kurulan "Tatbikat Sahnesi"nde Carl Ebert'in yönetiminde sahnelenen oyunlarla Türk Tiyatrosu gelişmektedir.

1941-47 YILLARI ARASINDA SAHNELENEN OYUNLAR

Otelci Kadın - Goldoni
 Kahvehane - Goldoni
 Julius Caesar - Shakespeare
 Yanlışlar Komedyası - Shakespeare
 Kral Oidipus - Sofokles
 Antigone - Sofokles
 Müfettiş - Gogol
 Kibarlık Budalası - Moliere
 Gülünç Kibarlar - Moliere
 Denize Giden Atlılar - Synge
 Bizim Şehir - Thornton Wilder
 Anasının Kuzusu - Fonvizin
 Faust -Goethe
 Peleas ile Melisande - Maeterlinck
 Bay Tunç ile Bay Billur - Duvernois
 Teklif - Çehov
 Minna von Barnhelm - Lessing
 Evin İçi - Maeterlinck
 Yazılan Bozulmaz - Ahmet Kudsi Tecer

- 1948 - İsrail Devleti kurulmuş....
- Arap-İsrail Savaşı başlamış...
 - Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan'da Komünistler iktidar olmuş...
 - Yazar Sabahattin Ali öldürülmüştür (2 Nisan).
 - Ankara Üniversitesi hocalarından Niyazi Berkes Adnan Cemgil, Behice Boran, Pertev Naili Boratav

sol eğilimli oldukları için fakültelerinden atılırlar.

- "Avrupa İktisadi İşbirliği" kurumlaşmış (16 Nisan) .
- Türkiye'de ise halk fiyat artışlarından huzursuz, şeker stoklamaya başlamıştır.
- 1938'de 204.7 milyon TL olan tedavüldeki banknot miktarı 10 yılın sonunda 4.kat artarak 935.1 milyon TL'ya çıkmıştır.
- DP'nin Taksim Mitingi'nden (17 Mayıs)...
- İki ay sonra, "Millet Partisi" kurulur (20 Temmuz).

MİLLET PARTİSİ KURUCULARI

Fevzi Çakmak
Hikmet Bayur
Kenan Öner
Osman Bölükbaşı
Sadık Aldoğan

- Ekim başında, Trumann'ın ABD Başkanlığına seçilmesi ise Türkiye'de bol dış kaynak olarak yorumlanacak ve karşılığında Ortadoğu'nun bir uç karakolu görevi üstlenilmesi ayrıcalık olarak algılanacaktır !
- Amerikan yardımının ön koşulu olarak ileri sürülen devletçilikten vazgeçilmesi ise, çoktan gözden çıkarılmıştır.
- Türk İktisat Kongresi (22 Ekim) açılmış.
- Atatürk'ün Savarona Yatı Aralık başında satılığa çıkarılmıştır.
- Yılın anlamlı gelişmelerinden biri de, sanatı teşvik etmek için üstün yetenekli çocukların devlet bursuyla yurt dışına gönderilmesiyle ilgili yasadır. 5245 sayılı yasa ile yurt dışına ilk gidenler ise; İdil Biret ve Suna Kan'dır.

1949 - Çin'de zafer komünistlerindir.

- Güney Afrika'da ise ırk ayrımcılığı iyice belirginleşir.
- Türkiye yeni yıla yeni bir hükümetle başlar. II. Saka Hükümeti istifa etmiş, Şemsettin Günaltay, Hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.
- Zamlar birbiri ardına sürüp giderken...
- Devlet Tiyatroları Kuruluş Kanunu çıkartılır. 1941'den beri Tatbikat Sahnesi" olarak faaliyet gös-

teren tiyatro, "Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğü" adını alırken, Muhsin Ertuğrul da tiyatronun ilk genel müdürüdür.

- Şubat'ın ilk günü, ilkokullara seçimli din dersi konulur... !
- Avrupa ülkeleri ve ABD'yi ittifaka sokacak "Atlantik Paktı" çalışmaları son noktasına varırken, Celâl Bayar verdiği bir demeçte:

" Atlantik Paktı'nın dışında kalışımız hazindir. Bu kaybı ancak Akdeniz Paktı ile telafi mümkündür kanaatindeyim".

(Hürriyet, 30.3.1949)

- ...Ve derken, NATO kurulur (3 Nisan),

" 12 Devletin imzasını taşıyan bu pakta 332 milyon insan Rusya ve peyklerine karşı askeri, iktisadi sahada birleştiler. "

(Hürriyet. 3.11.1949)

- Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi için ise, Kore Savaşı'nı beklemesi gerekecektir.
- Mayıs ayıyla birlikte dış yardım gelmeye başlar.
- Bu arada, Rita Haywort ve Ali Han evlenmiş, yuvarlak beden oylumlu, küstah, nesne kadın imajı da tarihe karışmıştır.
- Cahide Sonku ise bir süre daha tahtını korumaya devam edecektir.
- Ankara'da İlahiyat Fakültesi kurulmuş (4 Haziran),
- 20 Haziran'da toplanan DP 2. Büyük Kongresi sonunda, seçimlerin güvenlik ve denetim altında yapılabilmesi ihtimaline karşı, vatandaşları meşru müdafaa haklarını kullanmaya çağıran "Milli Teminat Andı" yayınlanmıştır (25 Haziran).
- Hükümetle muhalefet arasındaki çatışma giderek sertleşmekte, DP Genel Başkanı Celal Bayar Hükümeti gazeteler yoluyla eleştirmeye devam etmektedir.

" Bugün memlekette bir endişe hüküm sürüyorsa bu, Demokrat Parti'nin takip ettiği siyasette değil, iktidara eski zihniyetin hakim olmasıdır".

(Hürriyet, 29.6.1949)

- Temmuz'da "Müstakil Demokratlar" ve "Öz De-

mokratlar" diye iki grup "Millet Partisi"ne katılmış...

- Türkiye Avrupa Konseyi'ne kabul edilmiştir (8 Ağustos).

1949 YAZININ GAZETELERİNDEN

* *"Gençlik dün fevri bir miting yaptı."*

(Hürriyet, 24.5.1949).

* *"Güreş takımımız Avrupa birincisi oldu".*

(Hürriyet, 6.6.1949).

* *"Dünkü at koşuları yapılamadı. Halk Veliefendi yarış tesisini ateşe verdi".*

(Hürriyet, 6.6.1949)

- Dış ticaret dengesi bozulan İngiltere'nin sterlini % 30 oranında devalüe etmesi, tüm dünyayı etkilerken,
- Birçok ülkede bankalar ve borsalar kapanmakta, döviz satışı durdurulmaktadır.
- Kalay, pamuk, kauçuk, esham ve tahvilata olan talep artarken, altın spekülasyonu da başlar.
- Trumann, yardım plânını imzalamış (17 Ekim).
- Muhalefet seçime girmeyince Ekim seçiminde r-kipsiz kalan CHP seçimi kazanmıştır.
- Kasım ortasında İnönü ve Celal Bayar'a karşı girişilen suikast hareketi kamuoyunu bir süre meşgul edecektir.

" Millet Partisi'nden General Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı ve S.Fuat Arna'nın bir suikast hazırladıkları, dün Ankara'da meydana çıktı".

(Hürriyet, 17.11.1949)

- Amerika her yerde savaşa hazır olduğunu ilan ederken,
- Yılın sonuna bir hafta kala, lise mezunlarının 18 ay askerlik yapması kabul edilir. Acaba, Türkiye'nin savaşa girmek gibi bir niyeti mi vardır ?
- Toplam yatırımların GSMH içindeki oranı 1946-49 yılları arasında % 10-29'a yükselmiş, 1938'de % 45.2 olan tarım kesiminin GSYİH içindeki payı ise, ancak % 44.9'a düşürülebilmiştir.
- Siyasette çok partiliğe doğru yol alınırken, toplumsal yaşamda da yeni sınıflar ortaya çıkıyor...

- Gelir farklılıklarının yarattığı yeni yaşam biçimleri Ahmet Kutsi Tecer'in "Köşebaşı", C.Fehmi Başkut'un "Paydos" ve "Büyük Şehir" adlı oyunlarında sergilenmektedir.
- Endonezya da resmen bağımsızlığını ilan ederek Cumhuriyet olmuştur (28 Aralık).

1950 - Ve yine savaş ! Kore Savaşı

- Ocak ortalarına doğru üniversite gençliği Kıbrıs için bir miting düzenler (16 Ocak),
- 1950 Genel Seçimleri'nin propaganda çalışmaları sürerken...
- Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuş (11 Şubat),
- Tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy açık sayımla seçim ilkelerini kapsayan seçim yasası çıkarılmış (16 Şubat),
- Mahmut Makal uzun süre elden ele dolaşacak "Bizim Köy" adlı kitabını yayınlamıştır.

" İngiltere'de seçimi İşçi Partisi kazandı.

Liberal ve Komünistler hezimete uğradı".

(Hürriyet, 25 Şubat 1950).

- Seçim havası tüm yurdu sarmışken, sivil havacılık tarihinin ilk uçak kazası meydana gelir: Ankara Faciası (26 Mart).
- Ali Fuat Cebesoy CHP'den ayrılmış,
- Radyo ile İngilizce dersleri başlamış,
- Sadık Aldoğan tevkif edilmiştir.

TARİH...

14 MAYIS 1950 - Katılma oranı % 89.3 olan seçimlerden DEMOKRAT PARTİ iktidar partisi olarak çıkmıştır.

- Celal Bayar Cumhurbaşkanı,
- Adnan Menderes Başbakan,
- Refik Koraltan Meclis Başkanı.

14 MAYIS 1950 SEÇİM SONUÇLARI

Partiler	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
DP	53.3	408
CHP	39.9	69
MP	3.1	1
Bağımsızlar	4.8	9

- Halk, Demokrat Parti'yi yoklukların sonu, özgürlüklerin başlangıcı olarak değerlendirmektedir.

" Büyük kitleler, DP iktidarını 15 Mayıs sabahı çirkin karılarını bile güzel yapacak bir mucize olarak karşılamışlardır".

(Turan Güneş, "DP Neydi", *Yön Dergisi*, 10.1.1962).

- Ezan tekrar arapça okunmaya başlanır (16 Haziran),
- DP'nin acele yaptığı işlerden biri de "Genel Af" çıkarmak olur (14 Temmuz).
- Dış ticarete yeni ithal rejimiyle liberalleşme hızlanırken,...
- Ağustos ayında "Türkiye Sınai Kalkınma Bankası" kurulur.
- Kore Savaşı sürerken...

" Kore'de vaziyet çok ciddi !"
(*Hürriyet*, 9.7.1950)

" Kore'ye silahlı kuvvetler gönderiyoruz "
(*Hürriyet*, 26.7.1950)

" Türkiye'ye yapılacak Marshall yardımı arttırılacak".
(*Hürriyet*, 1.9.1950)

" Kore Savaş Birliği'ni uğurladık".
(*Hürriyet*, 28.9.1950)

" Beş misli düşmanlıkla çarpışıyoruz".
(*Hürriyet*, 1.12.1950)

- Kore'ye 4500 kişilik tugay gönderilmesinin Meclis'te tartışıldığı oturumda CHP'nin tavrı son derece biçimseldir. TBMM'nin kararı olmadan savaşa girilmesine karşı çıkacaktır.
- Bu arada, Bulgaristan'dan kaçarak Türkiye'ye sığınanların sayısı da Eylül sonuna doğru 25.384'ü bulmuştur.
- İş Kanunu kapsamına giren 374.000'e yakın işçinin 78.000 kadarı da sendikalıdır.
- Liberal ekonomi politikaları yaşama geçirilmekte,
 - "Millet İstiyor" sloganıyla başta karayolları olmak üzere, altyapı yatırımlarına girilirken,
 - Satınalma gücünü tabana indiren gelir politikasıyla tüketim kamçılanıyor.

- Dış ticarete liberasyona gidilerek "Serbest İthalât Rejimi" benimseniyordu.

"AMERİKA NE VERİRSE ALACAK, NE YAPARSA KABUL EDECEĞİZ"

Adnan Menderes

- 1951 - İlk nükleer santraller ABD ve İngiltere'de kurulurken,
- Atatürk heykellerine saldırılar da başlamıştır.
 - Radyolar reklam almaya başlarken,
 - Resmi İlanlar Kararnamesi çıkarılacak, böylelikle gazeteler hükümetçe ödüllendirilecekti.
 - Şubat başında Ortadoğu Konferansı toplanır (14 Şubat),

VE GAZETELER...

" *Mc Arthur Türk Karargâhında.*"

(*Hürriyet*, 22.2.1951)

" *Ortak-Çekiç resmi yapan ilk kişi dün tevkif edildi.*"

(*Hürriyet*, 1.3.1951)

" *Refah Kurbanları da şehit sayıldı.*"

(*Hürriyet*, 27.3.1951)

" *Güreş takımımız dünya şampiyonu oldu.*"

(*Hürriyet*, 30.4.1951)

- Kore'de savaşanlar Ağustos ortasından itibaren geri dönmeye başlarken....
- Atlantik Paktı'na kabul edilmeye hak kazandığımız onaylanır.
- Hava Harp Okulu Eskişehir'de açılırken (1 Ekim),
- Türkiye NATO'ya katılma protokolünü imzalamış (7 Ekim),
- Washington'a daimi olarak bir Türk Generalinin gönderilmesi karara bağlanmıştır (14 Ekim).
- Kuruldukları günden (19 Şubat 1932) bu yana sayıları 404'e ulaşan **Halkevleri** kapatılmıştır.
- Mısır'da ayaklanma başlamış,
- "Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu" çıkartılmış, ülkeye gelen yabancı sermayeden en büyük payı ilaç (% 22.8), kauçuk (% 19.8), elektrik -

elektronik (% 17.57), madeni eşya ve makine sanayileri (% 11.5) almış, geri kalan gıda, taşıt araçları ve diğer sanayi kolları arasında dağıtılmıştır.

- Marshall Planı bitmek üzereyken, ABD yeni yıl armağanı olarak Türkiye'ye yardımı kesmeyeceğini bildirir !

1952 - İngiltere Kralı VI. George ölmüş, yerine II. Elizabeth geçmiştir (8 Şubat).

- NATO Antlaşmasının TBMM'ce de onaylanmasından (16 Şubat),
- 15 gün sonra, Eisenhower (3 Mart) ...
- Bir kaç ay sonra da Mr. Montgomery Ankara'ya gelir (11 Mayıs).
- Mısır'da krallığa karşı askeri darbe düzenlenerek, Kral Faruk tahttan indirilirken (26 Temmuz),
- Arjantin, Eva Peron için ağlamakta, "Ağlama Arjantin" diyen Eva Peron dünya sahnelerinden ebediyyen çekilmiştir (27 Temmuz).
- ICFTU'nun desteğiyle TÜRK-İŞ kurulmuştur (31 Temmuz),
- Artık dünyada tanrıça kadın imajının yerinde ise yaşayan fantazm Marilyn Monroe vardır.
- Gümrükteki malların bedelini ödeyecek döviz kalmayınca, liberasyon rejimi yürürlükten kaldırılır.
- Kasım başındaki başkanlık seçimlerinde Eisenhower ABD'ye Cumhurbaşkanı olurken,
- Amerika yardım şeklini değiştirmeyi düşünmekte, dış yardım yerine, uzun vadeli dış borç kredileri açılması öngörülmektedir.
- ...Ve Necip Fazıl, hapse girer (12 Aralık).

1953 - Mısır'da Cumhuriyet...

- Ankara'da Adnan Saygun'un Kerem Operası...
- Ve Stalin, Mart başında ölür... Sovyetler'de yeni bir siyasal süreç başlar.
- Üsküdar Cezaevi'nde çıkan isyan, kül olan bina, 1 ölü ve elli yaralıya mal olacaktır (12 Mart).
- "Dumlupınar" denizaltısı bir İsveç şilebi ile çarpışarak Çanakkale'de batar (4 Nisan)...
- Türk, Yunan, Yugoslav Paktı'nı Meclis kabul eder (8 Mayıs)...

- Haziran başında banka ve ticarethane memurlarına öğle tatili kabul edilirken,
- Hayat pahalılığı artmaya devam etmekte, karaborsacılık sürmektedir.
- 1950'de 961.7 milyon lira olan tedavüldeki banknot miktarı, 1.468.3 milyon TL'ye yükselmiş,
- Kore Savaşı üçüncü yılında son bulmuştur (26 Temmuz).
- Savaşın Türkiye'ye maliyeti 717 ölü, 229 esir, 187 kayıp, 5247 yaralı ve Birliğin "100.000 civarındaki yıllık yolluk ve aylıkları"dır.
- Basında bakanların küçük düşürülmesine karşı Ceza Kanunu'na yaptırımlar konurken,
- Millet Partisi de geçici olarak kapatılır.
- Dış ticaret rejiminin esasları (2 Eylül) yeniden belirlenirken, yabancı sermaye özendirilmektedir.
- Son 3 yılın, ihracatın ithalatı karşılama oranı düşerken dış ticaret açığı da 22.3 milyon \$'dan 136.4 milyon \$'a yükselmektedir.
- Altyapı yatırımları devam etmektedir.
 - Seyhan Barajı'nın temeli atılırken (25 Ekim),
 - Gaziantep Demiryolu işletmeye açılır (26 Ekim).
 - Yatırımların GSMH içindeki payı 3 yıl içinde % 14'e yükselirken özel sektör yatırımlarının payı da % 50'nin üstüne çıkmıştır.
- Bu arada "CHP'nin Haksız İktisaplarının Hazine'ye Devri"'ni öngören yasa çıkartılır.

TERSİNE DÖNEN TALİH ...

- 1954 - Cezayir'de bağımsızlık mücadeleleri başlamış...
- Cenevre Konferansı sonucu Laos, Kamboçya, Vietnam bağımsızlığına kavuşmuş...
 - "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" ve "Petrol Kanunu"yla yabancı sermaye girişi özendirilmekte.
 - Celal Bayar Ocak ayı sonunda 300 milyon \$'lık yardım almak için gittiği ABD gezisinden dönerken, 1956'da petrol arama şirketlerinin girişeceği rekabetin galipleri belli olmuştur bile !
 - İstanbul çetin bir kış yaşamaktadır. Karadeniz'den gelen buzullar, İstanbul Boğazı'nı dondurunca, kentin

Avrupa ile Asya yakası birleşiverir (24 Şubat).

- Genel seçimler sonucu (2 Mayıs) milletvekilliklerinin % 93'ü DP'nindir. CHP sadece Malatya, Konya ve Sinop'da; CMP, Kırşehir'de çoğunluk sağlayabilecektir. Muhalif iller ya Malatya gibi ikiye (Malatya ve Adıyaman) bölünecektir, ya da Kırşehir gibi ilçe yapılarak cezalandırılacaklardır !

- Ceza furyasından gazeteciler de tutuklanarak nasiplerini alır.

1- Üçüncü Menderes Kabinesi (17 Mayıs)...

- Ne var ki serbest güreş'te kazanılan Dünya Serbest Güreş Şampiyonluğu (25 Mayıs) hayat pahalılığını unutturmaya yetmeyecek...

- Cumhurbaşkanı'dan 6 ay sonra Amerika'ya giden Menderes hüsrarla dönecektir.

- Tarım hızla makineleşmekte...

- *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı romanında Orhan Kemal tarımın makineleşmesini, mülkiyet ve emek ilişkilerinin geçirdiği değişimi anlatmaktadır.

- İzmir'de 800 liman işçisi greve gitmiş (15 Temmuz),

- Yunanistan ve Yugoslavya ile "Balkan Paktı" (9 Ağustos) imzalanmıştır.

- Şekerden yedek parçaya kadar birçok mal piyasadan çekilirken...

- Menderes bu sefer de Bonn'a gider (5 Ekim).

- Sonunda Almanya'dan **450 milyonluk kredi** alınır.

1955 - Cezayir meselesinin Birleşmiş Milletlere getirilmesi oylanmış, ne var ki Türkiye aleyhte oy vermiştir.

- Aynı şekilde Bağlantısızların Bandung Konferansı'nda da ABD'nin yanında yer almıştır.

- NATO'ya alternatif olarak sosyalist blokta da **Varşova Paktı** oluşturulurken,

- İngiltere'nin Mısır ve Irak'taki üstlerini korumak adına Türkiye önderliğinde Ortadoğu'da da "Bağdat Paktı" oluşturulur.

- İlk önce Türkiye-Irak arasında, daha sonra İngiltere, İran ve Pakistan'ın da katılımıyla **CENTO** kurulur (24 Şubat).

- Celal Bayar'a bir kez daha ABD yolu görünmüştür. Her dış gezi yeni bir yardım paketi demektir !
- Churchill kendi isteğiyle Başbakanlıktan çekilir (6 Nisan) !
- **Ekonomik bunalım** hükümeti zorlamakta, dış açıkları kapamak için ABD'den istenen ek kredi talepleri hoş karşılanmamaktadır.
- Artık Başbakan hükümetin varlığının Amerikan dış yardımına bağlı olduğunu saklamak gereksinimi dahi duymamakta :

" Biz Amerikan yardımını hissi telakki etmiyoruz. Müteşekkiri olduğumuz bu yardımın ilanihaye süreceğini de ummuyoruz."

(Tercüman, 1.6.1955).

- Menderes'in bu demecinden 10 gün sonra, 30 milyon dolarlık yeni kredi alınıyor. Böylelikle son bir yılda alınan dış ekonomik yardım miktarı 100 milyon dolara yükselir.
- Haziran ortasından itibaren kredili ithalat kaldırılır....
- Karasuları 3 milden 6-12 mile çıkarılır, ...
- Otomatik ve manyetolu telefonlar da ülkeye gelmeye başlamıştır.
- Ne var ki, alınan dış yardım bozulan ekonomik dengeleri düzeltmeye yetmeyecektir.
 - Yedek parça, ilaç, kahve sıkıntısı nedeniyle tüketim hummasına tutulan kitleler talep enflasyonunu körükleyecek,
 - dolayısıyla fiyatlar hızla yükselirken, gelir dağılımı da iyice bozulacaktır.
 - Dış ticaret daralırken,
 - tasarruf mevduatlarının % 90'ının vadesiz hesaplardan oluşması yatırımları iyice daraltacaktır.

	<u>Kalkınma Hızı (%)</u>	<u>Toptan Eşya Fiyat Endeksi</u>
1949	- 11.0	
1950	15.8	100
1951	15.3	99
1952	8.6	104
1953	-9.0	109
1954	7.6	118
1955		144

- Halkın feci halde canı sıkılmaktadır !
- Sanki iktidara geldiklerinde Celal Bayar;

" Halkın gözü ile görmek istediği hizmetler vardır. Kendi hayatında bir kolaylık, bir değişiklik olsun ister. Bunu görmedi, hissetmedi mi, iktidar ağzıyla kuş tutsa, halkın gözündeki itibarını yavaş yavaş kaybeder" .

dememiş gibidir !!

(Celal Bayar, Başvekilim Menderes).

VE 6 EYLÜL GÜNÜ - Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atılır. Sokağa dökülen kitleler, İstanbul'u talan edip yağmalamaktadır.

- **"6-7 Eylül Olayları"**nın düzmece olup olmadığı ise uzun süre zihinleri meşgul edecektir.
- Olayların hemen ertesi günü 2057 yağmacı ve tahripçi yakalanır.
- Dahili vekili Dr. Namık Gedik istifa eder.
- İstanbul artık 1.5 milyonu aşkın nüfusuyla metropol olmaya adaydır !
- Ege ve Karadeniz Teknik Üniversitesi kurulurken, lise sayısı 123'e çıkmış, ilk kez **7 imam hatip okulu** açılmıştır.
- Muş demiryolu işletmeye açılırken (24 Ekim), bunalımın geçici olduğu izlenimi verilmeye çalışılıyorsa da ...
- DP Meclis Grubu kabineyi devirir (30 Kasım).

1956 - Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi bunalıma neden olurken,

- Önce İsrail, sonra Fransa ve İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesiyle,

II. Arap-İsrail Savaşı çıkar.

- Polonya ayaklanmasına Macaristan da katılınca, Sovyet tankları Macaristan'a giriverecektir.
- Dünyalılar ise çılgınca "Rock and Roll" yapmaktadır.
- Sene başındaki bir demecinde Menderes "Yurtta iktisadi sıkıntı yoktur" diyerek bunalımı aşmaya çalışırken,
- Yeni bir parti daha siyasal yaşama girmektedir: Hürriyet Partisi (14 Ocak).
- 1956'nın 24 Ocak'ında muhalefete, özellikle de üniversite ve basına olan duygularını "İstersek bugün çanlarına ot tıkayabiliriz" diyerek açıklayan Başbakan,
- Ekonomi politikalarında dönüm noktasına geldiğinin farkındadır:

" Menderes sıkı tasarruf zihniyeti ile bütçede muvazene temin edileceğini beyan etti" .

(Hürriyet, 30 Ocak 1956)

" Ticaret vekili, Türkiye'nin dış borçlarının 3 milyar 50 milyon lira olduğunu açıkladı".

(Hürriyet, 1 Şubat 1956)

" Lüks eşyanın yurda girmesi kat'i suretle yasak ediliyor".

(Hürriyet, 18 Şubat 1956)

" Memurlara yılda 3 maaş ikramiye verilmesini Meclis dün kabul etti".

(Hürriyet, 24 Şubat 1956)

- Derken, İngiltere Makarios'u sürgüne yollar (9 Mart).
- İTO ve Tüccarlar Derneği'nin Mart ortasında hazırladığı raporda, hükümete tavsiyelerde bulunularak, sert ekonomik tedbirlerin gereğinden bahsedilirken...
- 100 yıl önce "Bağdat Demiryolu" için rekebe girenler, şimdi de Anadolu'daki petrolün peşindedir. Neden olmasın ki ?
- Alınan dış borçlarla yapılan yollar ve ithal arabaların petrole gereksinimi vardır. Sorun petrolün bulunması kadar, kimin işleteceğidir.

- Petrol araştırmalarına 12 yerli ve yabancı şirket talip olur.
- Amerika'lı İktisatçı Thornburg'a göre vakit kaybetmeden Türkiye'ye yardım gönderilmelidir...
- Ve Amerika, gıda maddesi hibe etmeye başlar.
- Seyhan Barajı ve elektrik santrali açılırken (8 Nisan...)
- SSCB, Türkiye'ye iktisadi yardım yapmak için resmen öneride bulunur (11 Nisan).
- Grace Kelly'in evlenmesi ise uzun süre tüm genç kızların rüyalarını dolduracaktır (10 Nisan).
- İnn 1020 oy ile CHP'ye Genel Başkan olmuş (24 Mayıs),
- Meclis, yeni "Basın Kanunu"nu kabul etmiş (6 Haziran);
- Bu arada Kasım Gülek de bir sene hapse mahkum olmuştur (14 Haziran).
- İmam hatip okullarının açılmasından bir yıl sonra din dersi orta okullarda okutulmaya başlanmıştır (13 Ağustos).
- İlk U-2 birliği **İncirlik ss'ne** gelmiştir.
- 1957 - Vietnam'da iç savaş başlamış,
- Gana bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Ocak ayı sonuna doğru, Bağdat Paktı Ankara'da toplanırken (19 Ocak),
- **Lefkoşe kanlı karışıklıklara** sahne olmaktadır (22 Ocak).
- Mart'ın ilk haftasında **Eisenhower Planı** resmen yürürlüğe girerken,
- Avrupa devletleri, **Roma Antlaşmasını** imzalamakta (25 Mart),
- Makarios serbest bırakılmış,
- İlk uzay uydusu **Sputnik** uzaya fırlatılmıştır (28 Mart).
- Menderes Amerika'ya Kıbrıs'ın bölünmesini önerirken (3 Mayıs)...
- Sınai Bakanlığı kurulmuş (27 Mayıs),
- Adana imento Fabrikası açılmış (27 Mayıs),
- Haziran başında İş Bankası, kredi ve iktisadi ilişkiler için SSCB'ye bir heyet göndermiş,
- Meclis, gürültülü bir şekilde Kırşehir'in yeniden il ol-

ması teklifini kabul etmiştir (12 Haziran).

- 27 Ekim seçimlerinden DP iktidar olarak çıkar.
- Ne var ki, seçim sandıklarındaki yolsuzluklar karşılıklara neden olacaktır.
 - İnönü İstanbul'la ilgili sonuçlara itiraz ederken,
 - Diyarbakır ve Bilecik'te seçimin iptaline karar verilir.
- Sene sonuna rastlayan Menderes-Eisenhower görüşmesi çok da umutlu geçmez.

ÖNLENEMEYEN DÜŞÜŞ...

1958 - İstanbul'da 9 subay tevkif edilir (17 Ocak),

- Mart ayındaki deniz faciası, halkı bir süre için ekonomik ve siyasal istikrarsızlık ortamından uzak tutacaktır.

" İzmit'te büyük deniz faciası ! Ölü sayısı belli değil fakat, 400'ün üstünde."

(Hürriyet, 2 Mart 1958).

- Piyasaya çıkan 5, 10 ve 25 kuruşluklar alım gücündeki düşüşün en açık göstergesidir. Ama,
- Yine de Polatkan "Para değeri düşürülmeyecek" demeye devam etmektedir.
- Yıl başından beri çimento ithalatının yapılamaması, inşaat sektörünün krize girmesine neden olacaktır.
- De Gaulle Fransa Cumhurbaşkanı olmuştur.
- Irak'taki ihtilâlin Cumhuriyetçileri iktidara getirmesinden...
- bir gün sonra, Amerika Lübnan'a asker çıkarır (15 Temmuz).
- Ertesi gün Amerikan paraşütçüleri Adana İncirlik Üssü'ne inerler.
- İktisadi durum hiç de iç açıcı değildir.
 - Kambiyo kurları yükselmiş,
 - fiyatlar aşırı yükselmiş,
 - para arzı artar, gelirler yükselirken dış ticaret daralmış,
 - ithalat 1952 düzeyinin % 56'sına, ihracat 1953 düzeyinin % 62'sine düşmüştür.

	<u>Kalkınma Hızı (%)</u>	<u>Toptan Eşya Fiyat Endeksi</u>
1955	7.6	130
1956	6.7	151
1957	6.3	197
1958	6.3	238

- 2.80 lira olan resmi dolar kuru, ithalatta 32 liraya, 22.2. 1950'de 36 lira olan bir reşat altını 1958 yazında 206 liraya yükselmiştir.
- Çözüm için Avrupa İktisadi İşbirliği ve IMF'ye başvurulur.
- 1956'dan beri, uygulanan dışa kapalı ekonomi politikalarının sonu gelmiştir. Reçete acıdır !

4 AĞUSTOS KARARLARI

- Kredilerin dondurulması,
- Açık finansmana son verilmesi,
- 359 milyon \$'lık kredi açılması,
- Devalüasyon yapılması,
- 1 \$ = 2.80 TL iken, 9.00 TL'ye yükseltilip, kambiyo fiyatları % 221 yükselince, piyasada maliyet enflasyonu başgösterir. Faiz oranları yükselir ve likidite sıkıntısı başlar.
- İlan edilen yeni dış ticaret rejimine göre, ithalâta sınırlama getirilmesi liberalizasyondan geri adım demektir. Sonuçta, yürürlüğe konan istikrar programıyla, ithal ikamesiyle sanayileşme politikası, amaçlandığı gibi yerli sanayi geliştireceğine, ara ve yatırım malları ithalâtını arttıracaktır.
- Eylül ayının ikinci yarısında Maliye Bakanı yeni kredi paketi için Amerika'ya gider. Ama dış borç almak eskisi gibi kolay olmayacaktır !
- Ekim ayında, Türkiye Köylü Partisi CMP'ne katılarak CKMP adı alırken...
- Serüvenin de sonuna yaklaşılmaktadır. Muhalefet iktidara karşı birleşmek için "Güç Birliği" oluşturmaktadır.
- Demokrat Parti de "Vatan Cephesi"nin kurulacağını açıklar (12 Ekim)...

- Kasım'da Hürriyet Partisi CHP'ye katılır...
- Hürriyet Partisi "Güç Birliği" için kendini fesheder (24 Kasım)
- Aralık başında kurulan Tedbirler Tesbit Komisyonu (9 Aralık) bunalımı çözmeye yetmeyecek...
- Amerika peyk yarışında Rusya'yı geçecektir.
- 1959 - Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) kurulurken...
- Castro ve Guevera Küba'da ihtilali başlatıyordu.
- Ocak ayının ortalarında toplanan 14. CHP Kurultayında "İlk Hedefler Beyannamesi" kabul edilir.

İLK HEDEFLER BEYANNAMESİ

- 1) Partizanlığın kaldırılması
 - 2) İkinci Meclis'in kurulması
 - 3) Seçim güvenliği
 - 4) Anayasa Mahkemesi
 - 5) Yüksek Hakimler Kurulu
 - 6) Memurlara mahkemeye başvurma haklarının tanınması.
 - 7) Basın özgürlüğünün Anayasa güvencesine bağlanması
 - 8) Üniversite özerkliği,
 - 9) Yüksek İktisat Şurası kurulması
 - 10) Sosyal adalet kavramının Anayasa'ya girmesi
- Kıbrıs'ın Londra Antlaşması uyarınca bağımsız bir devlet haline gelmesinden (19 Şubat),..
 - Bir süre sonra Türk -ABD ikili antlaşması imzalanır (5 Mart), Böylelikle ABD, hükümetin isteği üzerine herhangi bir iç ve dış saldırı haline müdahale etme hakkı elde etmektedir. Bu, daha sonraki yıllarda yaşanan her siyasi krizin "Amerika izin vermez" rehavetiyle karşılanmasına neden olacaktır.
 - Uşak (1 Mayıs) ve Topkapı'da (4 Mayıs) İnönü'ye saldırılmış....
 - Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kanunu kabul edilmiş (27 Mayıs)...
 - Ekim'den itibaren Amerikan şirketlerinin Türkiye'ye geniş yatırımlar yapmaya hazır oldukları söylentileri dolaşmaya başlamıştır.
 - Türkiye Sovyet uzun menzilli füzelerine karşı cıuş-

turulan Avrupa'nın kabul etmediği, nükleer silahları hemen kabul ederken....

- Bir taraftan da Kıbrıs'a gidecek Türk askerleri se-
çilmektedir.

- 1960 - Sovyetler ile Çin arasındaki anlaşmazlık iyice be-
lirginleşmiş,...
- Hirfanlı Barajı açılmış (8 Ocak)...
 - Kalkınma Fonu ile Kuzey Batı Anadolu'da enerji hat-
ları inşa etmek üzere 7 milyon dolarlık bir anlaşma
imzalanmıştır (21 Ocak).
 - Ve İsmet Paşa Meclis'te şu uyarıyı yapar:

" ...Amerika münasebetlerinin sağlam tu-
tulmasına zarar verecek tek unsur, bu mü-
nasebetlerin milletten millete olduğu hakikatini
zedelemektir... Böyle bir cereyana kolaylıkla
heves edenler bulunabilir. Bunların arasında
memleketimizde çalışanlar görülebileceği gibi,
Amerika resmi memurları içinde de ihtiyasızlar
görülebilir".

(Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni).

" İstanbul Örfi İdare Komutanlığı'nın dün neş-
rettiği 15 no'lu çok mühim tebliğ: En küçük
sokak toplantılarına bile şiddetle ve silahla
karşı konacak".

(Tercüman, 2 Mart 1960)

- Tahkikat Komisyonu kurulmuş (18 Nisan), hertürlü
siyasi faaliyet yasaklanmış... ama,
- İstanbul ve Ankara'da öğrenci gösterileri başlamış
(27-28 Nisan),

" Ordu gençlik elele",

" Kahrolsun diktatörler, yaşasın ordu",

" Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur
mu ?"

sloganları yine de gençlerin vurulmasını ön-
leyememiştir. Turan Emeksiz öldürülür.

- Petrol savaşının galibi belli olmuştur ! İzmir'de Türk-
Amerikan sermayesi ile kurulacak rafinerinin temeli
atılır (23 Nisan),

**" Diin saat 15.15'ten itibaren İstanbul ve Ankara'da Örfi İdare İlan Edildi.*

İstanbul'un eğlence geceleri kapatıldı.

Şehirde diin vukua gelen bazı hadiselerin neşri yasak.

Geceleri saat 21.00'den sabah 05.00'e kadar sokağa çıkmak yasak.

Yeni örfi idarenin komutanları "Orgeneral Fahri".

(Tercüman, 29 Nisan 1960)

- *Milliyet Gazetesi 15 gün süreyle kapatılırken (8 Mayıs),*
- *Amerika ile imza edilen işbirliği anlaşması Meclis'te onaylanmış (9 Mayıs),*
- *Ahlak Zabıtası 1 ayda 98 kadına vesika vermiştir....*

...VE BİR SABAH

27 MAYIS 1960 - Türk Silahlı Kuvvetleri iktidara el koyar.

Bayar, Menderes ve bakanları, Tahkikat Komisyonu üyeleri gözaltına alınırlar.

- İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar ve arkadaşları yeni anayasayı hazırlamakla görevlendirilirler.
- Hazine'ye katkıda bulunmak adına, ordu mensuplarının başlattıkları altın ziynet eşyalarının hibe edilmesi, halk tarafından benimsenir (9 Haziran)...
- Ve halk günlerce kuyrukta bekleyerek "alyans"larını Hazine'ye hibe eder.
- Geçici Anayasa'nın ilan edildiği gün (12 Haziran),
- Amerika Türkiye'ye yardım yapacağını açıklar !
- Ticaret ve sanayi odalarının yönetim kurulları feshedilirken (16 Haziran),
- Altın fiyatları düşmeye devam ederken, dolar borsası da ortadan kalkmıştır.
- Ağustos ayında Türk askeri, Kıbrıs'a çıkmış...
- Devlet Planlama Teşkilatı Kanunu kabul edilmiştir (30 Eylül).
- Son 10 yıllık süreçte toplumsal yaşamda meydana gelen değişim, yazına, dolayısıyla tiyatroya da yansımakta; geleneksel toplumdan modern topluma ge-

çişin sancıları Necati Çumalı, Haldun Taner, Orhan Asena, Turgut Özakman, Çetin Altan, Refik Erduran'ın eserlerind geniş kitlelere ulaşmaktadır.

- Kasım ortalarında Milli Birlik Komitesi'nden 14 kişilik bir grup ihraç edilir;

Alparslan Türkeş
Dündar Taşer
Muzaffer Karan
Orhan Kabibay
Ahmet Er
Şefik Soyuyüce
İrfan Solmazer

Orhan Erkanlı
Fazıl Akkoyunlu
Rıfat Baykal
Münir Köseoğlu
Mustafa Kaplan
Numan Esin
Muzaffer Özdağ

ELLER UZAYA, YA BİZ?

- 1961 - Çelik sanayii hisse senetleri piyasaya çıkarılır.
- Çocuk filmleri moda olmuş, Ayşecik zengin-fakir çekişmesinde bir ahlâk timsali olarak küçük-büyük herkesi gözyaşlarına boğmaya devam etmektedir.
 - İngiltere kraliçesi Ankara'ya gelir (6 Mart)...
 - Mart sonunda meclis subaylara da oy hakkı tanırken,
 - Sovyet kozmonot Yuri Gagarin ise, uzaya giden ilk insan ünvanını kazanmaktadır (15 Nisan).
 - Sonunda Anayasa halk oyuna sunulur (9 Temmuz)...
 - Ve halk Anayasa'ya EVET der.
 - Eski dost, Almanya bu kez de emek müttefikliği talep etmektedir. Almanya İşçi Bürosu Müdürü Hans Mayer İstanbul'a gelerek Federal Almanya'nın Türk işçisine ihtiyacı olduğundan bahsedince, yeni bir serüven de böylelikle başlamış olur.
 - İstanbul'da tramvay kaldırılırken (12 Ağustos)...
 - Yassıada'da 202 gün süren duruşmalar bitmiş,
 - Ağustos sonuna yaklaşırken Berlin'in ortasında gerçek bir Çin Seddi yükselmeye başlamıştır (21 Ağustos).
 - Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan idam edilirken; (16 Eylül). Eski komitacı Celal Bayar'a kader bir kez daha gülecek, cezası yaş haddini aşığı için, müebbet hapse çevrilecektir!
 - 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamında si-

yaset de renklenmiş, yeni partiler kurulmaya başlamıştı: Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Memleketçi Cumhuriyet Partisi...

- Moda dünyasında Yves Saint Laurent rüzgarı eserken...
- Doğan Avcıoğlu, Yön dergisini çıkarıyor,
- Yılın Oscar'ı da "Batı Yakasının Hikayesi" adlı müzikale veriliyor... ve
- Dünya yeni yıla Twist yaparak giriyordu.

- 1962 - **Dış borç temel sorun** olmaya devam ederken ABD ile Sovyetler arasında önemli bir pazarlık meselesi haline gelmiştir. Sovyetler dış borç karşılığında Türkiye'nin tarafsız kalmasını isterken, ABD ise bu ileri karakolunu gözden çıkarmak istememektedir.
- Filiz Akın "Akasyalar Açarken" filmindeki rolüyle modern genç kız imajını yaratmaya çalışırken...
 - 27 Mayıs'a karşı olanlar, Anayasa'ya karşı sayılırken...
 - Ankara'da *ordu hükümete karşı ayaklanır. (2 Şubat) !*
 - 27 Mayıs'ın Paşası, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, *"Türk ordusu senin eserin olan bugünkü rejimi sana yıktırmak istiyorlar"* diye orduyu yatıştırmaya çalışırken, Cevdet Sunay da *"Cumhuriyet ve demokrasiyi her çeşit iç ve dış tahriklere karşı koruyacağız"* diyerek halka teminat vermektedir. Ne var ki, aynı Sunay kendi Cumhurbaşkanlığı sırasında bu sözlerini çoktan unutmuş olacaktı...
 - Mart ortasında ABD'den gelen 400.000 ton buğdayın hükümeti kısa bir süre için rahatlatacağı zannedilirken,
 - Milyonluk firmaların bile iflas etmesi önlenemeyecektir.
 - Milli İstihbarat Teşkilatı kurulur...
 - Toprak Reformu Kanunu çalışmaları sürerken,
 - Barzani'den kaçıp Türkiye'ye sığınan Irak'lıların sayısı 200 bini geçmiştir.
 - Anayasa Mahkemesi Kanunu kabul edilmiş (22 Nisan),
 - Yul Brynner İstanbul'a gelmiş...
 - Hükümetin genel af konusundaki görüşüne AP'nin katılmaması CHP'de sert tepkilere neden olunca, İsmet İnönü Başbakanlık'tan istifa etmiştir (21 Mayıs).

- Bir ay sonra İnönü yeniden Başbakan'dır (21 Haziran).
- İşçiler Türkiye çapında bir miting yapmaya hazırlanırken,
- Hükümet ise yeni bir pazar ümidi içindedir: Ortak Pazar !

*" Müşterek Pazar'a Ortak Üye Kabul Edildik.
Yunanistan ile eşit şartlar içinde Pazar'a katılıyoruz. Müşterek Pazar için intikal süremiz 22 yıl "*

(Tercüman, 25.7.1962)

- Dünya sinemalarında tartışmalara neden olan "Lolita" filmi ve 36 yaşında ölen sarışın bomba Marilyn Monroe, Ağustos ayının daha da sıcak geçmesine neden olacaktır.
- 1963 - Plânlı döneme girilmiş, **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı** (1963-1967) yürürlüktedir. Böylelikle yüksek bir gelişme hızının yaşanacağı 5 yıllık süreç de başlamış olur.
- Hükümet Af Tasarısı'nı kabul etmiş (14 Şubat) ama AP'nin tüm muhalefetine karşı, tasarıda siyasi af yoktur !
- ABD ve Sovyet Başkanları arasında kurulan özel telefon hattı ise soğuk savaşın icatlarından biri olarak tarihe geçecektir.
- Halk James Bond filmleriyle uğraşırken...
- Talât Aydemir Harb Okulu'nu öğrencilerin yardımıyla iki gün için ele geçirir (20-21 Mayıs).
- Ne var ki, Talât Aydemir ve arkadaşlarının ihtilal girişimine jet bombardımanı ile cevap verilir (21 Mayıs),
- Aydemir ve 35 arkadaşı idam cezasıyla yargılanacaklardır.
- Et fiyatları serbest bırakılırken (3 Temmuz),
- Özel sektör holdingleşmeye başlamış, "Koç Holding" kurulmuştur.
- 274 sayılı "**Sendikalar Kanunu**" ve 275 sayılı "**Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu**" yürürlüğe girmiştir (24 Temmuz).
- Lefter "Altın Şeref" madalyası almış (8 Ekim).

- Ve Türkiye önündeki 30 sene boyunca bıkmadan tartışacağı Ortak Pazar'a girmeye çabalamaktadır: "Ankara Antlaşması"...
- Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un adadaki Türklere özel haklar tanıyan Anayasa hükümlerinin, bundan böyle uygulanmayacağını bildirmesiyle birlikte (30 Kasım), Rum kesiminin saldırıları da başlar.
- ABD Başkanı J.F. Kennedy, Texas'ta dürbünlü tüfekle otomobili içinde vurulmasıyla (22 Kasım), birlikte cinayetler dizisi de başlar.
- Türkiye ise, yeni yıla azınlık hükümeti ile girmektedir; 3. İnönü Hükümeti (25 Aralık).

- 1964 - Güvenoyu alan hükümetin (30 Ocak) önünde aşması gereken çok önemli bir sorun vardır: Kıbrıs !
- My Fair Lady Oscar'ı alırken, Türkiye'de de bir film festivali düzenlenir: **Altın Portakal**.
 - Yılın ilk gününde Makarios Zürich ve Londra Anlaşmalarının kaldırılmasını ister !
 - Kıbrıs'a askeri müdahale kesinleşmiş, ama Johnson'ın İnönü'ye yolladığı ünlü mektubunda (5 Haziran) yer alan "Kıbrıs'a çıkarma yapamazsınız" şeklindeki gözdağına İnönü sadece "Geri bıraktık" diyerek ABD'nin gücünü kabul edecektir.

"Türkiye ile aramızda mevcut Temmuz 1947 anlaşmasının dördüncü maddesi mucibince askeri yardımın, veriliş maksatlarından gayri gayelerde kullanılması için hükümetinizin Birleşmiş Devletlerin muvafakatlerini alması icap etmektedir. Hükümetiniz, bu şartı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut şartlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Amerika'nın muvafakat etmiyeceğini size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim."

5.6.1964 Lyndon Johnson

- İnönü'nün Washington'u ziyareti (21 Haziran) dahi, sorunu çözemeyecektir.
- Temmuz ayı Kıbrıs'lılar için savaş (1 Temmuz) !

- Talât Aydemir ve Fethi Gürcan için idam (5 Temmuz) !
- İki yıldır kamuoyunu meşgul eden Şaki Koçero için ise ölümdür (5 Temmuz) !
- Lefkoşe'de serbest bölge kurulurken (7 Temmuz),
- "Susuz Yaz" filmi de Berlin Film Festivali'nde birincilik aldı.
- **Montaj Sanayii** hızla gelişirken, radyodan teyp ve pikaba, buzdolabından kamyonu, asansörden hesap makinesine kadar 74 firma montaja dayalı üretim yapmakta,
- Kredi noksanlığı ve bürokrasi piyasadaki durgunluğu arttırmakta,
- "Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu"yla (17 Temmuz), dükkân açıp mal satmak kurala bağlanmaktadır.
- Ağustos'un ilk haftası Türk jetleri Kıbrıs'a bomba yağdırırken,
- Emisyon dolayısıyla fiyatlar artmış, iflaslar da başlamıştır.
- Halk ise sıkıntılarını **Cola** içerek gidermeye çalışmaktadır.
- Ağustos sonu ise, gençlik hareketlerine sahne olacak, büyük kentlerde Amerika aleyhinde gösteriler düzenlenecektir.

*" Toprak reformu yurt çapında yapılamıyor.
En büyük aile işletmesi 2500, sulak arazide 125
dönüm olarak tesbit edildi".*

(Hürriyet, 2.10.1964)

- Sovyetler'de Kruşçef istifa etmiş, Brejnev parti sekreteri olmuştur (15 Ekim).
- II. Savaş'tan sonra ve ilk kez bir Türk Dışişleri Bakanı Moskova'yı ziyaret ederken (30 Ekim)...
- Johnson Amerika'nın 38. başkanı seçilmiştir (3 Kasım).
- Türkiye'de de değişim rüzgârları esmektedir. Gümüşpala'nun ölümüyle AP'de boşalan başkanlık koltuğu yarışında, Saaddettin Bilgiç'in rakibi, "**Barajlar Kralı**" lâkabı ile tanınan Süleyman Demirel'dir.
- Ve Celal Bayar tahliye edilir (4 Kasım).

- Hayat pahalılığı ve işsizlik her geçen gün artarken 200 bin Türk işçisi G. Amerika'ya gitmek için müracaat etmekte,
- **İlk açık kalp ameliyatı** Dr. Siyami Ersek tarafından yapılmaktadır.
- AP Kongresi'nde Demirel ve Bilgiç arasındaki başkanlık yarışını 520 oy farkla **Süleyman Demirel** kazanır.

- 1965 - Sir Winston Churchill ölmüş (24 Ocak),
- Türkiye, nükleer güç birliğinden çekilmiştir.
 - Amerika **Kuzey Vietnam**'ı bombalamaktadır.
 - İnönü Hükümeti istifa eder (12 Şubat).
 - Suat Hayri Ürgüplü başbakan olur (16 Şubat). Yeni kurulan koalisyon hükümetinin Meclis dışından gelen bir de Başbakan Yardımcısı vardır: Süleyman Demirel.
 - Dış borçlar 10 milyar lirayı aşmış, bir yılda fiyatlar % 25-30 artmıştır.
 - Uzakta ilk Amerika'lı !
 - Türkiye ise doğum kontrolünü öğrenmeye çalışmaktadır.
 - Cezayir'de ihtilal (19 Haziran) sürerken...
 - Temmuz'da CHP partiler yelpazesindeki yerini ilan eder: Orta'nın Solu !
 - Demirel, "Ekonomi gelişme halinde, enflasyon yoktur" derken,
 - İşportacılar, "'Vermedik rüşvet, kesildi kismet" diye yürüyüş yapmaktadırlar (29 Temmuz).
 - CKMP'nin Başkanlığına eski Turan'cı, sonra 27 Mayıs'çı olan Türkeş seçilir (1 Ağustos).
 - 624 sayılı yasa ile örgütlenme hakkını kazanan memurlar sendikalaşırken...
 - Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulur.
 - Eylül'le birlikte **Pakistan ile Hindistan** arasında savaş başlamış,
 - Almanya yıl sonuna kadar 30.000 işçi daha alacağını bildirmiştir.

DEVİR-İ SÜLEYMAN

- 10 Ekim seçimlerinden AP oyların % 53'ünü alarak, iktidar olarak çıkar.

10 EKİM SEÇİMLERİ

	Oy (%)
AP	53
CHP	28
MP	6
YTP	4
TİP	3
CKMP	2

- Yaşar Kemal ve Orhan Kemal, Türk romancılığında yepyeni bir sayfa açıyordu.
- 1966 - Pahalılıkla başetmeye çalışılırken, Demirel yurt dışında çalışan işçilere de tasarrufta bulunmalarını önerir.
- Sümerbank'ın kumaş fiyatlarını ucuzlatmasından...
- İki gün sonra 3000 tekstil işçisi greve gidecek ve polisle çatışacaklardır (7 Şubat).
- Bu arada Türk-Sovyet Ticaret Anlaşması imzalanmıştır (18 Şubat).
- Doğu'da deprem (7 Mart)...
- Mart sonunda Cevdet Sunay artık Cumhurbaşkanı'dır.
- 1962'de 8 milyar lira olan yatırımlar % 15 artarak 14.3 milyara yükselmiştir.
- Nazım Hikmet'in Memleketimden İnsan Manzaraları yayımlanmıştır.
- AP Senato seçimlerinden de zaferle çıkmıştır (5 Haziran),
- Keban Barajı'nın temeli atılmıştır (12 Haziran).
- Cevdet Sunay, Celal Bayar'ı affederken (8 Temmuz),
- Meclis de af tasarsını tümüyle kabul eder (11 Temmuz).
- Vergi cezaları affa uğrarken (18 Temmuz),
- Kömüre zam yapılır (30 Temmuz).
- Ve... "Çürük" diye işten atılan işçiler ölüm yürüyüşüne çıkarlar (15 Ağustos).

VE BİRKAÇ MANŞET

- * "Doğu'da korkunç deprem, 545 ölü..."
(Milliyet, 20.8.1966).

- * *"İşçiler Bayan Demirel'e ayakkabı gönderiyor".*
(Milliyet, 29.8.1966)
- * *"Kral Faysal Ankara'da".*
(Tercüman, 30.8.1966).
- * *"İşçiler Atatürk'e telgraf çektiler".*
(Milliyet, 31.8.1966)
- * *"730 km. yürüdüler ve ölüm kervanı İstanbul'a vardı".*
(Milliyet, 1.9. 1966)

- 27 Mayıs'ın Cemal Ağa'sı ölmüş (10 Eylül),
- Ülkede faaliyet gösteren şirketlerin sermayeleri son 5 yılda toplam 582 milyon lira artarak, 919 milyon liraya ulaşmıştır.
- Sanayi Bakanı ise, Eylül sonunda iş adamlarını solcularla mücadeleye çağıracaktır.
- CHP'nin Ekim ayında yapılan 18. Kurultay'ından yeni bir parti genel sekreteri çıkar: Bülent Ecevit.
- Hükümet dış siyasette özellikle ikili ilişkilere önem veriyor. Türk-Arap, Türk-Bulgar, Türk-Yugoslav ilişkileri geliştiriliyordu.
- Aralık sonunda Türkiye'ye gelen Sovyet Başbakanı Alexei Kosigin ise, Türkiye için sadece ilk kez gelen bir Sovyet Başbakanı değil, aynı zamanda ucuz teknoloji demektir.
- Yılın son günlerinde Ambarlı santrali açılır (23 Aralık).

1967 - Nijerya'da iç savaş yaşanırken...

- Çin hidrojen bombasını denemiş,
- Dr. Barnard G. Afrika'da ilk kalp naklini gerçekleştirmiş,
- Bülent Ecevit yılın adamı seçilmiştir.
- Grevler devam etmekte, 27 Mayıs'ın "Olur mu böyle olur mu"su grev marşı halini almıştır.
- Ant ve Türk Solu dergileri yayınlanırken...
- İskenderun-Batman Petrol Boru Hattı (4 Ocak)... ve,
- Türkiye'nin en büyük ve en yüksek binası "GİMA" açılmış (9 Ocak),
- İlk Türk otomobili "Anadol" piyasaya çıkarken (11 Ocak)...

- Tramvayları satacak yer aranmaktadır.
- I. Plan sürecinde tarımdan sanayiye doğru yapısal bir değişim yaşanmış, toplam gelirler içinde tarımın payı % 41.1'den % 36.8'e düşerken, sanayinin payı % 16.7'den % 18.6'ya yükselmiştir.
- Yine de özel sektör yatırımları istenilen ölçüde imalât sektörüne kaydırılamamış, konut yapımı çekiciliğini devam ettirmiştir.
- İhracata yönelik tarım ürünleri üretimi artınca, ihracat plân hedeflerini aşmış,
- Ne var ki, işçi dövizlerinin beklenilenin üstünde artması ve dış borçların zamanında sağlanamaması nedeniyle dış açıklar artmıştır.
- Sadece İstanbul'da 40 yeni fabrika üretime geçerken...
- Türkiye Milli Talebe Federasyonu kapatılmakta (19 Ocak),
- İstanbul'da ısı hızla düşerken, et fiyatları da tersine hızla yükselmektedir.
- İşki, sigara, çimento ve şeker zamları birbirini izlerken...

GAZETELER

- *" *Demirin tonuna 160 lira zam yapıldı*".
(*Milliyet*, 16 Şubat 1967)
- *" *Grevciler aileleriyle demiryoluna yattı*".
(*Milliyet*, 19 Şubat 1967)
- *" *Marlon Brando özel ve güzel sekreteri ile İstanbul'a geldi*".
(*Tercüman*, 20 Şubat 1967)
- *" *Devlet Baba 'Zam'lara başlayınca, kız babaları da başlıklara zam yaptı*".
(*Tercüman*, 2 Mart 1967)
- * *Almanlar, Türkiye'den daha çok "kadın işçi" istiyorlar*.
(*Tercüman*, 3 Mart 1967)
- *" *Esnaf, fukaranın zeytin ve peynirine % 60 zam yaptı*".
(*Tercüman*, 14 Mart 1967)

- Ve TÜRK-İŞ'ten ayrılanlar **DİSK**'i kurar (12 Mart).
- Yunanistan'da "**Albaylar Cuntası**" olmuştur (21 Nisan).

" İki adım geri gitti biri
suçluyu belirtmek için
öteki ellerini cebine soktu
suçluyu tanımlamamak için
üçüncüsü gözlerini kapattı
görmemek için .
Üçünü de kurşuna dizdiler."
(Yannis Ritsos, *Graganda*)

- CHP'nin değişen çehresiyle birlikte ayrılıklar başlayacak...
- Mayıs ayında Turhan Feyzioğlu Güven Partisi'ni kuracaktır.
- Sabancı holdingleşmiş,
- İlk Türk televizyonu piyasaya çıkmış,
- Başta dokuma ve örme sanayii olmak üzere, montaj, plastik eşya ve ilaç, kimya sanayiinde faaliyet gösteren firmalarıyla Türk özel teşebbüsünde **tekelleşme** eğilimleri de başlamıştır.
- Almanya'da işten çıkarılan 30 bin Türk işçisi aslında yaklaşmakta olan **krizin** de habercisidir !
- Nasır, Akabe Körfezi'ni kapatınca (23 Mayıs),
- İsrail ile 5 Arap ülkesi arasında 6 gün sürecek **3. Arap İsrail Savaşı** da başlamıştır (5 Haziran).
- İthal ikameci politikalar doğrultusunda, yerli otomobil üretimini teşvik etmek için bedelsiz otomobil ithali kısıtlanır (9 Haziran),
- Hacettepe Üniversitesi kurulur (3 Temmuz);
- Kemal Tahir **Devlet Ana'yı** yayınlarken,
- Demirel de bir günde 6 tesis açıp, 5 temel atmaktadır.

DEPREM VE SONRASI

- Adapazarı depreminden (23 Temmuz)...
- İki gün sonra Papa İstanbul'a gelir (25 Temmuz),
- Depremler devam etmektedir. Doğudaki yeni depremde 110 kişi ölmüştür (27 Temmuz).
- Yolsuz, elektriksiz, okulsuz köyler, fiyat pahalılığı ve skandallar sürerken Başbakan Demirel, "Kalkınma

para değil, gönül meselesidir" diyerek halkı yürekletirmekte;

- Birkaç gün sonra İzmir rafinerisinin temelini atarken de (17 Ağustos)...
- 17 milyar 71 milyon lira dış borcu unutup "Bütün petrol tesisleri millidir" diyebilecektir !
- Yemen'de ihtilal yaşanırken (6 Kasım)...
- Kasım ortalarında Kıbrıs'ta yeniden çarpışmalar başlamış.
- **Kıbrıs Bunalımı:** Meclis hükümete Kıbrıs bunalımının aşılması için, Silahlı Kuvvetler'in kullanılması için yetki vermiştir.. (16 Kasım)
- Ama Hazine'nin nakit açığı da 3 milyar lirayı aşmış,
- Bütçe açığı 2 milyar 807 milyon liraya,
- Dış borç tutarı 1.3 milyar \$'a yükselmiştir.
- 1968 - **II. Beş Yıllık Kalkınma Planı** yürürlüğe girmiş,
- Boğaz Köprüsü ihale olunmuş,
- Ankara'da TV yayını başlamıştır (31 Ocak).
- Zonguldak'ta binlerce işçi yürüyüşe geçer (6 Şubat),
- Meclis ise kanlı kavgalara sahne olmakta, AP'liler TİP'lileri dövmektedir.
- Avrupa yine krize girmek üzeredir ! Altına hücumu önlemek için Londra, Zürih, Beyrut, Frankfurt, Viyana, Johannesburg Borsaları kapanır (14 Mart) !
- Milli Türk Talebe Birliği'nde örgütlenen sağcı gençlik "Şahlanmış Mitingi"ni yapar...
- Ülkü Ocakları'nın örgütlenme çalışmaları sürerken...
- **Fikir Klüpleri Federasyonu Başkanlığı'na Doğu Perinçek seçilir.**
- Türkiye'de ilk defa böbrek nakli yapılmış (29 Mart),
- Nobel Barış Ödüllü zenci lider Martin Luther bir beyaz tarafından öldürülünce (5 Nisan), Amerika karışmış,
- Ankara'da ise **başörtü sorunu** nedeniyle öğrenci boykotu başlamıştır (14 Nisan).
- Öğrenci olayları tüm dünyada devam etmekte, Paris caddeleri savaş alanına dönmektedir.

1968 OLAYLARINDAN BİRKAÇ KARE...

"15 bin Fransız öğrenci gaz bombası ile dağıtıldı".

(Milliyet, 10.5.1968)

"Reform isteyen gençler Sarbonne'u işgal etti.

(Milliyet, 15.5.1968)

"Öğrenci gösterileri genişlerken, birçok fabrika ve firmayı işgal eden işçiler, yöneticileri rehin aldı".

(Milliyet, 18.5.1968)

"Fransa'da işçilerin yarısı grevde".

(Milliyet, 22.5.1968)

"De Gaulle Meclisi Feshetti".

(Milliyet, 31.5.1968)

- Türkiye'deki gösteri biçimlerine yeni bir tür daha katılmış,
Dolmabahçe Camii'nde ilk toplu namaz kılınmıştır (19 Mayıs).
- Derken, Robert Kennedy vurulur (5 Haziran).
- DTFC'de başlayan boykota (10 Haziran) İstanbul Üniversitesi de katılacak, Hukuk Fakültesi ve Rektörlük işgal edilecek (12 Haziran),
- Bir süre sonra üniversite kapatılacak (24 Haziran),
- Kamuoyunun ilgisi ise Temmuz başındaki Hülya Koçyiğit ile futbolcu Selim'in nikahında odaklanmıştır.
- İşçiler Derby Lastik Fabrikası'nı işgal eder...
- Ülkücü Komando Gençliği'nin ilk eğitim kampı İzmir'de açılırken...
- Doğan Avcıoğlu'nun Türkiye'nin Düzeni adlı eseri elden ele dolaşmaktadır.
- 6. Filo İstanbul'a gelmiş (15 Temmuz),
- Hemen akabinde de Audrey Hepburn İstanbul'a gelmiştir (16 Temmuz).
- 6. Filo'nun gelişinin 3. günündeki protesto gösterisinde (17 Temmuz), Filo erleri Dolmabahçe'de denize kovalanırken çıkan çatışmanın bilançosu ise 40 yaralı ve 1 ölüdür.

- Dolmabahçe'de başlayan protestolar Beyazıt'ta da devam edecek (20 Temmuz)...
- Ve Demirel ünlü vecizelerinden birini daha söyleyecektir: "Demokrasiyi sokağa boğdurmayaacağız".
- Çekoslavakya'daki özgürleşme hareketleri ile başlayan "**Prag Baharı**" ise askeri müdahale ile bastırılacak,
- Varşova Paketi'nin 5 üyesi davet edildikleri gerekçesiyle Çekoslavakya'yı işgal ediverecektir (21 Ağustos).
- Gıda mallarının fiyatları % 100 artarken...
- Kavel fabrikasını işçiler işgal eder (9 Eylül).
- Ekim sonuna doğru De Gaulle, Türkiye'ye gelmiş (25 Ekim),
- Nixon ABD'ye başkan olmuştur (6 Kasım).
- Öğrenci eylemleri, grevler, işgaller ve yürüyüşler devam ederken,
- Demirel'in öylesine söylediği, "Sokaklar eskimez, takat'ı olan yürür" deyişi 25 yıl süreyle demokrasinin tarifinde kullanılacaktır !
- Kasım ortasında para krizine giren Avrupa'da belli başlı borsalar kapatılırken...
- 1969 - Türkiye'de ilk kez kalp nakli yapılıyor ve takma kalpli kadın 18 saat yaşıyordu (6 Ocak).
- Denizli'de grev...
- İşçilerin Singer fabrikasını işgali (10 Ocak)...
- Sümerbank işçilerinin polisle çatışması..
- Uzayda, ilk defa **uydu istasyonu** kurulmakta (16 Ocak)....
-ve Sümerbank'ta, 10500 işçi **greve** gidiyordu (22 Ocak).
- CKMP gerçek kimliğine kavuşarak Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını aldı (9 Şubat).
- Ve **Kanlı Pazar** ! (16 Şubat). 6. Filo'yu protesto eden gençliğe bu kez sağcılar saldırmış ve bilanço **2 ölüye** çıkmıştır.
- ODTÜ'ni polis devralırken (13 Nisan)...
- Atatürk Kültür Merkezi (AKM) törenle açılıyor (12 Nisan),
- De Gaulle Cumhurbaşkanlığı'ndan istifa etmiş (28 Nisan), De Gaulle devri sona ermiştir.

- Raquel Welch İzmir'de film çevirmeye başlamıştır.
- Ankara İmran Öktem olayını yaşarken (3 Mayıs)...
- Vehbi Koç politikacı ve iş adamlarını "İktisadi tedbir alınmazsa, demokrasi tehlikeye düşer" diye uyararak göreve çağırıyordu !
- 1960'dan bu yana fiyatlar % 212 artarak, gelir dağılımı hızla bozulurken, piyasada para darlığı sürüyor...
- Hazine'nin açığı 3 milyarı aşıyordu.
- Halk, Migros ve pazar yerlerine hücum ederken
- Banka kredileri işlemez hale gelmişti.
- ...VE - İnsanoğlu aya ayak basıyor. Armstrong ve Aldrin aya ilk ayak basan insan ünvanını alıyordu (20 Temmuz).
- Ereğli Demir-Çelik'te 4000'in üstünde işçinin greve gitmesinden (12 Ağustos)...
- 10 gün sonra büyük işçi mitingi yapılır (24 Ağustos).
- 11 Ekim Genel Seçimleri'nde AP yine iktidardır. Meclis parti enflasyonu yaşamaktadır.

11 Ekim 1969 Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Dağılımı

AP	256
CHP	143
GP	15
TBP	8
MP	6

- Hayat pahalılığını ve Amerika'yı protesto eden miting ve yürüyüşler devam ederken,
- Yeni yıla 15 gün kala bütün fakülteler süresiz boykota giderler.
- Ayın sonuna doğru yapılan "İkaz Mitingi"ne ise 5000 kişi katılmıştır (28 Aralık).
- 1970 - Polonya ve Almanya arasında varolan sınırların devam edeceğini Antlaşma'ya bağlamış.
- İlk Çin uydusu uzaya fırlatılmıştır.
- Türk siyaseti renk karmaşası içindedir. Ocak ayıyla birlikte sağ kanada yeni bir parti daha katılmıştır; Milli Nizam Partisi.
- Basının "Zoraki Diplomat" adını taktığı Dubçek, An-

kara'ya konsolos olarak gelirken, yıllar sonra Çekoslovakya'nın devlet başkanı olacağı kimin aklına gelirdi ki ?

- Ekonomik bunalım içinden çıkılmaz bir hale gelmiş AP içinde çatırdamalar başlamıştır.
- Her türlü tüketim malıyla birlikte, kiralar da artınca işçilerin protestolarına memurlar da katılır.

" *Demirel'in mektubu açıklandı:*

Memurlar boykot yapamaz".

(Milliyet, 2.2. 1970)

- Meclis'teki bütçe oylaması AP'nin sonunun geldiğinin açık bir göstergesidir. 41 AP milletvekili muhalefetle birlikte olumsuz oy verip bütçe reddedilince (11 Şubat)...
- Hükümet çekilir.
- **Boğaz Köprüsü'nün** temeli atılmış (20 Şubat)...
- Yeni hükümet Demirel'in başkanlığında kurulmuş...
- Gediz'deki deprem 1000'e yakın insanın ölümüne neden olmuş (29 Mart)...
- Nisan'ın ilk haftası, öğrenci olayları nedeniyle üniversite kapatılmıştır.
- Maden işçileri ocaklara inmemekte (20 Nisan)... ve olaylar hızla büyümektedir.
- Amerikan askerinin Vietnam'dan sonra, Mayıs başında da **Kamboçya'ya** girmesi, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de Amerikan aleyhtarı gösterilerin artmasına neden olur.
- Ayın ortalarına doğru da **İş Kanunu** iptal edilir. Zamlar devam etmekte... Demirin tonuna 700 lira zam yapılması tüccarı mutlu ederken, inşaat sektöründe durgunluğu getirecektir.
- "**Büyük Türkiye**" düşüne uygun bir şekilde artan nüfus, 35.5 milyona dayanmıştır.
- 1.406.100 işçi İş Yasası kapsamına girerken; 2.088.219 işçi 737 sendikada örgütlenmiş,
- DİSK'in İstanbul'da düzenlediği işçi yürüyüşüne 100 binin üstünde işçi katılmıştı (15-16 Haziran).
- **15-16 Haziran İşçi Yürüyüşü**, polis müdahalesi sonucu ölen 2 işçi ve 1 polis dışında hiçbir olaya neden olmadan sona erecek...

- Yine de, ertesi gün ilan edilen sıkıyönetimle DİSK yöneticileri gözaltına alınacaklardı.
- 26'lar AP'den çıkarılırken (25 Haziran).
- Demirel, hâla ekonomik ve siyasi istikrarın var olduğunu iddia etmektedir.
- 29 Temmuz'da çıkarılan 1318 sayılı "Finansman Kanunu" vergileri arttırırken katı bir istikrar paketinin de sanki habercisidir.
- Döviz karaborsaya düşüp, karaborsa fiyatıyla 1 \$ 11.50 lira, 1 DM 3.45 lira olunca...

10 AĞUSTOS GÜNÜ- Ortaya çıkan döviz darboğazını gidermek, iç ve dış fiyatlar arasında dengeyi kurmak amacıyla Türk lirası devalüe edilerek dolar 15.15 liraya yükseltilir.

- Kapıdaki zamlar birer birer kendini göstermekte; şeker, gaza, benzine yapılan zamları ekmeğe, dolmuşa, lastiğe yapılanlar izleyecektir.
- 10 Ağustos Kararları'na verilen **kredi notu ise 1 milyar dolardır.**

10 AĞUSTOS KARARLARI ARDINDAN...

* *Ecevit: "Devalüasyon ekonomimizi bataktan kurtarmaz".*

(Milliyet, 12.8.1970)

* *Demirel: "Aşırı tüketimden kaçınmak lâzımdır".*

(Milliyet, 23.8.1970)

* *Demirel: "Enflasyon tehlikesi yok".*

(Milliyet, 27.10.1970)

* *"ABD, Demirel'den afyon kaçakçılığına karşı garanti istiyor".*

(Milliyet, 14.11.1970)

- Halk Birliği'nin (Unidad Popular) adayı Salvador Allende, Şili devlet başkanlığına seçilmiş (4 Eylül).
- Behice Boran Ekim ayında yapılan TİP Kongresi'nde genel başkan olmuş,
- AP'den ayrılanların Demokratik Parti'yi (DP) kurmasından (18 Kasım)...

- birkaç gün sonra imzalanan "**Ankara Antlaşması Katma Protokolü**"yla Türkiye AET'ye geçiş dönemini başlatmak için ilk adımı atmaktadır. Ne var ki, buna hiç mi hiç hazırlıklı değildir (23 Kasım).
- Atatürk Kültür Merkezi 26 Kasım günü "Cadı Kazanı" adlı oyun sırasında yakılır. Fail-i meçhul zincirindeki halkalara da bir yenisi eklenir.
- Sol kesim kendi içinde ortaya çıkan THKO ve THKPC gibi çeşitli fraksiyonlara ayrılırken, "Tam bağımsız Türkiye" sloganıyla yepyeni örgütlenmeler oluşur.

DARBE VE ŞAL

- 1971 - Çin, Birleşmiş Milletler'de temsil edilmeye başlanmış,
- Hindistan-Pakistan Savaşı sonunda Doğu Pakistan Batı'dan ayrılıp "Bengladeş" adıyla ayrı bir devlet olurken,
 - ABD de Çin ve Sovyetler'e karşı "yumuşama siyaseti" ne girmişti.
 - Türkiye ise Ocak ayıyla birlikte ilk kez ideolojik amaçlı banka soygunlarıyla karşılaşacaktı.
 - Türkiye'nin bir otomobil fabrikası daha vardır (12 Şubat). İtalya'nın dev FIAT şirketi Türkiye'de TOFAŞ ortaklığı içinde Murat marka araba üretecektir.
 - THKO'nun bir Amerikan çavuşunu kaçırmamasından birkaç gün sonra, İstanbul Üniversitesi süresiz kapatılır.
 - Birkaç hafta sonra da 4 Amerikan subayı yine THKO tarafından kaçırılır (3 Mart)...
 - Ve... Deniz Gezmiş yakalanır (16 Mart).

TARİH 12 MART - Türk Silahlı Kuvvetleri Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanları'na bir muhtıra verir: 12 Mart Muhtırası !

*" Ordu ulti-mat-om verdi. Demirel istifa etti.
Milli Hükümet kurulmazsa ordu idareye el koyacak".*

(Hürriyet, 2.3. 1970)

- Nihat Erim Başbakan olur (1 Mart).
- Ecevit'in parti genel sekreterliğinden istifası CHP'yi karıştırırken...

- Erim, "partiler üstü" ve "beyin takımı" diye adlandırdığı hükümetini kurar (26 Mart).
- Bir ay sonra da sıkıyönetim ilan edilir (27 Nisan) !
- Dev-Genç, Ülkü Ocakları ! Doğu Kültür Ocakları TİP ve TÖS kapatılır.
- Yılmaz Güney ve beş sinemacı Dev-Genç'i destekledikleri savıyla gözaltına alınırlar.
- İsrail Başkonsolosu Elrom, meçhul kişilerce kaçırılarak öldürülür (18 Mayıs).
- Bir yıl önce imzalanan AET Katma Protokolü CHP'den gelen olumsuz oylara rağmen, Meclis'te onaylanmıştır.
- Haşhaş ekimi ABD'nin baskısı üzerine Temmuz ortasında yasaklanırken...
- Amerika'ya bağımlı olmadığı izlenimini vermek için yapılan göstermelik bazı davranışlar da vardır. Örneğin; Robert Kolej'in üniversite kısmının adı Boğaziçi Üniversitesi diye değiştirilir (9 Eylül). Bu, ABD'yi rahatsız etmeyecek, aksine onaylayacaktır. Zira, daha 10 yıl önce Dr. Richard Podol:

" Amerikan değerlerini benimsemiş Türk yönetici yetiştirme işi başarıya ulaşmıştır... Önemli merkezlerde Amerikan eğitimi görmüş bir Türk'ün bulunmadığı bir bakanlık ya da bir iktisadi devlet teşebbüsü hemen hemen kalmamıştır. Halen bulundukları kuruluşlarda ilerici kuvvet niteliği taşımakta olan bu kimselerin kısa zamanda genel müdürlük ve müşavirlik mevkilerine geçmeleri beklenir..."

(Podol Raporu, Yön Sayı: 208)

- Bu kadar kargaşa arasında Türkiye güzeli Filiz Vural'ın Avrupa Güzeli seçilmesi moralleri biraz düzeltmiştir ama...
 - Erim Kabinesi'nden 11 reformcu bakanın istifası (3 Aralık) siyasi krizi daha da arttıracaktır.
- 1972- Sanki bir skandallar yılıdır. **"Watergate Skandalı"** ABD ile birlikte dünyayı karıştırırken...
- AET, Avrupa Serbest Ticaret bölgesi'nde yer alan ülkelerle sınai ürünlerde serbest ticareti öngören bir anlaşma imzalamıştır.

- Ekonominin durumu hiç de iç açıcı değildir;
 - Üretim tarımsal niteliğini devam ettirmekte,
 - Toplam yatırımlar II. Plan hedeflerinin altında kalırken, tüketim harcamaları hedefi aşmış; buna göre toplam yatırımların GSMH'daki payı % 21 iken, tüketim harcamalarının payı ise % 80.4'e ulaşmıştır.
- Ekonominin dış kaynaklara bağımlılığı önlenememiş,
- İhracatta sanayi ürünleri yönünde sağlanmak istenen yapısal değişim gerçekleştirilememiş,
- Dış ticaret açığı son 4 yılda 4 kat artarak 10.470.2 milyon liraya varmış.
- Tek umut işçi dövizlerinde görülen artışlardır. 4 yılda 421 milyon mark'a ulaşmıştır.
- Banka soygunları, bombalamalar tüm hızıyla devam ederken, Mahir Çayan ve 10 arkadaşı , Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarını önlemek için 3 İngiliz'i kaçırmışlar...
- Birkaç gün sonra da, Kızıldere'de imha edilmişlerdir (30 Mart). Olaydan sadece Ertuğrul Kürkçü tesadüf sonucu yaralı olarak kurtulacaktır.
- Nihat Erim Hükümeti istifa etmek zorunda kalmış (17 Nisan),
 - Bülent Ecevit CHP Başkanlığına seçilmiştir.
 - Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan 6 Mayıs'ta idam edilir.
 - 1971 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, Şili'nin Paris Büyükelçisi Pablo Neruda ise, askeri darbeden hemen sonra hükümetin yaptığı açıklamaya göre ölmüştür.

" Ölü gözler ölmedi eceliyle,
 Öldürdüler, öldürecekler gene.
 Ölecek dünyanın bütün gözleri,
 Çünkü dünyamız her gün,
 kaç kez, durmadan ölmekte.
 Ölüm ölürse eğer,
 artık ölmeyecek hiç kimse,

**Ölümü öldürelim gelin,
o bizi öldürmeden önce".**
(Pablo Neruda. *Joaquin Murieta'nın İhtişam ve Ölümü*, 1967).

- 1973 - İngiltere, Danimarka, İrlanda artık AET'ye üyedirler.
- Paris Barışı yapılmış; ABD Vietnam'dan çekilmektedir.
- Ve IV. Arap - İsrail Savaşı !...
- III. Plan Dönemi başlamış, ekonomide sanayiye doğru yapısal bir değişim amaçlanmaktadır;

" ..Kısa dönemde bazı iktisadi ve sosyal haklarda özüne dokunulmaksızın ciddi ve disiplinli fedakârlıkların benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu fedakârlıklar, bir yandan milli yücelme ilkiüsünün, öte yandan devletin iktisadi ve sosyu* ödevlerinin yeterince yerine getirilmesinin teminatı olacaktır".

(III. Beş Yıllık Kalkınma Plânı)

- Senenin ilk gününden itibaren AET kurucu üyeleriyle Türkiye arasında geçiş dönemi hükümleri yürürlüğe girer. Bundan böyle ekonomik nedenlerle başları sıkıldığında ABD'ye sığınanlar, siyasette de bir sığınak bulmuşlardır. Parlamenter demokrasinin varlığıyla Avrupa Pazarı'nda varolabilmek aynı anlama gelecektir.
- Ortak Pazar'a üye ülkelerin sanayilerinin % 15-30'unun ABD'li şirketlere ait olduğu nedense gözden kaçırılacaktır.
- Türkiye yeni kurulan sanayilerini, sınai ürünleri kapsayan Serbest Ticaret Antlaşması'na karşı korumak isteyip, bunu III. 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtince,

" AET Genel Sekreteri E. Noel, Plan bürolarında basılmış tedbirlere iltifat etmeyeceğini, serbest mübadelenin sanayileşmeyi önleyeceği önerisini reddettiğini söyleyecektir ".

(Doğan Avcioğlu, *Türkiye'nin Düzeni*)

- Yurt dışına işçi göçüne üniversite mezunları da katılmıştır.

- " Yüzbinleri aşan adale gücü ile Batı Avrupa'nın yedek işçi ordusunu güçlendirirken, ayrıca bu ülkelerin kurmay heyetlerini de beyin göçünü teşvik suretiyle kuvvetlendirirsek, kalkınma için çırpınan güzel Anadolu'muzu kime bırakacağız ? En değerli kaynağı olan yetişmiş insan gücünden isteyerek ve bilerek kendini yoksun bırakan birçok ülke, yalnız çocuklar ve yaşlılardan oluşan bir nüfus, sadece tüketime yönelik, dışa bağımlı bir bölge haline gelmez mi? "

(Nermin Abadan, Milliyet, 7.3.1973).

- **Fahri Korutürk Cumhurbaşkanı** olmuş (6 Nisan)..
- TPAO'ya Ege kıta sahanlığında petrol arama izni verilmiş,
- Ve Yunanistan ile Ege sorunu yaşanmaya başlanmıştır.
- İstanbul, Uluslararası bir festivalin heyecanı içindedir. Uluslararası İstanbul Festivali
- Haşhaş ekimi yine gündemdedir !
- İthal ikameci politikalarla korunan özel sektör, 71 darbesiyle toplu sözleşme ve grev hakkını kaybeden emek piyasasından ucuz emek, KİT'lerden de düşük fiyatla ara ve yardımcı mal sağlayarak iç pazara yönelik üretim ve büyümeye devam ederken...
- 16 Şubat'ta 13.85 TL olan dolar, 15 Ağustos'ta 14.00 TL'ye yükselmiştir.
- General Pinochet Devlet Başkanı Allende'ye karşı yaptığı darbe sonucu iktidarı ele geçirmiş (11 Eylül), Şili'de kanlı va karanlık günler başlamıştır.
- 14 Ekim genel seçimlerinden CHP toparlanmış, MSP ise 3. Büyük parti olarak çıkacaktır.

" *MSP, Egemenlik Ulusundur*" ilkesini görünüşte yadsımakla birlikte, "*Hakimiyet Allah'ındır*" ilkesini de ortaya koyuyor ve bu niteliği ile kimilerinin gözündeki "*çağdışı*" bir siyasal kuruluş özelliğini taşıyordu. MSP'nin ekonomik tavrı gözönüne alınırsa, bu suçlamanın haklı olmadığı açıktır...1973 seçimlerinde MSP, Türkiye'nin her yanında oy aldı. Ancak en yoğun

oy topladığı bölgeler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmış yöreleri ile Türkiye'nin geleneksel olarak "Alevi Yöreleri" olarak adlandırılabilen ve Alevi yurttaşların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler oldu..."

(Toktamış Ateş, Kemalizm'in Ötesi).

- Cumhuriyet artık yarım asırlıktır.
- 50'nci yılın kutlandığı gün Boğaz Köprüsü de açılır. Yıllar önce buzullarla biraraya gelen kentin iki yakası bu kez insan aklının ve emeğinin sonucu birleşmiştir.
- Kasım sonuna doğru Almanya artık işçi kabul edemeyeceğini, süresi dolan işçileri geri göndereceğini açıklayınca...
- Türk ekonomisi sürekli akacağından emin olunan önemli bir döviz musluğunun kuruma tehlikesiyle karşılaşacak,
- Türk işçileri için ise, Almanya asıl bundan sonra "acı vatan" olmaya başlayacaktır.
- MHP kırsal kesimde ve kentlerin marjinal işlerle uğraşanları arasında hızlı örgütleniyor ve Genel Başkanı toplumun şiddet eğilimini körüklemeye devam etmektedir:

" Emanet olan davayı kucakladım. Hiçbir şeye aldırmadan yürüyorum. Beni takip edin. Geri dönersem vurun. Davadan geri dönen herkesi vurun"

(Alparslan Türkeş, 1 Ekim 1973)

- Enerji darboğazı başlayınca, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde yaşam elektrik kesintilerine göre biçimlenir.
- Türk siyaseti en önemli ismini, İsmet Paşa'yı yitirmiş tir.
- II. Savaş sonrasının refah ortamı ve 1960'ların getirdiği özgürlükler dünyası yavaş yavaş geçmişe gömülmekte...
- Ve dünya yeni bir krizle karşılaşmaktadır !
- 1973 sonuyla birlikte OPEC petrol fiyatlarını 4 katına çıkarır.
- OPEC, fiyat artışlarından kaynaklanan gelirlerini beklenilenin tersine dış ticarete kanalize etmektense,

uluslararası bankalara ve altına yatırmayı tercih etmektedir.

- Dünya piyasalarında altın fiyatları yükselirken, üretim yavaşlamakta ve işsizlik artmaktadır...
- İthalâtçı ülkelerde ise satınalma gücü hızla düşmektedir.
- Dünya durgunluk içinde enflasyona (stagflasyon) girmiştir !!!
- Hükümet ise petrol zammını halka doğrudan yansıtmayarak, sübvansiye etmeyi tercih etmekte, böylelikle bunalımı ileriki yıllara kaydırtmaktadır.
- Tüketim harcamaları artarken faizlerin düşürülmesi bankaların tasarruf mevduatı hesaplarında düşüşlere neden olmakta; 1972'de % 31.2 olan vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı, % 27.7'ye geriliyordu.

1974 - Yıl darbelerin yılıdır.

- Portekiz'de askeri darbeyle diktatörlük son bulurken...
- Skandallar Nixon'ı yerinden etmiş,
- Etiyopya'da Cumhuriyetçi darbeyle saltanat son bulurken...
- Yunanistan'da Cunta devrilmiş, yeniden demokrasiye dönüşmektedir.
- Türkiye'de ise ilginç bir koalisyon iş başındadır: CHP-MSP Koalisyonu (25 Ocak) Bülent Ecevit-Necmettin Erbakan !
- 7 Şubat'ta güven oyu alan hükümet 18 CHP'li, 7 MSP'li bakandan oluşmaktadır.
- Haşhaşın serbest bırakılması...
- Mart sonunda, meclis'te genel af kabul edilir (28 Mart).
- Ülkü Ocakları'nın yerine, Ülkü Ocakları Derneği kurulur.
- Ne petrol krizi, ne haşhaş, ne de Kıbrıs sorunu sokaktaki adamın umurundadır. TV'nin sevilen dizisi "Kaçak"ın Dr. Kimble'i İstanbul'a gelmiştir (29 Haziran).
- Kimble rüzgârı çabuk geçer. Amerika dış yardımı kesmiş, Koalisyon Hükümeti'ni zorlu günler beklemektedir.

" Amerika yardımı kesti.

Olay ABD'yi ikiye böldü.

*Türkiye'den afyon kaçırılmadığı
tesbit edilirse yardım yeniden başlayacak".*
(*Hürriyet*, 14.7.1974).

- Yunan subaylarının kanlı bir darbeyle Makarios'u devirmesinden (15 Temmuz) hemen sonra...
- Türkiye Kıbrıs'a "Barış Harekatı" adıyla askeri müdahalede bulunur (20 Temmuz).
- Türkiye'de halk harekatı desteklemekte, gönüllü askere gitmek için askerlik bürolarının önünde kuyruklar oluşmaktadır.
- Türk-iş, grevleri durdurma kararı alır.
- Lefkoşa (20 Temmuz)...
- Magosa (15 Ağustos)...
- Ve II. Barış Harekatı (14 Ağustos).
- Karaoğlan, bir barış simgesine dönüşür.
- Ne var ki, her iki harekatın harcamalarının emisyonla karşılanması, Anavatan'ın sırtındaki kamburlara bir yenisinin daha eklenmesine neden olacaktır.
- İstanbul'da başlayan boykotlar kısa zamanda tüm üniversitelere sıçrayacaktır.

" Yok'lar çoğalıyor.
Piyasada ilaç, tüpgaz, yağ, pide
ve filitreli sigara bulunmuyor".

(*Hürriyet*, 24.9.1974)

- Çok geçmeden ABD, Türkiye'ye silah ambargosu koyar !! (12 Ekim)
- 17 Kasım'da Başbakanlığa atanan Ord. Prof. Dr. Sadi İrmak güven oyu alamayınca yeni hükümet kurulana kadar görev yapmak zorunda kalacaktır.
- Ülkücü komandoların şiddet eylemleri başlamış, Şahin Aydın öldürülmüştür (19 Aralık).
- 1975 - Helsinki'de "Avrupa Güvenlik Konferansı" toplanırken...
- İspanya, Franco'nun ölümüyle birlikte demokrasiye geçiyor.
- Vietnam, Kamboçya ve Laos'ta komünistler iktidarı ele geçirirken...
- Lübnan'da iç savaş başlamış.
- Mozambik ve Angola bağımsızlığına kavuşmuştur.
- Artık Türkiye 40 milyon 348 bin nüfuslu "büyük ve

genç" bir ülkedir. Nüfusun % 58'i kırsal kesimde yaşadığı gibi, yine nüfusun % 51'i 19 yaşın altıdır.

-Ve Kerim Yaman öldürülür (23 Ocak),
- Türk işçileri için Almanya'dan sonra, ikinci bir "Vatan" daha ufukta gözükmüştür: Libya.

" *Başbakan Callud, Ecevit ile mutlaka görüşmek istediğini söyledi. Libya 600 bin işçi istiyor. Libya Başbakanı bütün isteklerimizi kabul etti*".

(Hürriyet, 5.2.1975)

- Bu arada, "Kıbrıs Türk Federe Devleti" kurulmuştur (13 Şubat).
- Aynı gün, Türk siyasetinde yeni bir sayfa açılmaktadır. "Milliyetçi Cephe Hükümetleri"...
- I. MC Hükümeti, (AP, MSP, MHP, CGP), Süleyman Demirel'in başbakanlığında kurulur ve 12 Nisan'da güvenoyu alarak göreve başlar.
- Başbakan yardımcılığı (Alparslan Türkeş) ve Devlet Bakanlığı'yla (Mustafa Kemal Erkovan) koalisyonda yer alan MHP, Bakanlıklar ve tüm kamu kurumlarında ülkücü gençliği istihdam ederek kadrolaşmaktadır.
- Keban Barajı hizmete girmiştir.
- Yüksek büyüme hızı uğruna aşırı dış borçlanmaya gidilmekten kaçınılmıyordu.
- Kısa vadeli borç bulmak için yeniden DÇM uygulamasına başlanıyor... ama,
- IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar yüksek büyüme hızı ile yetinmemeye başlamışlar., dış borçlanma koşullarına siyasi istikrarı da ekleyivermişlerdi!
- Aynı anda dünyanın bir yerinde... Şili'de "Şok Politika" uygulamaya konulmuştu (Nisan 1975). Öncelikle sübvansiyonların kaldırılması, vergilerin artırılması, kamu harcamalarının kısılması devlete bağlı şirket ve bankaların acilen satılmasını içeren politikanın mimarı ise, Milton Friedman'dı.
- Mart sonunda ki Eurovision Yarışması'nın heyecanı MC Hükümeti'nin uygulamalarını gözden uzak tutacaktır. Ne var ki, "Seninle Bir Dakika" adlı şarkısıyla yarışmaya katılan Semiha Yankı sonuncu olacaktır.

- 14 Eylül devalüasyonu sadece bir başlangıçtır. Türkiye 24 Ocak 1980'e kadar tam 14 devalüasyon daha yaşayacaktır.
- Şiddet ve terör bütün hızıyla tırmanırken, Koalisyon ortağı, ülkücü gençlerin devlet güçlerine yardımcı olduklarını söylüyor ve

"Gençlerin elinde tabanca olabilir. Biz silah sevgisine sahip bir milletiz. Hangimizde silah yok ki ? Ülkücü ihtiyaç duyarsa milli silâhını kullanır. Çoğu Karadeniz yapısı ve Makina Kimya ruhsatlı silahlardır bunlar..."

(Uğur Mumcu, Cumhuriyet, 25.12.1975).

- İç teröre ASALA terörü de eklenir. Viyana Elçimiz Tunagil öldürülmüştür (22 Ekim).
- 1976 - Mao Zedung ölmüş,
- Isabel Peron'a karşı Arjantin'de askeri darbe yapılmış...
- Fas ve Moritanya İspanyol Sahrası'nı paylaşmaktadır.
- Yavaşlamaya başlayan işçi döviz girişi bundan böyle değişmeyecek gibi gözükmemektedir !

İşçi dövizleri (milyon dolar)

1974	1.426
1975	1.312
1976	982
1977	982
1978	983

- 15 Mart - 27 Ekim arasında 3 kez devalüe edilen TL. dolar karşısında 16.50 TL'ye yükselmiştir.
- "Devlet güçlerine destek oldukları" söylenen ülkücü komandoların şiddet eylemleri artarken, yüksek öğrenim gençliğinin örgütlendiği dernekler "Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu " adı altında birleşmiş
- 1977 - DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs kutlamalarına katılanlara meçhul kişilerce ateş açılıp 37 kişi öldürülünce...
- Halkın huzursuzluğu giderek artmış,

- CHP 5 Haziran senota seçimlerinde % 41 oy oranıyla en başarılı parti olarak çıkmıştır. Ama...
- II. MC Hükümeti kurulur (21 Temmuz).
- Koalisyon ortağı MHP'nin artık 16 milletvekili ve 5 bakanlığı vardır.
- III. Plan döneminin sonuna gelinmiştir :
 - Ortalama % 11'in üstünde büyümesi hedeflenen sanayi kesiminin ortama yıllık büyüme hızı % 9.9'da kalmış,
 - Toplam sanayi üretimi içindeki payı % 94'ü bulan imalât sanayii düşük kapasite, döviz ve enerji darboğazı nedeniyle yatırımların finansmanında önemli sorunlarla karşılaşmış,
 - Yüksek enflasyon hızı ve özel tüketim harcamalarındaki artış tasarrufların banka sistemine akışını yavaşlatmış,
 - Dövizle çevrilebilir mevduat hesapları banka kaynakları üzerinde artırıcı etki yapmışsa da...
 - 1977'de DÇM hesaplarında geri ödemelerin artmasıyla birlikte, bankaların Merkez Bankası'ndan kaynak talepleri artmaya başlamış,
 - Tarım, sanayi ve madencilik kesimlerine ayrılan kredilerin payı azalmış,
 - Sanayinin, yatırım ve işletme kredisi gereksinimi ticari bankaların orta vadeli kredileriyle karşılanmaya gidilmiştir.
 - Verilen krediler yatırımlar yerine, spekülatif alanlarda kullanılınca...
 - Kredilerin geri dönüş hızı yavaşlamış ve para arzı genişlemiş,
 - Emsiyon hacmi özellikle 1977'de % 80'in üstünde artmış,
 - Ham petrol fiyatlarındaki zamlar nedeniyle çıkan krize üretimin iç pazara yönelik olması, ara mal-larda dışa bağımlılığın devam etmesi ve yüksek enflasyon hızı eklenince, dış ticaret açıkları büyümüş;

İHRACAT VE İŞÇİ DÖVİZLERİ

Yıllar	(milyon dolar)		
	<u>İhracat</u>	<u>İşçi Döviz</u>	<u>İhracata Oranı</u>
1973	1.317	1.193	90.5
1974	1.532	1.426	93.1
1975	1.401	1.312	93.6
1976	1.096	983	51.6
1977	1.753	990	56.5

- Kısa vadeli dış borçlanma yoluyla elde edilen krediler üretimi ve ihracatı arttıracak yönde değerlendirilemeyince, dış borç yükü altından kalamaz hale gelmiştir.
- Ülkü Ocakları'nın yarattığı terör ile MHP Partizanlığı AP içinde huzursuzluk yaratmaktadır. AP İzmir İl Başkanı Kemal Serdaroğlu;

" ...Türkeş'in fikrinin Hitler'den hiçbir farkı yoktur.

Açıkça nasyonel sosyalizmi savunuyorlar. Ülkenin bu partiden ve adamlardan kurtulması gereklidir".

(Cumhuriyet, 5 Ekim 1977).

- II.MC Hükümetinin de ömrü bitmiştir. Ulusal Birliği zedelediği, iç ve dış güvenliği sağlamadığı, Anayasal çerçeveden uzaklaştığı gerekçesiyle verilen gen-soruyla hükümet düşürülür.

1978 - **Ekonomi darboğazdadır.**

- Hammadde, ara malı makina ithalatı tıkanmış,
- Fabrikaların üretim kapasitesi düşmüş,
- Paradan kaçış olayı başlamış,
- Uçan kuşa bile borçlanılmış, sadece DÇM borçları 3 milyar \$'a yaklaşmıştır.
- 3. Ecevit Hükümeti kurulur (5 Ocak),
- Mayıs ortalarında OECD 814 milyon \$'lık borcu er-teleme kararı verir.
- Sovyetlerde siyasi ve ekonomik yakınlaşma kurulur.
- İsrail ve Mısır arasında Camp David Anlaşması im-zalanmıştır.

- IV. Beş Yıllık Plân'a geçiş süreci yaşanmakta...
- Ekonomik bunalımı aşmaya çalışan hükümet biryandan da demokrasiyi her alanda oturtmaya uğraşmaktadır.
- Kültür ve sanat kurumlarına özerk bir yapı kazandırmak için Nisan'da oluşturulan "Kültür Yüksek Kurulu" çalışmaları başlamıştır (20 Temmuz).
- Ne var ki, **soygun, bombalamalar ve siyasi cinayetler** devam etmektedir.
- **İlkbahardaki Malatya, Sivas Olayları'na** Aralık'ta 111 kişinin öldürüldüğü, 300 kişinin yaralandığı **Kahramanmaraş Olayları** eklenince 13 ilde sıkıyönetim ilan edilir.
- Olaylar sırasında polis ve ordunun neden müdahale etmediği ise ta 15 yıl sonra 37 aydının diri diri yakıldığı Sivas katliamına kadar cevapsız bir soru olarak unutulup gidecektir.

1979 - **Yılın olayı yine "Terör"dür.**

- Daha Şubat'ın ilk günü *Milliyet Gazetesi* başyazarı Abdi İpekçi öldürülecek,
- Yine aynı ay İran'da Ayetullah Humeyni, Şah'ı devirip İslam Cumhuriyeti'ni kuracaktır.
- Türkiye **IV. Plân Dönemine** girmiş;
- Dünyada fiyatlar yükselirken, iç piyasada finansman krizi yaşanmaktadır;
 - Emisyondaki hızlı artış talep şişkinliği yaratırken...
 - Firmalar yukarı doğru fiyat ayarlamasına (Mark-up) gitmiş,
 - Yüksek dış fiyatlar devalüasyon yoluyla iç piyasaya büyüterek yansınca, stokçuluk ve spekülasyon hareketleri artmıştır.
- 1976'da % 17 olan enflasyon hızı % 80'e ulaşmış,
- Dolar, 35.70 ve 47.80 olmak üzere iki ayrı fiyattan işlem görmeye başlamıştır.
- Büyüme hızının düşmesi, dış ödemeler açığının büyümesi, işsizlik, enerji bunalımı, hızlı enflasyon gibi sorunları çözümsüzleştirmiş,
- İthalat zorluklarının doğurduğu olumsuz etkiler özellikle sanayi kesiminde üretimin tıkanıklıklarına yol açmıştır. 1973'de 769 milyon \$ olan dış ticaret açığı,

1979'da 2.808 milyon \$'a ulaşmış, uzun vadeli dış borçlar 3,5 kat, kısa vadeli ise 16 kat artmıştır.

- Yeni "**Sansür Tüzüğü**" yürürlüğe girmiş, (23 Ağustos), Yaşar Kemal'in İnce Memed'in film çekimleri bile yasaklanmıştır.
- Ne var ki, 195'e 131'i seks filmiyle 1979, **en çok seks filmi çekilen yıl ünvanını** alacaktır.
- 14 Ekim ara seçimlerinden sonra Ecevit Hükümeti istifa eder...
- III. MC Hükümeti Süleyman Demirel'in başkanlığında kurulur.
- Aralık ayında Sovyetler Afganistan'a müdahale ederken...
- Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren de partilerin terör, anarşi, bölücülük karşısında birleşmelerini isteyen "**Silahlı Kuvvetlerin Görüşleri**" adlı bir metni Cumhurbaşkanı'na verir (27 Aralık)...

1980 - Ocak ayı başında ordu bir uyarı mektubu daha verir.

VE TARİH 24 OCAK - Ekonomik sorunların tamamının çözümsüz hale gelmesi, yeni bir ekonomik önlemler paketini gündeme getirmiştir: **24 Ocak Kararları !**

- Temel hedefleri;
 - Fiyat artışlarını durdurmak,
 - Piyasa ekonomisini harekete geçirmek,
 - Ekonominin dışa açılmasını sağlayacak döviz gelirlerini arttırmak olan paketin açılmasıyla birlikte, öncelikle demir -çelik, çimento, kömür, tüpgaz ve kâğıda zam gelir.
- 6. aya gelindiğinde Hükümet 8. devalüasyonunu yapmış...
- Almanya Türkler'e vize koymuş...
- Çorum'da dinci gericiler şiddet olayları başlatmıştır (4 Temmuz).

ŞİDDETİN BİLANÇOSU

<u>Yıllar</u>	<u>Ölü Sayısı</u>
1969	9
1974	27
1977	319
1979	1362
1980	2206

(Ruşen Keleş - Artun Ünsal; *Kent ve Siyasal Şiddet*).

MC HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE ÖLDÜRÜLENLERDEN SADECE BİRKAÇ İSİM

Abdi İpekçi	<i>Milliyet Gazetesi</i> Başyazarı
Kemal Türkler	DİSK Genel Başkanı
Prof. Dr. Ümit Doğanay	İ.Ü. Hukuk Fak. Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil	İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Bedrettin Cömert	Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bedri Karafakioğlu	İ.T.Ü. Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Necdet Bulut	Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi
Doğan Öz	Ankara Savcı Yardımcısı
Cevat Yurdakul	Adana Emniyet Müdürü
Gün Sazak	Eski Gümrük ve Tekel Bakanı
Prof. Dr. Nihat Erim	Eski Başbakan
İlhan Darendelioğlu	Gazeteci -Yazar
Ümit Kaftancıoğlu	Yazar
Abdurrahman Köksaloğlu	İstanbul Milletvekili

GÜNLERDEN 12 EYLÜL - Ekonomik bunalım ve siyasi istikrarsızlığın faturası halka çıkmıştır: Askeri Darbe !

12 EYLÜL 1980 DARBECİLERİ

Org. Kenan Evren	: Genel Kurmay Başkanı
Org. Nurettin Ergün	: Kara Kuvvetleri Komutanı
Org. Tahsin Şahinkaya	: Hava Kuvvetleri Komutanı
Org. Sedat Celasun	: Jandarma Genel Komutanı
Org. Nejat Tümer	: Deniz Kuvvetleri Komutanı

- Türk Ekonomi Tarihi'ne "24 Ocak Kararları" adıyla geçen "1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri", gerçek anlamda uygulama alanını ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle bulabilmiştir.
- Hükümet ve Türkiye Büyük Millet Meclisi fesh edilir. Parti, sendika ve dernek faaliyetleri durdurulur.
- Bilim adamı, gazeteci, sanatçı, öğrenci, işçi, sendikacı,. öğretmen pekçok kişi gözaltına alınır.
- Sadece Mart ayına kadar 123 bine yakın kişi tutuklanır. Ne var ki, siyasi cinayetler devam edecek...
- Darbeyi takip eden iki yılda 572 kişi öldürülecektir.

^

**"Zaman beni sürükleyen bir nehir,
ama nehir benim".**

Jorge Luis Borges

Bu topraklarda uygarlıklar kuruldu,
her taşın altında halâ izleri duran;
rasathaneler yıkıldı vebaya neden oldu diye;
işgaller yaşandı
yabancı'nın borcunda, çizmesinde, sermayesinde,
önemlerini anlamakta güçlük çektiğimiz
devrin adamları boy attı...
Ama insanları hep DİRENDİ.

VE TARİH, yıkan-bozan-talan edenlere ve suskunlara
belleklerde yer etme hakkını bile tanımadı.
YARGISI, düşünen -sorgulayan ve kavgasını
verenlerden yana oldu.

Aksi takdirde, bozulmuş tahıl gibi zamanı kaçıırır ve...

" ... birdenbire ortaya çıkan bir düşüncenin bulaşıcı bir hastalık gibi yayılmasına şaşkın şaşkın bakakalırız. Yeni bir din, bir öğreti, bir fanatizm sürükleyiveriyor insanları... Bilmem hiç dikkatinizi çekti mi? İnsanlar artık sizin fikirlerinizi paylaşmıyorlarsa, onlarla anlaşabilmek artık olanaksızsa, sanki canavarlarla karşılaşmışsınız duygusu uyanıyor insanda. Örneğin gergedanlarla.

Gergedanların saflığı, aynı zamanda acımasızlığı var onlarda. Onlar gibi düşünmüyorsanız göz kırpmadan öldürebilirler sizi. Son yirmibeş yılın tarihi şunu gösteriyor ki, böyle bir değişime uğrayan insanlar, yalnız gergedana benzemekle kalmıyor, gerçekten gergedan oluyorlar...Düşünün bir kere, bir saha kalktığınızda gergedanların ortalığı sardığını görüyorsunuz. Gergedanların moral anlayışı, gergedan dünyasında buluyorsunuz kendinizi. Yaşadığınız kenti bir gergedan yönetiyor. O sizin sözcüklerinizi kullanıyor ama, sizin dilinizi konuşmuyor..."

Ionesco.

ÇAĞ ATLATMA SERÜVENİ

TÜRKEL MİNİBAŞ

1988'de İktisat Teorisi ve İktisat Tarihi Anabilim Dalı'nda doçent ünvanı alan Türkel Minibaş, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. "Az gelişmiş Ülkelerde Kalkınmanın Finansman Politikaları ve Türkiye" adlı bir kitabı ve para, kalkınma ve Türkiye ekonomisi içerikli yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Kadın ve çocuk üzerine çalışmalarıyla da tanınan Minibaş, 1991'de I. Ulusal Çocuk Kurultayı'nı düzenlemiş, 1993'de Ümraniye'de ilk Yerel Kadın Kurultayı'nın örgütlenmesinde danışmanlık yapmıştır. 1990-1993 arasında Para, Kapital dergileri yayın kurulu üyesi, Yapı Kredi Çocuk Yayınları danışmanlığında bulunmuş; 1993'ten beri de Çocuk Konseyi ve T.C. Kültür Bakanlığı Yayın Komisyonu üyesidir. TRT'de gösterilen Türk İktisat Tarihi Seyir Defteri adlı belgesel dizinin hazırlanmasında araştırma grubu başkanı olarak yer almış ve dizinin kronolojisini hazırlamıştır.

Toplumlar vardır, kendi tarihlerini yaratır; kimisi de bu tarihin içinde kendine yer arayarak tarihini oluşturur.

"Çağ Atlatma Serüveni" imparatorluktan cumhuriyet, ümmetten ulus, kuldan birey olmaya çalışan bir toplumun.....

nasıl sadece geçmişle övünen, tarihe yani zamana karşı direnen.....

çağı yakalamadan çağı atlatan bir dönüşüme sürüklendiğine dairdir.

Tanıdığı olduğumuz olayların, tek başına ele alındığında zamanın önlenemeyen erozyonuna mahkum olduğu.....

ne kadar önemli olurlarsa olsunlar bir süre sonra ya anlamını yitirir ya da adına söyleni ağıtlar çığırılan öze haline dönüşeceği ger hazırlanmıştır.

"Çağ Atlatma Serüveni"nde yaşayan bir toplumu e nedenlerini ve farklı fa nasıl etkilediğini anlay Zaman dizini içinde çıll olayların yorumlanması kaçınılmış, söz dönem bırakılmıştır.

Yazılan en küçük kağıt parçasının bile yazanın kendi tarihini anlatan bir belge olduğu inancıyla bugünün 18 yaş gençliğini sevgicanlarına adanmıştır. Yorum d